

Torsdagen den
9 december 1976**Torsdagen den 9 december**

Kl. 12.00

*Om den framtida
färjtrafiken över
Öresund*

§ 1 Justerades protokollen för den i innevarande månad.

§ 2 Om den framtida färjtrafiken över Öresund

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara fru *Tillanders* (c) den 25 november anmälda fråga, 1976/77:103, och anförde:

Herr talman! Fru Tillander har frågat mig om jag är beredd att redovisa vilka planer som nu finns för den framtida färjtrafiken över Öresund.

Färjtrafikens förutsättningar på längre sikt påverkas naturligtvis av de frågor som 1975 års Öresundsdelegation behandlar. Delegationen arbetar med sikte på att den skall vara klar i slutet av år 1977.

I fråga om färj- och båttrafiken i södra delen av Öresund har länsstyrelsen i Malmöhus län i uppdrag att överväga trafikförutsättningarna i ett kortare tidsperspektiv. Länsstyrelsen samråder i sitt arbete med berörda kommuner inom länet, SJ, ifrågakommande rederiföretag och i dessa anställd personal.

Enligt vad jag inhämtat avser länsstyrelsen att avge en rapport för sitt uppdrag under nästa år. Därmed får bl. a. trafikföretagen ett bättre underlag för sin planering.

Fru TILLANDER (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Det måste vara meningsfullt att satsa på ordentliga, bekväma och tidsenliga förbindelser på Malmö-Köpenhamns-leden. Trafikunderlaget finns där och kunde säkert med intensiva insatser göras betydligt bredare i hjärtat av Nordens mest tätbefolkade område. Det är ett livsintresse för Malmös del och för övrigt också för hela Skånes att förbindelserna verkligen bibehålls och utvecklas, men man brukar säga att stillastående egentligen är tillbakagång. Detta åskådliggörs mycket bra när det gäller den här förbindelsen, och regeln är ju ännu mer tillämplig när det blir fråga om en faktisk tillbakagång.

Ju mer man begrundar de här förhållandena desto märkligare ter de sig trots resandeströmmens i stort sett oförändrade styrka. Efterfrågan är alltså en tämligen konstant och säker faktor, trots de relativt blygsamma åtgärder som vidtagits. Utan att kunna belägga det siffermässigt har man en stark känsla av att det finns en outnyttjad marknad, som man kunde nå om det vidtogs åtgärder för att göra resandet mer bekvämt.

F. n. är embarkeringsmöjligheterna på båda sidor ganska outhärdliga

Torsdagen den
9 december 1976

*Om den framtida
färjtrafiken över
Öresund*

med ett långt och olidligt köande i trånga väntsalar.

Två städer som Malmö och Köpenhamn måste ha mycket att ge varandra. Det gäller handel och det gäller också det kulturella området. Förbindelserna Malmö-Köpenhamn, Skåne-Själland och Sverige-Danmark i övrigt är en livsnödvändighet för Malmö. Det är omöjligt att tänka sig att de skulle tunnas ut. Av gammal, mer än 100-årig tradition, börjar på sätt och vis Köpenhamn vid Skeppsbron i Malmö. Det finns en fjärrverkan från Köpenhamn också på atmosfären i Malmö. Det är självklart att den bibehålls, och detta inte bara av traditionella skäl. Men det ligger en motsägelse i att när de nordiska förbindelserna betonas mer och mer dessa förbindelser samtidigt hotas rent faktiskt. När man har fått klart för sig hur mycket Köpenhamn och Malmö med uppland har att ge, t. ex. vad gäller kulturella aktiviteter, och om man tänker på att människor i vår tid har mer fritid och också bättre råd att utnyttja detta utbud, förvånas man över den passivitet som råder, då man med skäl kunde förvänta sig förnyelse och bättre utnyttjande av en latent marknad.

Med anledning av svaret vill jag sluta med att fråga kommunikationsministern, om man inte efter presentationen av länsstyrelsens rapport, som väl närmast blir en kartläggning, borde ge en kvalificerad grupp människor uppdraget att grundligt och effektivt tänka igenom initiativ, gynnsamma för alla parter som berörs, och lämna förslag till konkreta åtgärder och finansiering av dessa, alltså en strategisk plan för hur förbindelserna kunde vitaliseras på ett sätt som svarar mot behov och möjligheter.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att länsstyrelsens förslag, när de föreligger, skall prövas och begrundas av alla instanser. Jag kan försäkra fru Tillander att det är vår strävan att de människor vi kommer att rådgöra med där skall vara så kvalificerade som fru Tillander någonsin kan önska.

Fru TILLANDER (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern också för den upplysningen. Vad man efterlyser är nämligen åtgärder som leder fram till resultat snabbt, och det är mycket angeläget att det blir förnyelse.

Jag vill egentligen med den här frågan betona att det är viktigt att någonting händer. Det blir så lätt en ond cirkel – sämre förbindelser leder till vikande resandeunderlag. Det hela skulle säkert kunna vändas till något positivt. Familjer med barn, skolklasser och pensionärer drar sig, i det läge vi har nu, för att resa – kanske av den anledningen att de inte vill stå i långa köer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om ökad utbildning av bussförare

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Om ökad utbildning
av bussförare*

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr Sandbergs (c) den 25 november anmälda fråga, 1976/77:106, och anförde:

Herr talman! Herr Sandberg har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att snabbt förbättra utbildningssituationen för bussförare.

Bussförarutbildning erbjuds f. n. inom gymnasieskolan, arbetsmarknadsutbildningen, bussföretagen och trafikskolorna. Viss bussförarutbildning sker också inom försvarsmakten.

De nuvarande behörighetsreglerna beslöts 1971, och därefter har utbildningsresurserna successivt byggts ut. För att stimulera kommunerna att anordna även mera kostnadskrävande yrkesinriktad utbildning – däribland yrkesförarutbildning – har statsbidraget för undervisningsmaterielen nu höjts från 50 till 75 %. Det ankommer på kommunerna att inom ramen för dessa resurser besluta i vilken utsträckning utbildning skall komma till stånd. Vidare kan staten ställa resurser till förfogande inom arbetsmarknadsutbildningen. Målet är att arbetsmarknadsutbildningen i fråga om yrkesförare skall motsvara vad som är arbetsmarknadsmässigt motiverat. Dessa åtgärder från statens sida har haft en positiv effekt och kommer att få ökad betydelse framöver. Även fortsättningsvis kommer utvecklingen när det gäller behovet av bussförare och resurser för bussförarutbildning att följas med uppmärksamhet.

Herr SANDBERG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Det ger uttryck för en positiv hållning från kommunikationsministerns sida när det gäller att öka utbildningen av bussförare. Det är dock värdefullt om kommunikationsministern på några punkter ytterligare vill klarlägga hur utbildningssituationen kan förbättras. Jag tänker särskilt på åtgärder inom gymnasieskolans ram.

Är kommunikationsministern beredd att arbeta för att särskilt fastställda utbildningsplaner för bussförare tillkommer inom gymnasieskolan och att hopkopplingen av buss- och lastbilsförarutbildningen bryts? Bussförarutbildningen har hittills i stor utsträckning bedrivits som en påbyggnad på lastbilsförarutbildningen. – Är kommunikationsministern vidare beredd att vidta åtgärder för att öka möjligheterna till utbildning på fler platser i landet? Sådan saknas nu inom stora områden.

Anledningen till att jag ställt frågan till kommunikationsministern trots att ärendet nyligen varit uppe i riksdagen är att situationen ytterligare försämrats under det senaste halvåret. Redan för flera år sedan förutsågs ansvariga trafikorgan att en bristsituation när det gäller bussförare skulle uppstå under resten av 1970-talet om inte extraordinära åtgärder vidtogs. Trafikföretagen har själva genom fördubbling av utbildningen försökt möta förarbehovet. Det blir de stora trafikföretagen, främst de i Stock-

*Om ökad utbildning
av bussförare*

holm, Malmö och Göteborg, som får dra det tunga lasset. Möjligheterna till utbildning inom andra delar av landet är ofta utomordentligt små.

Det försämrade läget under det sista halvåret har flera orsaker. Ökad sjukfrånvaro, ökad deltidstjänstgöring, ökade ledigheter för studier eller av familjeskäl, minskad övertidsbenägenhet och mer tid till fackligt och annat arbete är några anledningar. Till detta kommer arbetstidsförkortningar. Den återgång till tätare trafik, som alla är överens om i t. ex. Stockholmsområdet, fördröjs nu ytterligare. Problemen med bussförarbrist har f. ö. spritt sig även utanför storstäderna. Uppsala, Karlstad och Gävle har nu svårigheter med förartillgången.

Förarbristen slår tillbaka på förarnas arbetsmiljö. Övertidsarbete och kommenderingar till andra distrikt än det egna bidrar till att minska trivseln och öka personalomsättningen. Det är sålunda inte bara kollektivtrafiksresenärerna som drabbas. Trafikpersonalens fackliga organisationer är mycket bekymrade över utvecklingen, och trafikpersonalens arbetssituation är nu föremål för omfattande studier.

Inom den närmaste framtiden har vi att räkna med att flera län inför ett system med regionala månadskort för kollektivtrafiken. Självklart räknar man med ett ökat resande på kollektiva trafikmedel och en utbyggd kollektivtrafik. För att den satsningen skall lyckas krävs att tillgången till bussförare är god över hela landet.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Sandberg säger, att vi har en bristsituation, och bristen på bussförare måste såvitt jag förstår bero på en rad andra omständigheter än för låg utbildningskapacitet. För att styrka det påståendet skall jag nämna några siffror.

Genom gymnasieskolans och arbetsmarknadsutbildningens försorg utbildades under budgetåret 1975/76 1 800 förare med busskompetens, och det innebar en ökning med 25 % i jämförelse med föregående budgetår. Utöver dessa 1 800 har under de tio första månaderna av 1976 ca 3 300 bussförarprov godkänts hos trafiksäkerhetsverket. Detta betyder att det i år utbildats mer än 5 000 bussförare i landet. Man skall jämföra dessa drygt 5 000 med utbildningsbehovet, som under normala förhållanden inom yrket bedöms uppgå till mellan 2 000 och 2 500 bussförare per år.

Siffrorna visar att bristen på bussförare, som jag sade, inte orsakas av i första hand för låg utbildningskapacitet utan på att man har svårt att konkurrera om arbetskraften när bussförare söks. Därför måste man naturligtvis räkna med en mycket stor överutbildning. Men jag undrar om det f. n. är motiverat att öka den utöver de drygt 100 % som den nu uppgår till.

Herr SANDBERG (c):

Herr talman! Enligt en alldeles färsk undersökning, som Svenska lokaltrafikföreningen gjort, föreligger det nu ett utbildningsbehov på mellan 3 300 och 3 500 bussförare per år i landet. Det är siffror så färska att

de inte finns med i min fråga till kommunikationsministern. De visar alltså en ökning med 1 000 förare på mycket kort tid.

En del av den bussförarutbildning som finns är nära hopkopplad med lastbilsförarutbildningen, och det kan vara en anledning till att fler tar busskort än som i verkligheten ägnar sig åt yrket. Jag anser det vara mycket angeläget att man kommer ifrån denna hopkoppling och att kommunikationsministern verkar för att vi får en renodlad bussförarutbildning. Det är ett slöseri med utbildningsresurserna att koppla ihop dessa utbildningar på det sätt som i rätt stor utsträckning skett. Inom AMS-utbildningen är man ju på väg att få en renodlad bussförarutbildning, och det är tacknämligt. Jag noterar med tacksamhet den positiva inställning som kommunikationsministern i svaret på min fråga redovisar till att denna utbildning skall öka.

Jag ber därmed att än en gång få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om översyn av investeringskalkylerna för järnvägstrafiken

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Sellgrens* (fp) den 25 november anmälda fråga, 1976/77:113, och anförde:

Herr talman! Herr Sellgren har frågat mig om jag är beredd att på lämpligt sätt komplettera underlaget för en ny trafikpolitik genom en översyn av investeringskalkylerna för järnvägstrafiken i syfte att göra dem mer jämförbara med motsvarande kalkyler på vägsidan.

Det är en stor och komplicerad fråga som herr Sellgren tar upp och den är inte lätt att penetrera inom ramen för en kort frågestund i riksdagen.

Samhällsekonomiska värderingar kommer naturligtvis även med nuvarande kalkylmetoder till uttryck i regeringens och riksdagens årliga prövning av statsbudgetens alla anslag.

SJ:s investeringar avser, till skillnad från vägverkets, ett helt transportsystem med investeringar i såväl fasta anläggningar som trafikmateriel. Investeringar i trafikmateriel inom vägtransportsektorn ligger normalt utanför regeringens och riksdagens beslutsområde. I sammanhanget vill jag erinra om att den trafikpolitiska utredningen f. n. arbetar med frågan om trafiksektorns kostnadsansvar och fördelningen av detta på de olika trafikmedlen.

När det gäller järnvägsinvesteringar, vill jag särskilt nämna två slag av investeringsbeslut, nämligen dels beslut om nybyggnad, dels beslut om upprustning som ett alternativ till nedläggning. Självfallet menar jag att det i båda dessa beslutssituationer är väsentligt att samhällsekonomiska värderingar vägs in vid bedömningen av kalkylerna och att

*Om översyn av
investeringskalky-
lerna för järnvägs-
trafiken*

jämförelser görs med alternativa trafiklösningar. Så har ju också skett inom ramen för den regionala trafikplaneringen i vad avser SJ:s trafiksvaga nät.

Jag ser det som ett naturligt led i det trafikpolitiska utvecklingsarbetet att de metoder som hittills har använts successivt utvecklas. Erfarenheterna från utvärderingen av den regionala trafikplaneringen blir i detta sammanhang av värde, liksom naturligtvis den pågående utvärderingen av förslagen från kommittén för den långsiktiga vägplaneringen.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Jag håller med om att det är ett stort och komplicerat problem som jag här tar upp. Därför var jag angelägen om att i första omgången genom en fråga anhängiggöra det för, som jag hoppas och tror, en fortsatt debatt.

Den beskrivning av nuläget som statsrådet ger är fullt korrekt, men som svar på min fråga tycker jag inte att den är helt tillfredsställande.

Det är riktigt att samhällsekonomiska värderingar kommer till uttryck i regeringens årliga prövning av statsbudgetens alla anslag. Statsrådet erinrar om den trafikpolitiska utredningen, som just nu håller på med fördelningen av kostnadsansvaret inom transportsektorn. Men frågan om samhällsekonomiska investeringskriterier för SJ:s affärsbanenät, kanske i synnerhet, prövas inte i någon av de nu aktuella utredningarna.

SJ:s investeringsplan för de kommande tio åren är närmast uppbyggd på marknadsmässiga bedömningar och på hänsyn till den tekniska utvecklingen. Men där finns inga kriterier för att lägga samman de samhällsekonomiska bedömningar som har vidareutvecklats i den i fjol framlagda utredningen från kommittén för den långsiktiga vägplaneringen, KLV. Det är närmast något liknande, en KLJ, som jag efterlyser när det gäller investeringar på järnvägens område. En rad exempel kan anföras på nyttan av en sådan plan och sådana kriterier, men jag har inte tid till det nu. Jag skulle därför bara vilja ställa denna fråga:

Är kommunikationsministern beredd att, efter att ha övervägt det, ge tilläggsdirektiv till trafikpolitiska utredningen att se över investeringskriterierna för SJ:s långsiktiga planering?

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt att SJ inte bedömer investeringarna ur samhällsekonomisk synvinkel. Det skall inte SJ göra. SJ följer bara de regler och principer som fastlagts av regering och riksdag om att SJ skall göra sina bedömningar ur företagsekonomisk synvinkel. När sedan SJ, som ju inte avgör hur stora investeringsmedel verket får förbruka, vänder sig till regeringen för att begära investeringsmedel till viss åtgärd, är det regeringen som skall göra de samhällsekonomiska bedömningarna och värderingarna och den slutliga sammanvägningen.

Det har inte SJ vare sig kompetens eller uppdrag att göra. Detta är rollfördelningen.

Jag kan inte svara på hur min företrädare och den föregående regeringen har gjort, om de lagt in några samhällsekonomiska värderingar och bedömningar. Har de inte gjort detta så är det enligt min uppfattning felaktigt. Jag kan försäkra herr Sellgren om att den nya regeringen kommer att göra det, så som är avsett i riktlinjerna för rollfördelningen mellan det affärsdrivande verket SJ å ena sidan och regeringen och riksdagen å andra sidan.

Herr Sellgren ställde frågan om jag avser att ge några tilläggsdirektiv i den här speciella frågan till trafikpolitiska utredningen. Jag kan inte svara på det i dag, men jag skall överväga saken.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag vill tacka för det kompletterande svaret och särskilt för det sista löftet. Jag är helt på det klara med att statsrådet inte nu kan avge ett löfte så här på rak arm.

Jag håller med om att SJ är ett affärsdrivande verk; där finns det en klar skillnad mellan SJ och vägverket. Jag menade inte att i SJ:s planering skulle läggas in kriterier som har med samhällsekonomiska bedömningar att göra. Men det borde finnas övergripande kriterier för den här verksamheten även om besluten fattas av regeringen – så att det inte från tid till annan sker olika bedömningar.

Vi har aktuella fall där SJ avser att lägga ned persontrafik på vissa sträckor inom affärsbanenätet – åtgärder som vad jag kan förstå varken regeringen eller riksdagen har reella instrument att gå emot om SJ beslutar dem, men där en övergripande bedömning skulle kunna visa att det från samhällsekonomisk synpunkt är nödvändigt att trafiken fortsätter eftersom ersättningstrafik skulle leda till högre samhällsekonomiska kostnader, större trafiksäkerhetsrisker, ökad belastning på landsvägarna osv.

Det borde alltså finnas övergripande bedömningar även för SJ:s verksamhet, som självfallet skulle leda till att om en åtgärd innebär förluster för SJ som affärsdrivande verk skulle de också regleras genom vissa instrument.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag delar naturligtvis herr Sellgrens uppfattning att det är av värde – kanske t. o. m. av mycket stort värde – för regeringen i dess ställningstaganden om det finns tillämpningsbara och något så när entydiga övergripande samhällsekonomiska kriterier att anlägga vid ställningstaganden i sådana här frågor.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Det erkännandet kanske har sitt värde, men jag hemställer att kommunikationsministern tänker mycket allvarligt på detta.

Jag vill till slut ta ett annat exempel. Enligt min uppfattning – och

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Om översyn av
investeringskalky-
lerna för järnvägs-
trafiken*

Om bättre anpassning av televerkets riktnummerområden till kommungränserna

jag är inte ensam om den – har SJ medvetet skjutit fram investeringar och planering beträffande köp av motorvagnar. Man har dragit in persontrafiken på vissa trafiksvaga linjer och därigenom fått ett litet överskott av motorvagnar, som har flyttats över till andra linjer som fortfarande är i gång. Dessa motorvagnar har nu slitits ned under många år, och i dag är de ett mycket obekvämt och opraktiskt transportmedel. De är kanske billiga i drift – men i flera avseenden undermåliga, även servicemässigt.

Om SJ hade haft ett klart tryck på sig att persontrafik skall upprätthållas och att en modern vagnpark med hög standard skall finnas, då skulle vi ha haft nya motorvagnar långt tidigare. En sådan planering skulle också ha inneburit en framförhållning. Då hade kanske svensk industri kunnat vara med, och SJ hade inte som nu, när motorvagnar skall anskaffas under tidsnöd, måst hänvända sig till utlandet.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag vill bestämt tillbakavisa den beskyllning som nu rikstades mot SJ:s ledning, nämligen att SJ medvetet och – underförstått – i dålig avsikt hade uppskjutit beställningen av nya motorvagnar. Förhållandet är snarast det att SJ har haft för små investeringsramar. Man skall komma ihåg, när man talar om detta i det här huset, att det är riksdagen som fastställer investeringsramarna.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag accepterar herr statsrådets förklaring med tanke på den insikt han som tidigare styrelseledamot har i SJ:s verksamhet. Men det brister ändå i SJ:s planering ur samhällsservicesynpunkt, eftersom SJ aldrig tidigare redovisat för regering och riksdag att motorvagnsparken behöver förnyas. Det är först sedan det har kommit ett opinionstryck från riksdagen som SJ har vaknat upp och sagt sig, att nu skall det köpas motorvagnar. Och det har skett under tidsnöd, så att man måst hänvända sig till utlandet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om bättre anpassning av televerkets riktnummerområden till kommungränserna

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Södertälje (s) den 25 november anmälda fråga, 1976/77:116, och anförde:

Herr talman! Herr *Andersson* i Södertälje har frågat mig om jag inte anser att det bör ingå i televerkets service att anpassa sin verksamhet till den kommunreform som nu gällt i sex år.

Telefonnätet, som i dag är helt automatiserat, har byggts upp under

Om bättre anpassning av televerkets riktnummerområden till kommungränserna

en mycket lång tid, mer än 50 år. Uppbyggnaden har skett på grundval av abonnenternas teletrafik mellan skilda orter och områden och efter noggranna studier av de influensområden som bildats omkring de olika tätorterna. Detta har lett till ett högt utnyttjande av gjorda investeringar. Man har därigenom kunnat uppnå mycket låga telefontaxor för alla kunder, inte minst sett i en internationell jämförelse. Automationen ger dessutom åt alla möjligheter att telefonera snabbt.

De ändringar av landets administrativa indelning som gjorts vid olika tillfällen har enligt televerkets beräkningar inte haft något avgörande inflytande på telefonabonnenternas samtalsvanor och samtalsbehov i stort. Man kan därför inte bygga om telefonnätet enbart på grund av ändrad kommunindelning etc., eftersom detta skulle bli mycket dyrbart och slå igenom på taxorna. Att anpassa riktnummerområdena till de nya kommunerna skulle innebära mycket kapitalkrävande investeringar av en storleksordning som inte kan motiveras av det kända trafikbehovet.

Vidare skulle abonnenterna i många fall förlora de taxeförmåner de i dag har åt andra håll än kommunens centralort och dit de kanske har sitt största trafikintresse. Många abonnenter skulle få byta nummer.

Man kan däremot med bibehållen telenätsuppbyggnad anpassa taxorna och göra smärre anpassningar av telenätets indelning till t. ex. ändringar av kommunindelningen och vissa orters ändrade influens.

För att möjliggöra för abonnenterna att till låg taxa ringa till sin kommunala centralort har således införts speciella centralortstaxor. Dessa innebär att ingen abonnent skall betala mer än *en* markering var tredje minut för samtal till sin centralort. Denna reform var helt genomförd den 1 januari 1974, dvs. vid den tidpunkt då samtliga nya kommuner hade bildats, och innebär i de flesta fall kraftiga taxesänkningar för berörda abonnenter.

Televerket har vidare i annat sammanhang föreslagit enhetstaxor för kortväga telefönsamtal, dvs. att nuvarande lokal- och närsamtalstaxor slås samman. Härvid föreslås markeringsintervallet bli 4 minuter under trafikstark tid och 12 minuter under trafiksvag tid. 4 minuters intervall skulle därvid införas även för centralortstaxan. Härigenom skulle samma taxa gälla till centralorten för så gott som alla kommuninvånare.

Regeringen prövar f. n. dessa förslag.

I televerkets översyn av taxorna inom kommunerna ingår vidare att – om det visar sig tekniskt och ekonomiskt möjligt – införa enhetliga taxor även mellan övriga områden inom kommunerna. Ett förslag från televerket i detta avseende kan väntas i slutet av 1978.

Beträffande katalogindelningen pågår inom televerket en utredning för att i möjligaste mån anpassa denna till såväl abonnenternas som myndigheternas och näringslivets önskemål. Då utredningen väntas bli klar först om ett å två år kan några definitiva besked om den framtida utformningen f. n. inte lämnas.

Torsdagen den
9 december 1976

Om bättre anpassning av televerkets riktnummerområden till kommungränserna

Herr ANDERSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är att det inom Södertälje kommun f. n. finns tre riktnummerområden. Invånarna i de södra delarna och invånarna i de norra delarna av kommunen måste ringa rikssamtal när de skall ha kontakt med exempelvis de kommunala förvaltningarna, butikerna i centrum eller annan service i centralorten – eller ringa till bekanta, bosatta i kommunens centrala delar.

Det finns också andra kommuner i Stockholms län som har samma problem. Bara ett exempel: I Botkyrka kommun har Tullinge villasamhälle, som ingår i denna kommun, ett helt annat riktnummer än vad övriga delar av Botkyrka kommun har.

I det svar som Södertälje kommun fått från televerket framgår med all tydlighet att televerket inte har några planer på förändringar och inte heller några ambitioner att göra ändringar av riktnummerområden. Televerket skriver i detta svar:

”Televerkets möjligheter att skapa överensstämmelse mellan riktnummerområdesgränser och kommungränser är av vad som framgår av ovanstående begränsade av ekonomiska skäl.”

Det är således inga tekniska problem, utan det är en kostnadsfråga. Men i televerkets svar finns inte ens en antydning om att man vill göra en anpassning till dagens kommungränser, trots att automatiseringen av telefonnätet gjordes i stor utsträckning på 1950- och 1960-talen och i huvudsak kom att anpassas till 1952 års kommunreform. Som bekant blev inte den kommunreformen bestående särskilt lång tid. I dag har vi en helt annan kommunindelning.

När jag har tillfälle att i dag studera det svar som kommunikationsministern har gett på min fråga, ser jag att det ändå andas vissa antydningar till förändringar. Bl. a. står det i svaret att det är tänkbart att ”göra smärre anpassningar av telenätets indelning till t. ex. ändringar av kommunindelningen och vissa orters ändrade influens”.

Att det i många län finns behov av att göra sådana smärre ändringar i detta avseende är jag vid det här laget helt övertygad om.

Kommunikationsministern anger också i sitt svar att det finns möjlighet att arbeta ännu mera intensivt med taxorna för att anpassa dem och därigenom kunna eliminera en del av de olägenheter som i dag föreligger. Det är naturligtvis bra att man gör en sådan anpassning av taxorna. Men jag anser att man också måste se över riktnummerområdena i detta avseende.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Låt mig bara kort tala om för herr Andersson i Södertälje att visst skall televerket försöka göra de smärre anpassningar som är möjliga utan alltför stora kostnader. Men skulle man göra en fullständig anpassning över hela landet skulle det i dagens kostnadsläge kräva en

investering på ungefär en halv miljard kronor. Det är väl uppenbart att det skulle innebära en sådan betydande uppjustering av taxorna att åtgärden måste betraktas som utomordentligt diskutabel.

Herr ANDERSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Vi fick där ytterligare en uppgift på vilka kostnader en total revidering skulle medföra. Jag är tacksam för den uppgiften. Men jag anser att det också finns skillnader i behov och att behovet att verkligen kunna göra anpassningar av nummerområdena till kommungränserna i vissa kommuner är betydligt större än i andra. Jag hoppas också att televerket fortsätter att göra undersökningar om folks samtalsvanor och samtalsbehov. Jag tror att många kommuner efter den senaste kommunindelningen har fått helt andra influensområden än tidigare och att människors samtalsvanor och samtalsbehov har förändrats i riktning mot centralorten i de nya kommunerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Kisa

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Stenssons* (fp) den 1 december anmälda fråga, 1976/77:125, och anförde:

Herr talman! Herr Stensson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att annan statlig verksamhet lokaliseras till Kisa för att ersätta sysselsättningsbortfallet vid nedläggningen av postgirots stansverksamhet.

På grund av bl. a. då rådande rekryteringssvårigheter i Stockholm inrättade postverket en stansfilial i Kisa år 1966. Redan vid etableringen lämnade postverket sådana uppgifter att det för kommunen och berörda arbetsmarknadsmyndigheter samt de anställda och deras organisationer stod helt klart att några garantier för stansfilialens fortbestånd på längre sikt inte kunde lämnas med hänsyn till den fortsatta automatiseringen inom postgirot.

I början av år 1973 informerade postverket kommunen och alla anställda om dels den planerade avvecklingstakten m. m., dels vilka möjligheter till fortsatt anställning i postverket som stod till buds för berörda anställda. Dessa erbjöds vid detta tillfälle fortsatt anställning inom verket. Samtidigt inrättades en särskild partssammansatt samrådsgrupp med uppgift att planera och vidta nödvändiga personaladministrativa åtgärder. Med samtliga dessa åtgärder har verkets personalorganisationer sedan lång tid varit fullt införstådda.

Verksamhetens inriktning och ändamål hos postverket såväl som hos andra verk inom kommunikationssektorn beslutas av riksdag och regering. Även sättet för finansiering av verksamheten fastställs av stats-

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Om åtgärder för att
trygga sysselsätt-
ningen i Kisa*

*Om åtgärder för att
trygga sysselsätt-
ningen i Kisa*

makterna. Postverket skall således som ett affärsverk ombesörja den postala verksamheten till kostnader som täcks av verkets intäkter. Detta innebär bl. a. att verket löpande måste bedriva en planmässig rationalisering för att möta oundvikliga kostnadsstegringar av olika slag. Övergången från stansning till s. k. direkt dokumentläsning är exempel på en sådan rationaliseringsåtgärd hos postverket. Under sådana förhållanden kan verken inte företa omlokaliseringar och etableringar som inte motiveras av kundunderlag, trafikbehov o. d. De instruktioner och ramar inom vilka verken arbetar tillåter följaktligen inte att verken etablerar andra verksamhetsgrenar vare sig i sysselsättningsfrämjande eller annat syfte. En etablering av för kommunikationsverken främmande verksamheter i Kisa eller på annan ort skulle direkt motverka de ansträngningar verken i övrigt gör för att kunna fullgöra sina åligganden och vidmakthålla sin servicenivå till så låga priser som möjligt.

Frågan om att skapa sysselsättning för den personal som berörs av stansningens slopande i Kisa och som inte accepterar annan anställning inom postverket får därför ses som en allmän arbetsmarknadsfråga.

I samråd med arbetsmarknadsdepartementet har postverket anmodats att undersöka om något annat företag – eventuellt med utnyttjande av de resurser i fråga om lokaliseringslån m. m. som står till buds – kan etablera sig i Kisa. Undersökningen pågår, och jag kan därför inte nu uttala mig om vad den kan leda till.

Herr STENSSON (fp):

Herr talman! Jag får först tacka kommunikationsministern för att han svarat på min fråga.

Av svaret kan jag utläsa att problemet nu betraktas som en allmän arbetsmarknadsfråga. Att frågan ställdes till chefen för kommunikationsdepartementet beror på att jag anser att det verk eller det departement som är berört måste ta ett speciellt ansvar då staten lägger ned verksamhet och försätter enskilda och kommunen i ett besvärligt sysselsättningsläge.

Av de handlingar och den information jag skaffat mig från Kinda kommun framgår att uppvaktningar i ärendet skett åtskilliga gånger. När kommunen 1973 gjorde sig påmind för att om möjligt få en utökning av antalet arbetstillfällen till stånd fick man klart för sig att stansfilialen snarare befann sig på ett avvecklingsstadium. Jag vet inte om det är riktigt, herr kommunikationsminister, att dra den slutsatsen att det var en tillfällighet att kommunen då fick vetskap om vad som var på gång.

I en inlägga från kommunen av den 13 februari i fjol till dåvarande arbetsmarknadsministern hänvisas till att postverket/företagsledningen sagt sig vara beredd att medverka till att skaffa ersättningsverksamhet. Känner kommunikationsministern till vilka initiativ som kan ha tagits i detta avseende? Jag ställer frågan trots att jag vet att en annan minister tidigare var ansvarig för departementet. Jag förutsätter att det finns någon form av dokumentation, om sådan aktivitet varit på gång. Det har ju

ändå gått åtskillig tid sedan 1973.

Av skrivelsen kan utläsas att kommunen fått uppfattningen att avvecklingen av stansfilialen skall ske successivt fram till 1978. Men enligt länsstyrelsens skrivelse av den 20 oktober i år fruktar man att verksamheten skall vara avvecklad redan vid halvårsskiftet 1977. Det är en kalldusch för kommunen och även för de anställda att nedläggningen av stansfilialen tidigareläggs i förhållande till vad man från början hade anledning frukta. Vidare har man alltså utläst visst positivt intresse från postverkets sida om att hjälpa till med ersättningsverksamhet, men ännu har inga konkreta förslag kommit. När kan ett sådant besked förväntas under medverkan av kommunikationsdepartementet eller i samråd med arbetsmarknadsdepartementet?

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag kan meddela att jag erfarit att postverket undersökt sina egna möjligheter att placera någon annan verksamhet i Kisa men inte funnit någon sådan möjlighet.

De ursprungliga planerna att lägga ned verksamheten i Kisa innebar att detta skulle ske fr. o. m. den 1 juli 1974, men det har nu senarelagts till 1977.

Om det meddelande som herr Stensson talade om från postens sida till myndigheterna i Kisa var föranlett av någon uppvaktning från Kisa kommun eller inte kan jag, av helt naturliga skäl, inte svara på.

Herr STENSSON (fp):

Herr talman! Detta är ett stort problem för Kisa kommun. I den skrivelse som länsstyrelsen sänt till kommunikationsdepartementet betonas att de 90 arbetstillfällen som det är fråga om skulle motsvara 7 000 arbetstillfällen i Stockholm för bl. a. kvinnliga arbetstagare. Det är som sagt ett stort problem för kommunen. Därför är det mycket angeläget att det verkligen kommer till stånd ett samråd mellan de olika departementen och verken för att underlätta att arbetstillfällen tryggas även i denna kommun.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att detta är ett problem både för Kisa kommun och för de anställda vid stansningscentralen. Jag har fullt klart för mig att det erbjödande som posten har lämnat de anställda om anställning i postens verksamhet på annan ort för de flesta inte är särskilt realistiskt. Därför är det ytterst angeläget att de undersökningar som nu pågår och som jag nämnde i slutet av mitt svar på herr Stenssons fråga leder till resultat som ger nya arbetstillfällen just i Kisa.

Herr STENSSON (fp):

Herr talman! Får jag fatta svaret från kommunikationsministern på det sättet att såväl Kisa kommun som länsstyrelsen inom en mycket

nära framtid kan få någon form av besked om vilka aktiviteter som är på gång för att trygga sysselsättningen för de berörda, både personal och kommun?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om förkortning av fordonslängder

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Wästbergs* i Stockholm (fp) den 1 december anmälda fråga, 1976/77:127, och anförde:

Herr talman! Herr *Wästberg* i Stockholm har frågat mig om det är min uppfattning att en lagstadgad förkortning av fordonslängderna bör ske.

Som bakgrund till frågan har herr *Wästberg* pekat på bl. a. trafikpolitiska utredningens förslag om sänkning av maximalt tillåten längd på fordonskombinationer från 24 till 18 m.

Trafiksäkerhetsutredningen genomför på regeringens uppdrag en undersökning om bl. a. effekterna från trafiksäkerhetssynpunkt av en begränsning av fordonslängderna till 18 m. Innan resultatet av denna undersökning föreligger bör man enligt min mening vänta med att ta ställning till trafikpolitiska utredningens förslag.

Herr *WÄSTBERG* i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för ett svar som kanske var mer koncist än klagörande.

Sverige tillhör ju de ytterst få länder som tillåter mycket långa fordon. I nästan hela Europa är 18 m den maximala längden för lastbilar. England håller f. n. på att gå upp till en maximilängd på 18 m för att därmed anpassa sig till EG.

Nackdelarna med de väldigt långa lastbilarna är uppenbara för varje bilist. De skapar större risker vid omkörning och möten. Irritationen i trafiken ökar. Trafikrytmen störs.

Vid sidan av trafiksäkerhetsskäl talar också en del ekonomiska skäl för en förkortning av lastbils längden. Trafikplatser och korsningar måste i dag byggas så stora att också de mycket långa lastbilarna kan klara svängarna.

Kommunikationsministern hänvisar till trafiksäkerhetsutredningen, men frågan om längden på lastbilar har faktiskt redan utretts åtskilliga gånger. Till grund för de bestämmelser som nu gäller låg statens trafiksäkerhetsråds betänkande från 1966. Trafiksäkerhetsrådet ansåg att trafikfaran ökade i relation till fordonens längd. Därför motiverade – redan enligt den utredningen – trafiksäkerhetshänsyn restriktivitet när det gällde att tillåta långa fordon. Sedan dess har den trafikpolitiska utredningen tagit ställning för att maximilängden för fordon bör sättas till 18 m.

Statens trafiksäkerhetsverk har remissvarat på den utredningen och kommit fram till att vi bör begränsa fordonslängden. Också den trafiksäkerhetsutredning som kommunikationsministern nu hänvisar till för att undvika att ge ett klart svar har tillstyrkt den föreslagna minskningen av högsta tillåtna längd hos fordon och fordonskombinationer från 24 till 18 m.

Naturligtvis går det alltid att i alla frågor väga fördelar mot nackdelar. Det finns också nackdelar med att förkorta fordonslängden – främst risken för att vi då skulle få fler långa fordon i trafiken. Därför skall naturligtvis en förkortning av den tillåtna fordonslängden kombineras med andra åtgärder som stimulerar till en ökad övergång till järnväg.

Men det intressanta är att alla dessa utredningar och myndigheter, som mycket väl också ser riskerna med en förkortning av fordonslängden, i sin sammanvägning har kommit fram till en entydig slutsats: Fordonslängden bör förkortas! Stoppa de längsta lastbilarna!

Mot den här bakgrunden är det litet oroande att kommunikationsministern är så angelägen om att hålla alla dörrar helt öppna för att vi skulle bevara den nuvarande fordonslängden. Jag kan i och för sig förstå att han inte vill gå in på detaljer för en reform om förkortad fordonslängd. Men det vore rimligt om vi fick någon mer precisering än det lakoniska svar som lämnats här. Bilproducenter och åkare borde få besked om vilken utvecklingslinje den som är satt att ansvara för trafiksäkerheten förespråkar. Skall vi i Sverige fortsätta med våra unikt långa lastbilar?

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Regeringen kommer nästa år att lägga fram en trafikpolitisk proposition för riksdagen. Den kommer att innehålla trafikpolitiska riktlinjer på en mängd områden, inte minst naturligtvis på det trafiksäkerhetspolitiska. Det är väl ganska naturligt att man inte vill föregripa detta tillfälle t. ex. genom ett ställningstagande till fordonslängden.

Visst finns det skäl som talar för en förkortning av fordonslängden, och visst kan man argumentera för att det skulle innebära en ökad trafiksäkerhet. Men detta gäller endast, herr Wästberg i Stockholm, under förutsättning att antalet fordon och den mängd gods som transporteras på vägarna minskar och att den spårbundna trafiken kan göras så attraktiv att i vart fall den tillkommande delen gods förs över från landsvägstrafik till järnvägstrafik. Om så inte sker, om samma godsmängder fortsättningsvis – sedan fordonslängden minskat och godsmängden ökat – skall transporteras på landsväg kommer naturligtvis antalet fordon att öka mycket starkt. Där kan man allvarligt ifrågasätta vilket som är mest trafiksäkerhetsfrämjande – ett stort antal 18 meters fordon eller ett mindre antal 24 meters fordon.

Det är sådana frågor, liksom möjligheterna att åstadkomma sådan at-

traktivitet hos de spårbundna transportererna, som jag talat om, som gör att jag vill avvakta den allsidiga utredning som nu pågår.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om upprustning av Göta kanal

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Janssons* (s) den 2 december anmälda fråga, 1976/77:129, och anförde:

Herr talman! Herr Jansson har frågat mig när jag avser lägga förslag till riksdagen om en upprustning av Göta kanal.

Frågan om upprustning av Göta kanal bereds inom kommunikationsdepartementet. Jag räknar med att lägga fram förslag i frågan i vår.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Det har blivit litet väl mycket Göta kanal i kammaren. Vi hade en lång debatt i ämnet i går. Jag skall försöka att inte upprepa den.

Kommunikationsministerns svar är positivt, och jag vill tacka för det. Det är också mycket intressant – särskilt mot bakgrund av den debatt vi hade i kammaren i går och det beslut riksdagen då fattade. Jag tvingades ställa den här frågan när det blev känt för mig hur trafikutskottets borgerliga majoritet hade behandlat ett antal motioner i dessa ärenden. Man avstyrkte samtliga motioner, även den motion jag stod bakom, nämligen om upprustning av kanalen enligt herr Hjalmarsons förslag.

Jag är alltså tacksam att det kommer ett förslag nu. Vi fick besked i våras att herr kommunikationsministerns företrädare herr Norling var beredd att lägga fram ett förslag till riksdagen på det här området under hösten. Men jag har full förståelse för att kommunikationsministern naturligtvis måste ha möjligheter att överväga dessa ting i sitt nya ämbete. Jag hade nog hoppats att ärendet skulle nämnas i budgetpropositionen, men kommer förslaget i vår är jag tacksam för det beskedet.

Men, herr kommunikationsminister, riksdagen fattade i går ett beslut innebärande att även utbyggnadsalternativet ingående skall prövas i samband med övervägandena i regeringen. Då vill jag fråga: Hur tänker kommunikationsministern följa riksdagens uppmaning och beställning i detta avseende? Att ingående pröva en utbyggnad av Göta kanal måste, såvitt jag förstår, ta ganska lång tid. Det skulle vara intressant att få en kommentar från kommunikationsministern på denna punkt.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Självklart kommer regeringen att följa det riksdagsbeslut som innebär att vi ingående skall pröva de båda alternativen. Jag kan

för dagen inte bedöma hur lång tid detta kommer att ta. Men med kännedom om de noggranna utredningar som finns gjorda och det material som vi har att ösa ur tror jag inte att en sådan ingående prövning kommer att försena den tidtabell med en proposition till våren som jag har utlovat.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för detta besked. Men i kommunikationsministerns svar finns inte ens antytt något om en utbyggnad av kanalen. Svaret är rakt och klart: "Frågan om upprustning av Göta kanal bereds inom kommunikationsdepartementet. Jag räknar med att lägga fram förslag i frågan i vår." Det gäller alltså frågan om en upprustning. Därmed kan jag väl utgå från att kommunikationsministerns förslag kommer att innebära en upprustning enligt det Hjalmarsonska utredningsförslaget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om konkurrensförhållandena för sjö- och kusttransporter

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara fru *Sundbergs* (m) den 2 december anmälda fråga, 1976/77:131, och anförde:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig om jag avser att låta se över gällande bestämmelser i syfte att uppnå bättre villkor för sjö- och kusttransporter inom det allmänna stödområdet.

Det nuvarande transportstödet gäller under en femårsperiod från den 1 januari 1974. Trafikpolitiska utredningen överväger – inom ramen för sitt utredningsuppdrag rörande sjöfartens roll i trafikpolitiken – på riksdagens begäran frågan om transportstödet eventuella konkurrensförskjutande verkningar mellan land- och sjötransporter i Vänerområdet.

Verkningarna av transportstödet följs fortlöpande upp också i andra avseenden, och därvid studeras även effekterna på konkurrensförhållandet mellan land- och sjötransportmedel.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret.

Senast i våras beviljade riksdagen en relativt kraftig höjning av transportstödet, för innevarande budgetår från 100 till 115 milj. kr. Redan när det statliga transportstödet tillkom 1970 diskuterades frågan om det skulle utgå också till fartyg, som trafikerar hamnar inom stödområdet. I propositionen då anfördes emellertid såsom ett motiv för att inte inräkna kustfarten bland de stödberättigade transportmedlen att kustfarten ju har tillgång till avgiftsfria isbrytare. Jag vill gärna påpeka att lastbilarna trots allt har tillgång till avgiftsfri snöröjning och snöplogning.

Det har, herr talman, hänt åtskilligt sedan 1970. Den princip som låg

Torsdagen den
9 december 1976

*Om förbättring av
SJ:s transportser-
vice*

till grund för införandet av stödet, nämligen att bestämmelserna inte på något väsentligt sätt skulle rubba konkurrensförhållandena på transportmarknaden, håller inte längre. Energikrisen och stigande oljepriser har gjort transportkostnaderna till en viktig faktor i de norrländska företagens kalkyler. Stödet, som utgår i form av bidrag i efterskott till företagens fraktkostnader, varierar mellan 15 och 35 % av erlagd frakt beroende på varifrån godset sänts. Fraktkostnaderna har stigit avsevärt och därmed subventionerna.

Kustfarten kan numera ofta inte konkurrera med dessa rabatterade landtransporter. Det förekommer t. o. m. att omlastning sker från sjö- till landtransport för att minska företagets kostnader, detta trots att förfarandet totalt sett innebär en fördyring av transporten. Det rimliga borde vara en samordning för att sammanlagt få så låga fraktkostnader som möjligt och – vill jag tillägga – så litet energikrävande frakter som möjligt.

Frågan om lika konkurrensmöjligheter för olika transportmedel är inte enbart en Norrlandsfråga utan gäller alla de större och mindre rederier som finns utefter hela vår kust. Det är en fråga för skeppare som får gå med tomma fartyg tillbaka från Norrland, därför att SJ eller lastbilstransporterna är subventionerade. Kostnaderna för fartygen har däremot inte minskat, och allt fler måste avvecklas.

Jag vet att kommunikationsministern tidigare hyllat principen om konkurrens på lika villkor. Rederinäringen – och här är det inte i första hand fråga om de stora rederierna – har upprepade gånger framfört önskemål om likställdhet i stödfrågan. Min fråga till kommunikationsministern gällde om han är villig att låta se över bestämmelserna om transportstödet. Nu säger kommunikationsministern att verkningarna av detta stöd följs fortlöpande upp "även i andra avseenden". Jag skulle gärna vilja veta: Vad innebär dessa andra avseenden, och står kommunikationsministern fast vid satsen om att konkurrensneutralitet bör råda?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om förbättring av SJ:s transportservice

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Perssons* i Heden (c) den 2 december anmälda fråga. 1976/77:134, och anförde:

Herr talman! Herr Persson i Heden har – med hänvisning bl. a. till att SJ aviserat om nedläggning av viss trafik vid järnvägsstationer på linjen Borås–Varberg – frågat om jag är villig medverka till förbättring av SJ:s transportservice.

Enligt den särskilda handlägningsordning för prövning av ärenden om nedläggning av SJ:s järnvägsstationer som gäller sedan år 1968, kan kommun påkalla regeringens prövning av sådana frågor. I de fall som herr Persson berör i sin fråga har sådana framställningar kommit in från

Borås och Marks kommuner. Framställningarna, som f. n. remissbehandlas, kommer att prövas av regeringen från trafikförsörjningssynpunkt. Härvid kommer de frågor som herr Persson tar upp om SJ:s transportservice och om de planerade trafikinskränkningarnas konsekvenser för företag och enskilda personer givetvis att beaktas.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga om den försämring av SJ:s transportservice som skett litet varstans i landet. Jag har som exempel tagit bandelen Borås–Varberg, för vilken SJ har aviserat en katastrofal försämring i fråga om antalet in- och utlämningsstationer för gods. Tidigare har det funnits 14 eller 15 inlämningsstationer, ändstationerna oräknade, på denna bandel, som utgör en sträcka av sju à åtta mil. Om SJ:s förslag fullföljs blir det kvar tre inlämningsstationer, och var och en förstår vilken försämring det innebär för enskilda människor och för företag. De måste i så fall själva transportera sitt gods många mil per landsväg innan de kan komma till en inlämningsstation.

Det finns många andra exempel på försämringar. Jag kan nämna att Mölndal, med ca 30 000 invånare, numera betjänas från Göteborgs stationsområde.

Statsrådet svarar att det har kommit framställningar från de berörda kommunerna utefter bandelen Borås–Varberg vilka kommer att prövas av regeringen från trafikförsörjningssynpunkt. Om regeringen vid sin prövning beaktar de omständigheter som kommunerna har anfört i framställningarna – och jag vill inte ifrågasätta annat – så tror jag att det skall bli möjligt att sätta stopp för den tilltänkta våldsamma försämringen av transportservicen.

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Jag är övertygad om att det material vi kommer att få tillgång till när det ärende som herr Persson åberopar har varit ute på remiss kommer att ge oss ett mycket gott underlag för den prövning vi skall göra. Jag kan försäkra att vi skall studera dessa frågor noggrant och ingående, precis som vi gör i alla sådana här ärenden.

Jag vill till sist också understryka att det är självklart att den prövning som vi gör sker just ifrån trafikförsörjningssynpunkt.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag tackar för detta ytterligare understrykande, som ger belägg för vad jag sade.

Jag ifrågasätter inte regeringens vilja att lösa denna fråga. Kommunikationerna behöver organiseras så att alla landsdelar omfattas av en ändamålsenlig transportförsörjning. En övergripande planering måste göras så att man kan samordna de olika trafikförsörjningsapparaterna.

Under den tid som denna samordning sker får ju SJ underlåta att

gå vidare med nedläggning såväl av in- och utlämningsstationer för gods som nedläggning av persontrafik.

Jag tackar statsrådet för detta kompletterande svar, och jag avvaktar med glädje och förhoppning att det skall bli en bättre tingens ordning.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att besvarandet av återstående frågor och meddelandet om interpellationssvar skulle uppskjutas till dess att de på föredragningslistan upptagna utskottsbetänkandena behandlats.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:34–38 till utbildningsutskottet

1976/77:39–41 till skatteutskottet

§ 12 Bojkottåtgärder mot Chile

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1976/77:7 med anledning av motioner om bojkottåtgärder mot Chile.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:208 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen skulle anhålla hos denna

1. att ställa sig positiv till en bojkott av Chilejuntan på alla plan,
2. att i internationella sammanhang aktivt verka för att inga krediter, lån eller några former av bistånd kom Chilejuntan till godo förrän samtliga politiska fångar frigetts,

3. att inom den s. k. Parisklubben verka för att Chile inte beviljades några skuldlätnader förrän samtliga politiska fångar frigetts,

4. att framlägga förslag som stoppade svenska företags kapitalexport till Chile,

5. att i alla internationella sammanhang verka för en total bojkott av fascistjuntan i Chile enligt de rekommendationer som fanns utarbetade i den chilenska landsorganisationen CUT:s solidaritetsplattform, och

1975/76:464 av herr Granstedt m. fl. (c).

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:208 och 1975/76:464.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Förtrycket under fascistregimen fortsätter i Chile. Det är lögn när juntan påstår att det egentligen inte finns några politiska fångar längre. Enligt den chilenska motståndsrörelsens uppgifter är 2 400

dömda, 900 väntar på rättegång och 2 000 är försvunna. Antalet personer som "försvinner" ökar ständigt.

Misären, fattigdomen och arbetslösheten är värre än någonsin. Sjukligheten och undernäringen bland den stora befolkningsmajoriteten fortsätter att växa. Bruttonationalprodukten sjönk med 16 % under 1975. Samtidigt uppgick inflationen till 340 %. På folkets nödvändighetsvaror har prishöjningarna varit ännu kraftigare. Man beräknar att arbetarnas löner mer än halverats sedan tiden före militärkuppen i september 1973. Arbetslösheten breder ut sig. Enligt officiella siffror uppgick den i augusti 1976 till 19,8 % i Santiago-området. Beräkningar för hela landet pekar på en verklig arbetslöshet på mellan 25 och 30 %.

Arbetsbefolkningen i Chile måste kämpa för att överleva. Värst är det för barnen som får otillräckligt med föda för sin utveckling. Enligt en beräkning lider i dag 30 % av spädbarnen i Chile av undernäring.

Det enda uppmuntrande i situationen är att motståndet mot fascistregimen växer fram och tar sig konkreta former. Det är ett motstånd som formeras under ytterst svåra betingelser och som behöver allt stöd det kan få från en internationell opinion.

De ekonomiska bakslagen har lett till motsättningar inom juntan och gjort den känsligare än någonsin för vad den internationella opinionen anser och för de aktioner som denna kan utlösa för att stödja chilensarnas kamp mot förtryckarregimen. Juntan är medveten om detta sakläge, såsom framgår av dokument vilka citeras i den vpk-motion som nu behandlas.

Det är mot denna bakgrund som kravet på nationella och internationella bojkottaktioner mot juntan i Chile måste ses. Bojkottaktioner är naturligtvis inte något universalmedel. När det gäller militärjuntan i Chile finns det emellertid flera skäl som talar för att bojkottaktioner på ett påtagligt sätt kan bidra till dess fall. Det är de ekonomiska svårigheterna, det är svagheten i juntans internationella ställning, det är den starka oppositionen inom landet.

I syfte att motverka sin internationella isolering driver juntan en kampanj för att öka sina kommersiella och andra förbindelser med andra länder och för att få utländska krediter och investeringar. Det är en avgörande uppgift för de organisationer och länder som är motståndare till juntans brott mot de mänskliga rättigheterna att motverka denna kampanj och i stället öka juntans internationella isolering genom bojkottaktioner.

Detta anser också den antifascistiska oppositionen i Chile. Samtliga partier som ingick i president Allendes demokratiska regering, andra vänsterorganisationer och den chilenska fackföreningsrörelsen uppmanar till internationell bojkott mot fascistjuntan. I en solidaritetsplattform utgiven av den chilenska landsorganisationen CUT uppmanas länder, regeringar och organisationer till bl. a. följande åtgärder:

Öppet tillbakavisande av juntans representanter, varhelst de uppträder.

Nej till allt samarbete med diktaturens administrativa, akademiska eller politiska institutioner.

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

Torsdagen den
9 december 1976

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

Nej till varje regerings- eller bankhjälp eller -lån till diktaturen.

Vägran att gå in på några som helst förhandlingar om juntans utrikeskund.

Nej till allt tekniskt bistånd till juntan.

Total bojkott av all lastning av vapen och ammunition till juntan.

Tidsbegränsade bojkotter, med konkreta målsättningar, av juntans utrikeshandel, både export och import, t. ex. av koppar. –

Stora internationella solidaritetskonferenser har också uttalat sig för bojkottåtgärder. Detsamma gäller den internationella fackföreningsrörelsen liksom de fackliga landsorganisationerna i länder som Norge och Finland. En samordnad nordisk facklig bojkottaktion skulle kunna vara ett viktigt steg på vägen mot en total bojkott.

Den chilenska landsorganisationen och den övriga motståndsrörelsen har gett uttryck för meningen, att en total internationell bojkott givetvis vore det effektivaste vapnet mot fascistjuntan, men att även enskilda länder och organisationer kan och bör ta initiativ till olika bojkottaktioner och att sådana långt ifrån är betydelselösa. De har bl. a. tvingat juntan att släppa ett antal politiska fångar.

Man delar alltså inte den mening som kommer till uttryck i utrikesutskottets betänkande, att om det inte går att få till stånd en total internationell bojkott, så bör man inte arbeta för någon bojkott alls. Utskottet avvisar vad det kallar "ensidiga svenska säraktioner på det ekonomiska planet" med huvudargumentet att dessa inte skulle få någon kännbar verkan.

Detta påstående har inte grund i de verkliga förhållandena. Det måste därför betraktas som en förevändning för att undvika bojkott. Det har i praktiken visat sig att en bojkott kan få effekt även vid ett enskilt företag – exempelvis genomfördes en bojkottaktion av arbetarna vid ett företag i Finland, där man bearbetade koppar. Det skulle t. ex. medföra stor effekt om SKF slutade sälja kullager till Chile. Det är således betydelsefullt om arbetarna i en fabrik bestämmer sig för bojkott, eller ett företags försäljning till Chile förhindras på annat sätt. Transportledet är naturligtvis utomordentligt viktigt. Hamnarbetarförbundet har här tagit en riktig ställning.

Det bör observeras att den chilenska motståndsrörelsens krav om bojkott inte endast gäller försäljning till Chile. Den gäller också de livsmedel och kläder som juntan exporterar från Chile, samtidigt som befolkningen svälter och har brist på kläder. Fackföreningsrörelsen vädjar om en bojkott av alla chilenska varor, men i första hand av frukt, andra livsmedel och beklädnadsvaror.

Alla bojkottaktioner mot juntan i Chile är alltså betydelsefulla. Det gäller både vad den enskilde gör, aktioner av arbetarna på ett företag eller i en näringsgren, av hela fackföreningsrörelsen i ett land, av ett helt folk och givetvis internationellt.

Och här kommer jag över på utrikesutskottets andra invändning, nämligen att det inte finns förutsättningar för en internationell bojkott mot

Chile. Men om detta är riktigt, hur skall man då skapa sådana förut-sättningar? Det måste rimligen vara genom opinionsbildning på olika plan, bl. a. i Förenta nationerna. Utskottet finner ju också självt i sitt betänkande "det angeläget att Sverige, så länge det nuvarande förtrycket i Chile fortgår, också i fortsättningen inom FN och på andra håll verkar för att få till stånd en allt bredare internationell opinion däremot". Men varför säger man då inte ja till vår motion? Vi ställer ju där konkreta krav, som syftar till att en sådan opinionsbildning verkligen skall få betydelse.

Herr talman, jag yrkar bifall till motion 208.

Sverige visar alltså upp två ansikten för folket i Chile. Det ena är den folkliga solidaritetsrörelsens, en rörelse som helhjärtat stöder det chilenska folkets kamp mot fascistjuntan. Det andra är de kapitalistiska storföretagens och – Vetenskapsakademiens.

En rad svenska storföretag har försäljnings- eller produktionsbolag i Chile. De viktigaste är AGA, Alfa-Laval, Atlas Copco, LM Ericsson, Tändsticksbolaget, SKF, Sandvik, SKEGA och Sunnan. Det statliga LKAB har även efter juntans militärkupp utfört konsultarbete i Chile. "Naturligtvis gjorde varken vi eller några andra utländska företag några investeringar i Chile under Unidad Popular", sade chefen för Tändsticksbolaget. Utrikesutskottet påstår att det inte heller i nuvarande läge finns någon vilja hos svenska företag att göra nya investeringar i Chile. De profiter de pressar ur chilenska arbetare stannar emellertid inom filialföretagen och används troligen för investeringar. Sverige har i Världsbanken och Valutafonden motarbetat lån till Chile, men dessa organisationer, i vilka Sverige är medlem, har beviljat stora sådana lån och krediter till fascistjuntan. Den svenska regeringen och riksdagen har hittills icke velat dra några slutsatser av detta förhållande.

Den chilenska motståndsrörelsen säger: Den mest humanitära hjälp som det chilenska folket kan få är hjälp för att störta fascismen.

Det är inte den hjälp nobelpristagaren i ekonomi Milton Friedman har lämnat. Han har i stället dragit upp riktlinjerna för den ekonomiska folkmordspolitik som fascistjuntan bedriver mot det arbetande folket i Chile.

När professor Friedman i mars 1975 lade fram sina idéer om den chilenska ekonomin vid en konferens i Santiago, sade han att denna uppvisade en svår sjukdomsbild. Det var nödvändigt med en chockpolitik och att minska regeringens utgifter med 20–25 %. Hur skulle det gå till? Ja, naturligtvis inte genom att minska den militära apparaten. De offentliga utgifterna borde i stället sänkas genom att antalet statstjänstemän minskades kraftigt och genom att flera sociala tjänster överfördes till den privata sektorn, bl. a. hälsovården. Milton Friedman avslutade ett av sina föredrag på följande sätt:

"Jag har blivit informerad om att (den chilenska) regeringen har vidtagit många åtgärder som överensstämmer med den inriktning jag står för och försvarar. Man har ansträngt sig för att återföra aktiviteter till den

Torsdagen den
9 december 1976

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

privata sektorn. Man har gjort ansträngningar för att minska regeringens utgifter och regeringens underskott. Man har genomfört en skattereform och man har också förbundet sig att minska prisskyddet samt pris- och lönekontrollen. Allt detta är positivt. Jag litar på att Chile (alltså fascistregimen, min anmärkning) har tillräckligt mod, kraft och kunskap för att påskynda denna process och övervinna denna svåra inledande period, så att ni kan påbörja starten på en stor förbättring av levnadsnivån."

Några veckor efter Friedmans ankomst till Chile ombildade Pinochet regeringen och satte elever till Friedman, s. k. Chicago boys, på posterna som finansminister och som ekonomiminister. Chockpolitiken började genomföras. Enligt juntans officiella siffror blev alltså inflationen i landet 340 % under 1975, industriproduktionen minskade med 25,8 % och bruttonationalprodukten med 16 %! Arbetslösheten bredde ut sig. Det var arbetarklassen och de arbetande mellanskikten som utsattes för denna ekonomiska folkmordspolitik enligt Milton Friedmans recept.

I stadgarna för nobelpriset i ekonomisk vetenskap heter det att detta pris utdelas till forskare som under det gångna året "gjort mänskligheten den största nytta". Det är stora och förpliktande ord. Menar verkligen Vetenskapsakademien att de kan användas på Friedmans insatser i Chile?

Vetenskapsakademien kan inte ha varit ovetande om professor Friedmans speciella insatser. I pressmeddelandet från akademien om priset heter det att "det hör till sällsyntheterna att en ekonom direkt och indirekt har nått ett sådant inflytande inte bara på vetenskaplig forskning utan också på faktisk politik som Friedman fått". Detta inflytande är enligt min mening av en art som inte bort motivera ett stort internationellt pris utdelat av den svenska Vetenskapsakademien. Jag vill med instämmande citera vad två andra nobelpristagare sagt häromdagen: "Forskarens sociala ansvar är omöjligt att skilja från hans vetenskapliga insatser. Vi har skyldighet att ta ansvar för de etiska frågor som vår vetenskap ställer."

Friedman har vid sin ankomst till Stockholm klart deklarerat att han i valet mellan Allenderegimen och militärjuntan i Chile föredrar juntan. Vetenskapsakademien borde ha insett att dess hanterande av priset i ekonomi uppfattas som en skändlighet av folken i Chile och andra stater i Latinamerika, som kämpar mot fascismen och den av Milton Friedman inspirerade ekonomiska folkmordspolitiken. Valet av denne pristagare har, som framhålles av humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet, allvarligt skadat Vetenskapsakademiens och hela det akademiska samfundets anseende i Sverige.

Herr talman! Det har enligt min mening också skadat Sveriges anseende i världen. Vetenskapsakademiens fadäs ansluter sig värdigt till den norska nobelkommitténs beslut häromåret att tilldela Kissinger fredspriset. Vi som inte delar Vetenskapsakademiens bedömning bör uttala vår indignerade protest mot dess beslut att tilldela Milton Friedman priset i ekonomisk vetenskap.

Visa i stället solidaritet med Chiles folk!

I detta anförande instämde herr Werner, fröken Hjelmström, herr Franzén, fru Nordlander, herr Claeson, fru Lantz samt herrar Berndtson, Söderqvist, Hagel, Hagberg i Borlänge, Lorentzon i Kramfors, Måbrink och Lövenborg (samtliga vpk).

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! I sitt tal i Förenta nationerna den 13 oktober i år yttrade Sveriges utrikesminister: "Jag har redan understrukit den vikt som den svenska regeringen fäster vid skyddet av de mänskliga fri- och rättigheterna och av de grundläggande ekonomiska och sociala rättigheterna för alla människor och alla grupper i samhället. Vi vill aktivt bekämpa tortyr och andra särskilt förkastliga former av kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Chile och Sydafrika är två exempel med särskild aktualitet."

Inget tvivel bör med andra ord råda om den svenska regeringens syn på militärjuntans i Chile förtryck av medborgarna i sitt land.

Den som läser utrikesutskottets betänkande 1976/77:7, som herr Hermansson just kommenterat, kan där konstatera att utskottet i huvudsak instämmer i de omdömen om den chilenska militärregimens kränkningar av de mänskliga fri- och rättigheterna som framförs i de två motioner som utskottet behandlar i detta betänkande. Herr Hermansson vet säkert också att dessa uppfattningar delas av praktiskt taget hela vårt folk. Frihet och jämlikhet är två centrala mänskliga rättigheter som flagrant åsidosatts av den chilenska regimen.

Sverige har också öppnat sina gränser för chilenska flyktingar. Dessa har avgivit vittnesbörd om tillståndet i sitt land, som tillsammans med officiella rapporter visar att regimen i Chile långt ifrån tillfredsställer kraven på demokrati och rättvisa. Vårt land måste med avsky betrakta inskränkningar i de mänskliga fri- och rättigheterna var dessa inskränkningar än förekommer. Och det räcker inte att betrakta dem med avsky – vi måste aktivt använda de medel som står oss till buds för att motarbeta dem.

I motionerna 208 och 464 läggs fram förslag om åtgärder i syfte att bojkotta den nuvarande regimen i Chile. Utrikesutskottet föreslår emellertid riksdagen att avslå motionerna, och jag skall med några ord redogöra för bakgrunden till utskottets ställningstagande. Därmed svarar jag också på herr Hermanssons fråga om varför utskottet inte tillstyrkt vänsterpartiet kommunisternas motion.

För det första konstaterar utskottet att kravet i motion 208 på att regeringen aktivt skall verka för att inga krediter, lån, bistånd eller skuldlettnader beviljas Chile överensstämmer med dagens verklighet. Sverige har agerat i Världsbanken, inom Valutafonden och den s. k. Parisklubben. Chile har inte heller medgivits krediter från Internationella utvecklingsfonden. Utskottet förutsätter att dessa strävanden skall fortsätta. Det innebär att vi förväntar oss att regeringen när än frågor om hjälp av

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

detta slag till Chile uppkommer aktivt skall verka för att sådan hjälp inte kommer till stånd.

Frågan om svensk kapitalexport aktualiseras också i motionen 208. Utskottet har, som herr Hermansson även relaterade, undersökt frågan och inte kunnat finna att några svenska företag har önskemål om eller planer på nyinvesteringar i Chile. Motionen går emellertid ett steg längre och kräver förbud mot kapitalexport.

Den frågan har varit aktuell i riksdagen tidigare. Sverige har emellertid då godtagit en princip för ekonomiska sanktioner mot enskilt land, och den principen utgår från vår tradition att endast godta sådana internationella sanktioner som beslutats i FN:s säkerhetsråd. Visst kan detta ställningstagande ibland av oss upplevas som förlamande, eftersom sanktioner grundade på beslut i säkerhetsrådet bygger på att ingen av de permanenta säkerhetsrådsmedlemmarna inlägger sitt veto mot sanktionen, men det finns likväl två övertygande skäl till att också i framtiden följa denna princip.

Det ena bygger på vår vilja att stärka Förenta nationerna som ett mellanstatligt organ, där medlemsländerna gemensamt arbetar för fred och frihet åt medborgare i alla länder och där varje land har inflytande på ställningstagandena. Skulle vi anse det riktigt att enskilda länder fritt agerade vid sidan om Förenta nationerna och FN-organen i frågor som är av stor betydelse för FN:s arbete, skulle vi därmed försvaga underlaget för verkligt effektiva samlade internationella aktioner, sådana aktioner som herr Hermansson här mycket riktigt refererade att man har fört fram från olika håll i fråga om Chile. Att vårt agerande i FN inte varit resultatöst visas ju av att generalförsamlingen i höst antagit en resolution till förmån för grundläggande mänskliga rättigheter i Chile, med Sverige som medförslagsställare.

Det andra skälet till att inte bifalla motionens önskan om ensidiga svenska sanktioner utgörs av vår uppfattning att sådana aktioner – och jag är medveten om att utrikesutskottet här tycker annorlunda än herr Hermansson – rent praktiskt saknar betydelse och i sig kan verka försvagande på vårt övriga agerande för att skapa en internationell opinion. Jag vill gärna tillägga att en ensidig svensk bojkott mot Chile skulle strida mot våra övriga internationella åtaganden, bl. a. GATT-avtalet.

Jag skall be herr Hermansson att inte underskatta våra möjligheter när det gäller att skapa en internationell opinion i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utrikesutskottets betänkande nr 7.

Jag vill gärna tillägga att utskottet givetvis inte har diskuterat frågan om det ekonomiska priset. Jag skall där bara påpeka att herr Hermansson använde uttrycket "nobelpriset i ekonomi". Det pris som herr Hermansson här diskuterade är icke ett nobelpris.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! På en punkt vill jag ge fru Sundberg rätt. Formellt handlar det inte om ett nobelpris i ekonomisk vetenskap. Det är ändå värre. Det är den riksdagen underställda riksbanken som har donerat de pengar som används för det pris jag avsåg.

Jag noterar vad fru Sundberg sagt om utrikesutskottets instämmande i den värdering av militärjuntan i Chile, som kommer till uttryck i de bägge motionerna från vänsterpartiet kommunisterna och några centerpartister. Jag tror att fru Sundberg har rätt när hon också konstaterar att samma uppfattningar delas av praktiskt taget hela vårt folk.

Det är naturligtvis helt riktigt att Sverige aktivt måste använda sitt inflytande för att bekämpa den nuvarande regimen i Chile. Men då förefaller mig utrikesutskottets betänkande, liksom fru Sundbergs anförande här, väldigt ologiskt.

Fru Sundberg säger: Sverige har motarbetat krediter till Chile och vi skall fortsätta att göra det. Det noterar jag med tillfredsställelse – men det är också det enda.

Inga svenska företag vill för tillfället exportera kapital till Chile, säger fru Sundberg, på precis samma sätt som utrikesutskottet gjort.

Utän tvivel används de profiter som svenska företag i dag gör i Chile för fortsatta investeringar inom landet; det har noterats i handlingar, som är offentliga, att dessa medel inte överförs till Sverige, och då används de på något sätt. I varje fall om en del företag finns det konkreta uppgifter att de utvidgar sina anläggningar i Chile – och det kallar jag för investeringar.

Det kan också tänkas att det i morgon uppstår ett sådant läge, där stora svenska företag vill exportera kapital direkt från Sverige till Chile. Det hade varit bra om utrikesutskottet tillkännagivit en mening på den punkten.

Jag vill fråga fru Sundberg: Vad anser fru Sundberg att man skall göra och vilken ställning bör man inta om svenska storföretag i morgon vill exportera kapital till Chile? Skall man säga nej då eller acceptera det?

Det är riktigt att vi har olika meningar på punkten om enskilda aktioner försvårar internationella aktioner. Jag har här samma uppfattning som den chilenska landsorganisationen och den övriga chilenska motståndsrörelsen – att enskilda aktioner har stor verkan i kampen mot militärjuntan och absolut inte försämrar den internationella opinionen, utan skapar ett gynnsamt klimat för en total internationell bojkott.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill på den direkta fråga som herr Hermansson ställde till mig svara, att utskottet i sitt betänkande har erinrat om den fråga som riktades till förre finansministern Gunnar Sträng och där han sade att det oberoende av internationella aktioner var angeläget att av solidaritet med förtryckta folk motverka investeringar i vissa länder genom

uppmaningar till företagen att avhålla sig från sådana.

Herr Hermansson frågade om min personliga uppfattning, och jag vill säga att jag biträder den mening som finansministern gav uttryck för. Min uppfattning är att med nuvarande regim i Chile företagen bör uppmanas att avhålla sig från sådana investeringar.

Herr Hermansson talade om de svenska företag som investerar i Chile av kapital som redan finns i landet. Det gäller då chilenska företag som har sitt moderföretag här i Sverige. Vi har utländska dotterföretag även här, och dessa lyder i allmänhet under de lagar som råder här.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse första delen av fru Sundbergs svar. Men det hade varit bra om utrikesutskottet också på ett precist sätt hade gjort den deklarationen och inte bara hänvisat till tidigare uttalanden av den förra regeringens ledamöter.

Vad gäller den andra delen av fru Sundbergs replik så är det riktigt att svenska storföretags filialföretag i Chile förmellt lyder under de lagar som gäller där. Men ekonomiskt lyder de under koncernledningarna här i Sverige. Det är de som har det avgörande inflytandet över företagets verksamhet. Man kan alltså inte smita ur den här frågeställningen genom att hänvisa till att det handlar om filialföretag. Deras beroende av motsvarande storföretag här i Sverige är ju helt klart och kan av ingen bestridas.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Det är ett enhälligt utskott som står bakom skrivningarna i betänkandet, men det kan ändå finnas skäl att säga några ord utöver vad fru Sundberg anförde i sin redovisning.

Även om enskilda svenska säranktioner på det ekonomiska planet i detta fall knappast skulle få någon kännbar effekt finns det skäl till speciell vaksamhet på några punkter. Utskottet konstaterar att Sverige inom Världsbanken motarbetat de lån till Chile som varit aktuella efter kuppen mot Allende hösten 1973. Liknande ställningstaganden har gjorts inom Valutafonden och den s. k. Parisklubben. Utskottet skriver nu: "Utskottet utgår från att denna politik kommer att fullföljas."

Detta uttalande – från ett enhälligt utrikesutskott – måste innebära att alla planer på svenskt medlemskap i den Interamerikanska utvecklingsbanken skrinläggs. Den tidigare regeringen ställde sig avvisande till ett förslag om svenskt engagemang med motivering att bankens beslutsstruktur och utlåningspolitik i väsentliga avseenden ansetts avvika från vad som bedömts förenligt med mål och principer för det svenska utvecklingssamarbetet. Till Interamerikanska utvecklingsbankens utlåningspolitik hör bl. a. mycket stora lån till militärjuntan i Chile.

I tidningarna har det antytts att man nu inom handelsdepartementet aktualiserat frågan om svenskt engagemang i Interamerikanska utvecklingsbanken. Det är därför värdefullt att utrikesutskottet, som här sker,

enhälligt slår fast att den svenska linjen i fråga om internationella krediter till Chile skall fullföljas. Därmed är inte heller frågan om ett svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken aktuell.

Med anledning av herr Hermanssons inlägg vill jag tillägga, att enligt min personliga mening är Vetenskapsakademiens val av ekonomipristagare i år närmast en fadäs av samma slag som när normmännen gav Kissinger fredspriset.

Jag instämmer i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag har naturligtvis ingen anledning att ta upp polemik med herr Ericson i Örebro när det gäller hans syn på svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken. Vi har från vår partigrupp ställt en fråga till utrikesministern i det ärendet, och vi hoppas att det skall komma ett svar som klart säger att Sverige självfallet icke skall söka medlemskap i denna bank, som ju stöder inte bara fascistregimen i Chile utan också en rad andra mycket reaktionära regimer i Latinamerika.

Jag begärde ordet för att göra ett litet tillägg till mitt anförande. Alldeles nyss fick jag i mina händer ett utdrag ur en rapport från den s. k. Nürnbergtribunalen, som nyligen anordnades för att belysa den chilenska juntans politik. Där finns en rad intressanta uppgifter om den ekonomiska utvecklingen i Chile, och jag vill begagna tillfället att mycket kortfattat läsa in några av dessa uppgifter i kammarens protokoll.

Man påpekar i rapporten från Nürnbergtribunalen att juntans politik är att lämna ekonomin i händerna på monopolkapitalet. Chile skall i första hand vara råvaruproducerande. Det har medfört att tusentals småföretagare har gått i konkurs, eftersom juntan tagit bort skyddstullar och andra importrestriktioner. Privata och statliga företag säljs nu till multinationella företag, och detsamma händer med bankerna. Tusentals bönder som fick jord genom jordreformen under Allendetiden har nu tvingats lämna denna jord.

Utvinningen av mineraler har minskat kraftigt under juntans regim. Man har visserligen försökt driva upp kopparutvinningen, men man har inte lyckats. Kopparexporten har emellertid ökat under det senaste året, eftersom man haft stora inneliggande lager. De kopparproducerande länderna har velat ha säljstopp för att tvinga upp priserna. Det har inte accepterats av juntan, som är beroende av att sälja koppar. Detta visar, påpekar man från Nürnbergtribunalen, att bojkott just mot koppar är ett verksamt medel för att slå mot den fascistiska regimen i Chile.

Man lämnar också uppgifter om utvecklingen av priserna. Från december 1975 till juli 1976 ökade priserna på dagligvaror med 112,7 %, medan lönerna ökade med 97 %. Industrier går i konkurs, eftersom de inte kan konkurrera med USA:s industrier. Under första halvåret 1976 minskade textilproduktionen med mer än 13 %. Samtidigt har utländska textilvaror kommit in i Chile och slår ut de inhemska företagen. Andra branscher visar liknande tendenser. Den totala investeringsvolymen 1975

Torsdagen den
9 december 1976

*Bojkottåtgärder
mot Chile*

var 65 % av vad den var 1970. Första halvåret 1976 minskade investeringsvolymen med 39 % i jämförelse med samma period året innan. År 1975 användes bara 63 % av industrins kapacitet.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa siffror för att ytterligare underbygga min argumentering om juntans ekonomiska svårigheter. Just i den situationen finns det starka skäl för olika typer av bojkottåtgärder, både nationella och internationella, såsom påyrkas i vår motion.

Överläggningen var härmed slütad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 208 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 208.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 281
Nej - 14
Avstår - 3

§ 13 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande
1976/77:9 med anledning av motion om åtgärder för att återställa Eritreas självständighet

Jordbruksutskottets betänkande
1976/77:9 med anledning av propositionen 1975/76:215 med förslag till lag om vattenförbund, m. m. jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Miljövårdspolitiken, m. m.

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1976/77:10 med anledning av motioner om miljövårdspolitiken, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:238 av herr Börjesson i Falköping (c),

1975/76:239 av herr Börjesson i Falköping (c),

1975/76:240 av herr Henmark (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om utredning rörande de ekonomiska konsekvenserna av att medgivandet jämlikt 2 § renhållningslagen att ålägga fastighetsägarna skyldighet att fullgöra renhållningsskyldighet i fråga om gångbanor och annat för gångtrafiken erforderligt utrymme utanför fastigheten upphörde.

1975/76:243 av herr Persson i Heden (c),

1975/76:370 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 3 och 4) hemställts

3. att riksdagen gav regeringen till känna att lagstiftningen på miljövårdsområdet skulle utformas så att den gav ökade möjligheter för dem som berördes av miljöstörningar att öva inflytande.

4. att riksdagen hos regeringen begärde utredning och förslag om rätt för sammanslutningar av konsumenter, naturvårdare, handikappade, forskare etc. att överklaga beslut enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor och livsmedelslagen.

1975/76:428 av fröken Eliasson m. fl. (c),

1975/76:430 av herrar Israelsson (vpk) och Lövenborg (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning och förslag i syfte att förbjuda användningen av fluorkarboner inom konsumtionsvaruindustrin samt om åtgärder för att i övrigt begränsa användningen därav,

1975/76:627 av herrar Jönsson i Malmö (s) och Johansson i Malmö (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att reglerna för import och hantering av hälso- och miljöfarliga varor skärptes så att varans kemiska innehåll omedelbart kunde avläsas,

1975/76:633 av herr Wirtén m. fl. (fp), vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen begärde förslag om komplettering av lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg inom Östersjöområdet

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

samt av lagen om ändring i lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg med bestämmelser om vattenföroreningsavgift vid utsläpp av skadligt ämne från fartyg samt om bevisföring vid oljeutsläpp i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begärde att Sverige i internationella sammanhang drev kraven på snabbt införande av system med segregerade ballasttankar i oljefartyg samt på en begränsning av oljefartygens storlek,

3. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i övrigt anförts i motionen om åtgärder till skydd för havsmiljön,

1975/76:818 av fru Fredrikson m. fl. (c, fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen uttalade sig för att naturvårdsverket omedelbart förberedde åtgärder för ett förbud mot freongas i enlighet med vad i motionen anförts,

1975/76:831 av herrar Svanström (c) och Glimnér (c),

1975/76:1629 av fru Andersson i Hjärtum (c) och fru Fredgardh (c),

1975/76:1633 av herrar Andersson i Nybro (c) och Fransson (c),

1975/76:1634 av fru Anér (fp),

1975/76:1635 av fru Anér (fp), vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen begärde utredning och förslag om metoder för att få fram bättre ekologiskt underlag för beslut i samhället i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begärde att studier utfördes för bedömning av välfärdskomponenter i enlighet med vad som föreslagits i motionen,

1975/76:1638 av fru Anér m. fl. (fp), vari hemställts

1. att riksdagen uttalade att avfallshanteringen i Sverige snarast borde inriktas på återvinning,

2. att riksdagen hos regeringen begärde att en utredning tillsattes med uppgift att skyndsamt arbeta fram uppgifter rörande kostnader, teknik och tidsåtgång för övergång till modern avfallshantering byggd på återvinning,

3. att riksdagen hos regeringen begärde förslag om ett program för ökade forsknings- och utvecklingsinsatser för att möjliggöra en bättre avfallshantering,

1975/76:1639 av fru Anér m. fl. (fp), vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen begärde att förslag förelades riksdagen under innevarande riksmöte om bullernormer som gjorde det möjligt att vidta åtgärder mot fordon med extremt hög bulleravgivning i enlighet

med det förslag som redovisats av trafikbullerutredningen.

2. att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om snabbt införande av bullernormer.

1975/76:1671 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen med anledning av motionen och den av regeringen aviserade översynen av miljöskyddslagen gav regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande inriktningen av denna översyn, innebärande bl. a. att ekologiska miljöaspekter beaktades och att en objektiv beslutsprocess i miljöärendena eftersträvades med samhällsekonomisk optimering som målsättning.

1975/76:1699 av herr Lothigius (m),

1975/76:1700 av herr Lundgren m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till lag med skyldighet för flygbolag att följa fastställda flygoperativa åtgärder, vilka syftade till bullerreducering över bostadsbebyggelse.

1975/76:1702 av herrar Marcusson (s) och Göransson (s),

1975/76:1704 av herr Måbrink m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen uttalade att produktkontrollnämnden borde införa totalförbud mot preparat innehållande fenoxisyran 2,4,5-T, innebärande att redan registrerade preparat drogs in och att inga nya registrerades,

2. att produktkontrollnämnden bemyndigades införa totalförbud mot flygbesprutning med fenoxysyror i jord- och skogsbruk,

1975/76:1712 av herr Nilsson i Trobro (m),

1975/76:1732 av fru Troedsson (m) och fru Sundberg (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde

1. tillsättande av en särskild kommitté med uppgift att följa forskningsresultaten av undersökningar om freonernas miljöpåverkan,

2. förslag att begränsa aerosolförpackningar med freon som drivgas,

1975/76:1733 av herr Turesson (m),

1975/76:2023 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkande 3),

1975/76:2066 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att åtgärder vidtogs i syfte att minska riskerna i arbetslivet och i miljön till följd av användning av hälso- och miljöfarliga ämnen innebärande bl. a.

a. en mer strikt tillämpning av kraven på bevis för ett ämnes ofarlighet.

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

- b. en fortsatt utbyggnad av tillsynen över arbetsplatser där kemiska ämnen användes,
- c. forskningsinsatser rörande de samhällsekonomiska konsekvenserna av användning av kemiska ämnen med kända skadeverkningar,
- d. samordning av forskning och kontroll rörande hälso- och miljöfarliga ämnen, och

1975/76:2144 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en plan för utbyggnad av rehabilitering av samtliga eftersläpande sektorer inom miljöområdet.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle
beträffande miljövårdspolitiken, m. m.

1. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande överlämnande av motionen 1975/76:370, yrkandena 3 och 4, till miljöskyddsutredningen,

2. anse motionen 1975/76:1635, yrkandet 1, besvarad med vad utskottet anfört,

3. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om överlämnande av motionen 1975/76:1635, yrkandet 2, till styrelsen för sekretariatet för framtidsstudier,

4. lämna motionen 1975/76:1671 utan åtgärd,

5. lämna motionen 1975/76: 2144 utan åtgärd,

beträffande avfallshantering

6. lämna motionen 1975/76:238 utan åtgärd,

7. lämna motionen 1975/76:239 utan åtgärd,

8. lämna motionen 1975/76:831 utan åtgärd,

9. lämna motionen 1975/76:1629 utan åtgärd,

10. anse motionen 1975/76:1638 besvarad med vad utskottet anfört,

11. lämna motionen 1975/76:1702 utan åtgärd,

beträffande renhållning

12. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om vissa överväganden med anledning av i motionen 1975/76:240 aktualiserad fråga,

beträffande hälso- och miljöfarliga varor

13. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1975/76:430, 1975/76:818 och 1975/76:1732 anfört om användningen av s. k. freoner som drivgaser i vissa sprayförpackningar,

14. anse motionerna 1975/76:627 och 1975/76:2066 besvarade med vad utskottet anfört,

15. lämna motionen 1975/76:1704 utan åtgärd,

beträffande buller

16. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om

överlämnande av motionerna 1975/76:1639 och 1975/76:1700 till miljöskyddsutredningen,

beträffande landskapsvård m. m.

17. lämna motionen 1975/76:1699 utan åtgärd,

18. lämna motionen 1975/76:1712 utan åtgärd.

beträffande naturvårdslagen

19. lämna motionen 1975/76:243 utan åtgärd,

20. lämna motionen 1975/76:1733 utan åtgärd,

21. lämna motionen 1975/76:2023, yrkandet 3, utan åtgärd,

beträffande vatten- och luftvård m. m.

22. anse motionen 1975/76:633 besvarad med vad utskottet anfört,

23. lämna motionen 1975/76:428 utan åtgärd,

24. lämna motionen 1975/76:1633 utan åtgärd,

25. lämna motionen 1975/76:1634 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Lundkvist, fru Lundblad, herrar Lindberg, Wictorsson, Strömberg i Vretstorp och Alftin samt fru Radesjö (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i vissa delar bort ha av reservanternas angivna lydelse.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att motivera de reservationer som utskottets socialdemokrater fogat till detta betänkande, som tar upp en rad angelägna miljövårdsfrågor. Låt mig emellertid först få komma med några allmänna reflexioner.

Mängden av motioner är i och för sig ett uttryck för det stora intresse som miljöfrågorna tilldrar sig. Det råder enighet i sak om hur de olika motionsförslagen bör behandlas av riksmötet. De flesta motionerna lämnas utan åtgärd, därför att önskemålen är tillgodosedda eller på väg att tillgodoses. I några fall föreslås att motionerna skall överlämnas till pågående utredningar eller att regeringen bör uppmärksamma motionens yrkanden vid handläggning av vissa frågor. Det förekommer inget yrkande ens reservationsvis att någon motion bör bifallas.

Det vittnar om att en betydande aktivitet har varit och är på gång på miljövårdens många verksamhetsfält. Det kan ifrågasättas om något område någon gång så snabbt kommit i centrum för så många människors intresse och på så kort tid blivit föremål för så många åtgärder som miljövårdsområdet. Det skulle vara frestande att göra en uppräkningslista av vad som skett i lagstiftning, samhällsplanering, administration, anslagsgivning och internationellt samarbete under de senaste tio åren för att motivera det berättigade i detta påstående.

Men jag skall avstå från detta, herr talman. En del av det som hänt redovisas i utskottets betänkande som svar på motioner eller som skäl för att motioner lämnats utan åtgärd. Jag skall nöja mig med att hänvisa till att vårt land internationellt betraktas som ett föregångsland när det gäller miljövård. Detta är naturligtvis glädjande för oss alla.

Men nu kommer det viktigaste: Även om vi på vissa områden kommit en god bit på väg när det gäller att lösa miljöfrågorna, därför att den politiska viljan att angripa miljöproblemen varit starkare i Sverige än i flertalet andra industriländer, så befinner vi oss på andra områden bara i början. Så är det exempelvis när det gäller att bygga upp en produktkontroll som hindrar att människor utsätts för onödiga risker i arbetsmiljön eller i sin livsföring över huvud taget.

Bullerfrågorna är ett annat område där åtskilligt återstår att göra och där vi senast i går genom den borgerliga riksdagsmajoritetens ställningstagande till Bromma flygplats fick uppleva hur miljökravet fick stå tillbaka för andra intressen. Vi har ännu inte på långa vägar det grepp över hushållningen med naturresurserna och konsekvenserna för miljön i dessa sammanhang som vi måste eftersträva. När vi ser miljöfrågorna mot bakgrund av den ambition riksdagen vid flera tillfällen uttalat sig för, nämligen att vår samhällsplanering och vårt resursutnyttjande skall baseras på en ekologisk grundsyn, måste vi konstatera detta. Vi förstår alla hur oerhört mycket mer vi måste öka vårt vetande, innan vi med säkerhet vågar påstå att vi handlar enligt denna höga målsättning.

En sak borde emellertid stå klar vid det här laget. Vi löser inte dessa problem genom att ge större svängrum åt marknadskrafterna och enskilt vinstintresse, som ju är den generella rekommendationen för den borgerliga regeringspolitiken. Samhället måste ha det övergripande ansvaret och möjligheten att styra utvecklingen.

Socialdemokratin kräver sålunda att samhällets insatser för hushållning med våra mark- och vattentillgångar och skydd för vår miljö fullföljs för att tillförsäkra alla rätt till en god miljö.

En planmässig hushållning med väsentliga råvaror och naturresurser är grundvalen för en aktiv miljöpolitik.

Vi kräver ett fullföljande av åtgärderna för att begränsa vatten- och luftföroreningarna såväl här hemma som genom internationellt samarbete, och vidare effektiva insatser för att återställa förstörd miljö.

Vi kräver fortsatt utbyggnad av produktkontrollen för att hindra att farliga ämnen används i produktionen eller sprids i naturen genom bekämpning med olämpliga kemiska medel.

Det är naturligt att vi efter en så intensiv reformperiod på miljövårdens och samhällsplaneringens område som den vi har bakom oss behöver göra en översyn av miljöskyddslagstiftningen. Den socialdemokratiska regeringen tillkallade också en utredning för denna översyn. Den gavs relativt öppna direktiv för att under sitt arbete kunna ta upp frågor som alltid kan aktualiseras inom verksamheter där en snabb utveckling pågår. Utskottet föreslår också enhälligt att några motionsyrkanden hänvisas till utredningen för närmare begrundan.

Utskottet har mot bakgrunden av de senaste vetenskapliga rönen om freoner funnit anledning att med skärpa understryka angelägenheten av att dessa frågor följs med största uppmärksamhet av produktkontroll och regering.

Allt detta har beslutats i stor enighet inom utskottet. Trots denna enighet har utskottets socialdemokrater ansett sig nödsakade att foga en reservation till utskottets betänkande.

Reservationen avser det förhållandet att utskottsmajoriteten vid fem yrkanden i betänkandet hänvisat till regeringsdeklarationen som motiv för utskottets ställningstagande.

Vi socialdemokrater anser det principiellt fel att hänvisa till allmänna riktlinjer på några rader i en regeringsdeklaration som stöd för utskottets ställningstagande till konkreta frågeställningar. I vissa fall blir effekten närmast grotesk. Exempelvis: I regeringsdeklarationen sägs att återvinning av resurser skall främjas. Det är en princip som riksdagen tog ställning till senast i fjol i samband med att den stora avfallspropositionen behandlades. Motivet för att riksdagen skulle behöva återropa regeringsdeklarationen för att lämna motionen utan åtgärd är sålunda obefintligt.

Detsamma gäller om hänvisningen till regeringsdeklarationens ord om att miljöpolitiken skall bygga på en ekologisk grundsyn. Den principen slog riksdagen fast första gången 1972 i samband med riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Och när det gäller hänvisningen till regeringsdeklarationen om att utsläppen av svavel och andra luftföroreningar skall nedbringas så har ju riksmötet för två veckor sedan antagit ett program med konkreta åtgärder på detta område.

Jag frågade i utskottet om dessa hänvisningar till regeringsdeklarationens allmänt hållna formuleringar var nödvändiga för att markera att den nya regeringen inte avsåg att handla i annan riktning än riksdagen tidigare uttalat sig för. Vissa utskottsledamöter på den borgerliga sidan såg då i hänvisningen ett uttryck för att den borgerliga regeringen ville fullfölja den socialdemokratiska regeringens miljöpolitik i de frågor det gäller. Mot detta protesterade andra ledamöter på den borgerliga kanten, som uppenbarligen ansåg att bakom hänvisningarna till regeringsdeklarationens allmänna fraser dolde sig ett uttryck för en annan politik.

Dels var sålunda utskottsmajoriteten vid utskottsbehandlingen oense om innebörden av hänvisningen till regeringsdeklarationen, dels slår man, som regeringsdeklarationen är formulerad på de punkter jag här redovisat, in öppna dörrar med hänvisningarna.

Jag förstår att dilemmat är att de borgerliga ledamöterna upptäckt att det inte är lika lätt att yrka bifall till sina motioner när man sitter där med regeringsansvaret, som det var tidigare.

Demonstrationspolitikens och det glada lättsinnets tid är förbi, och då skall regeringsdeklarationen fungera som den intetsägande men tröstande begravningsmässan över de borgerliga motionerna.

Eftersom jag inte kan acceptera ritualen vid den sorgakten ber jag beträffande motiveringarna för utskottets ställningstagande att få yrka bifall till reservationen med de ändringar som där föreslås.

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

Herr LARSSON i Borrbý (c):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in i någon debatt om hur utskottsledamöterna har agerat i utskottet. Jag sätter väldigt stort värde på att den behandling av frågorna som skall ge underlag för våra riksdagsbeslut görs i slutna utskott, och jag vill gärna slå vakt om det i fortsättningen – jag kan ändå ha ett visst överseende med att nya ledamöter i utskotten ännu inte har vant sig vid den principen.

Men jag vill gärna rent allmänt säga beträffande detta betänkande, som innehåller 25-talet punkter med bortåt 40-talet olika yrkanden i väldigt väsentliga miljöfrågor, att det är med mycket stor tillfredsställelse som vi ser att utskottet i så stor enighet har kunnat samla sig kring skrivningen. Där det skiljer sig mellan majoritetsskrivningen och reservationen rör det sig mera om procedurfrågor än om sakfrågor i alla dessa motioner.

Liksom herr Lundkvist tycker jag det är glädjande att kunna summera vad som har hänt under de senaste tio åren på miljöpolitikens viktiga område. Jag vill också instämna i vad han säger om att vi på många områden ännu så länge bara är i startgropen, men det finns all anledning att uttrycka sin glädje över ambitionen på alla håll att vandra vidare. Den lilla oenighet som kan märkas i den svenska miljöpolitiska debatten rör närmast frågan vem som har den högsta ambitionsgraden och har letat fram de bästa lösningarna. Den rent allmänt positiva reaktionen välkomnar jag. Den är kanske något av förklaringen till att Sverige i dag kan sägas ligga långt framme vid en internationell jämförelse.

En hel del motioner är redan tillgodosedda på så sätt att de är föremål för utredning, och andra motioner har skickats till utredningar. Beträffande en del motionskrav anser utskottsmajoriteten att det nu finns goda skäl att förmoda att de snart kan väntas bli tillgodosedda.

Här kommer jag in på det lilla avsnitt där meningsskiljaktigheter föreligger mellan majoritetsskrivningen och reservationen. Herr Lundkvist och hans partikamrater vill helst inte höra talas om regeringsdeklarationen av den 8 oktober i år, och det kan jag ha en viss förståelse för. De vill i varje fall inte att den skall åberopas som motivering för skrivning när det gäller behandlingen av olika motioner.

Jag tror inte att en sådan hänvisning är någon vare sig farlig, ny eller underlig princip. Det är en mycket länge och vettigt använd princip att hänvisa till senast gjorda uttalanden av berörda departementschefer. Det är någonting som vi alltid har praktiserat. Nu är, som herr Lundkvist nämnde, läget det att det inte finns någon budgetproposition framlagd av berörda statsråd, och vi har inte heller några andra propositioner i de ämnen som behandlas i dag att hänvisa till. Vi har då departementschefsuttalanden i form av en regeringsdeklaration. På vissa punkter är det ganska preciserade uttalanden och inte, som herr Lundkvist vill göra gällande, så diffusa att det får groteska följder när man hänvisar till dem. Jag tror det är något av överkänslighet när man inte kan acceptera att vi har hänvisat till av departementschefen gjorda uttalanden, mot

bakgrund av vilka vi kunnat säga att detta plus de åtgärder som är på gång ger grundad anledning förmoda att motionskraven kommer att tillgodoses. Jag vill i motsats till herr vice ordföranden i utskottet säga att det inte alls är någon farlig princip eller någon ny och underlig ordning vi ger oss in på när vi använder oss av denna metodik.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle finnas ett motiv för den här typen av hänvisningar. Om man slår upp regeringsdeklarationen och tittar på vad den innehåller i de här avseendena så står det exempelvis "Återvinning av resurser ---".

Det är en av de punkter man hänvisar till, och i den principfrågan har riksdagen tidigare tagit ställning. Det motiv som då skulle finnas för att hänvisa till regeringsdeklarationen vore att man kände misstänksamhet mot att den nya regeringen verkligen skulle vara beredd att följa de beslut som riksdagen tidigare fattat. Den misstänksamheten föreställer jag mig att man inte behöver visa.

Jag gav de exempel som finns att ge i mitt första anförande, och de är liktydiga. Det är mycket kortfattade och allmänt hållna rekommendationer som ges i regeringsdeklarationen. Jag menar att ett utskottsbetänkande är en handling man i sak skall bygga sina ställningstaganden på, och då skall de uttalanden man hänvisar till innehålla något konkret och inte bara utgöra allmänna formuleringar. Om vi t. ex. så småningom skall diskutera fisket och det i regeringsdeklarationen står att "det svenska fisket skall ges bättre villkor", så skulle det vara ganska underligt om ni fortsätter med taktiken att hänvisa till regeringsdeklarationens allmänna ordalag. Jag upplevde att det finns en viss förståelse för att detta är en metod som vi kanske inte bör ge oss in på.

Apropå att jag skulle vara oförsynt nog att avslöja en del av den diskussion som fördes i utskottet är det naturligt att jag, om jag vill argumentera för att mina partikamrater inte ansluter sig till en sådan här deklaration, också redovisar att inte ens de som har anslutit sig till dessa hänvisningar var eniga om innebörden. Det är självklart ytterligare en anledning som gör det naturligt för oss att avstå från att ansluta oss till den här typen av hänvisningar.

Detta är en procedurfråga. Den har inte alls den tyngd och betydelse att vi skall låta de stora och viktiga ting vi har att diskutera om miljövärden komma i bakgrunden. Men jag tror att det är fel om utskotten ger sig in i en ordning som kan bli besvärande i fortsättningen. Man kan fråga sig: När upphör detta hänvisande? Skall vi hänvisa till regeringsdeklarationen under hela den treåriga mandatperioden då vi skall ta ställning till utskottsbetänkanden?

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill instämma helt med herr Lundkvist när han säger att denna procedurdebatt inte alls har den tyngd och betydelse som han ville ange i början.

Han frågar när principen att hänvisa till regeringsdeklarationen skall upphöra. Den frågan är lätt att besvara. I och med att en budgetproposition, som täcker departementens hela arbetsområde, läggs fram har vi departementschefsuttalandena i den att hänvisa till. I övrigt kan vi hänvisa till propositioner i de aktuella ämnena.

Herr Lundkvist frågar mig vidare efter detaljer och hänvisar till vad som sagts i regeringsdeklarationen om återvinningsproblematiken. Det kanske är viktigt att hänvisa till vad som sagts där, för riksdagens senaste beslut i den frågan innebär bifall till de anslag som förelades i den senaste budgetpropositionen. Den möttes av motioner som ville gå betydligt längre. Nuvarande regeringsledamöter har i sådana motioner uttalat sin vilja. När man nu i regeringsdeklarationen talar om att man vill gå vidare på den vägen finns det alltså mer substans än herr Lundkvist gör gällande.

När det gäller frågan om supertankers i Östersjön, vilken berörs i en del av motionerna, innehåller regeringsdeklarationen mycket preciserade uttalanden.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr ordföranden i jordbruksutskottet trasslar till det för sig. Om han med detta vill ha sagt att han vad beträffar de tre regeringspartierna har täckning i regeringsdeklarationens punkt Återvinning av resurser för de yrkanden som kan komma att ställas och som vi inte vet någonting om när det gäller t. ex. konkreta åtgärder som skall ske på återvinningsens område, tror jag att han har gått litet för långt. Det finns även andra punkter, t. ex. att miljöpolitiken skall bygga på en ekologisk grundsyn. Det bestämde vi oss för i riksdagen redan 1972. Ingenting nytt har alltså kommit fram i denna hänvisning.

Jag har upplevt det så att man vill framställa regeringsskiftet som om det skulle innebära en ny politik även på områden, där man inte redovisat att man har något annat att komma med än vad den tidigare regeringen och riksdagen redan har uttalat sig för. Jag tycker uppriktigt sagt att detta försök av de borgerliga partierna att skaffa sig politisk prestige där sådan inte finns att hämta inte hör hemma i ett så seriöst sammanhang som när det gäller ett betänkande från ett riksdagens utskott. Är man enig i sak och inte eftersträvar oenighet för oenighetens egen skull i skrivningarna, bör man inte inbjuda oppositionen att skriva på hänvisningar till allmänna formuleringar i ett politiskt aktstycke, om vars innebörd man inte är enig på den borgerliga kanten.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig avsluta detta meningsutbyte med att säga att jag faktiskt hyser full förståelse för att det tar emot för herr Lundkvist

och hans partikamrater att motivera skrivningar kring motioner med denna regeringsdeklaration. På samma sätt måste man ha förståelse för att de som med fullt förtroende för sin regering står bakom majoritetens skrivning väntar sig att dessa problem skall lösas.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar behandlas även vänsterpartiet kommunisternas partimotion om miljöpolitiken liksom en följdmotion om en plan för utbyggnad av rehabiliteringen av samtliga eftersläpande sektorer inom miljöområdet. Samhällets miljöpolitik berör praktiskt taget alla områden av mänsklig verksamhet, och vi har därför i motionen 1671 ganska utförligt motiverat vår syn på miljöpolitiken. I motionen har vi anfört att miljöpolitiken måste grundas på en ekologisk grundsyn och att denna grundsyn efter hand måste underbyggas genom en fortgående och omfattande forskning på ekologins område. De flesta människor i vårt samhälle är medvetna om betydelsen av detta och överens om att ekologi och ekologisk forskning är något viktigt.

I sitt betänkande erinrar jordbruksutskottet om att en ekologisk grundsyn är en nödvändig utgångspunkt för hushållningen med våra naturresurser. Utskottet är i sin skrivning positivt till motionens syfte men finner dels med hänvisning till tidigare riksdagsbehandling samt pågående utredningsarbete i bl. a. miljökostnadsutredningen och miljöskyddsutredningen, dels med hänsyn till att de krav som ställs i motionen även tas upp i regeringsförklaringen av den 8 oktober inte tillräckliga skäl för att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av vpk-motionen.

När det gäller vår följdmotion nr 2144 om att tillskapa bättre miljöförhållanden har utskottet också hänvisat till pågående utredningar, till naturvårdskommitténs utredningsarbete och till det förslag till arbetsmiljölag som arbetsmiljöutredningen lagt fram. Utskottet säger vidare att motionen synes alltför allmänt hållen för att utgöra tillräckligt underlag för ett positivt beslut i ämnet från riksdagens sida.

Utskottets välvilliga behandling och skrivningar liksom uttalade förhoppningar och det förhållandet att både utskottet och riksdagen redan tidigare har ställt sig bakom vår grundläggande utgångspunkt för miljöpolitikens innehåll är naturligtvis bra. Men vad vi efterlyser är inte bara en uttalad vilja utan också handling i linje med detta. Det måste bl. a. betyda att viljan kommer till uttryck på ett mera konkret sätt i själva lagstiftningen. Det borde också innebära att riksdagen, som föreslås i vpk-motionen, ger regeringen till känna vad som anføres bl. a. om att ett ekologiskt betraktelsesätt och samhällsekonomiska hänsynstaganden kommer till uttryck i själva lagstiftningen.

Det svar som utskottet kunde tänkas vilja ge på vad jag nu har sagt är förmodligen att redan den nu gällande miljöskyddslagstiftningen är så utformad att den är tillfyllest, men enligt vår mening är den inte det. Den har inte en sådan form att den utgör ett verkligt styrmedel för beslutsfattarna på det miljöpolitiska området. Om man studerar mil-

jöskyddslagen, miljöskyddskungörelsen och förarbetena till dessa så kommer man fram till att både lagen och kungörelsen är alltför allmänt hållna och att lagtexten är för vag för att kunna ge en verklig styrning. När så är fallet blir det samma läge som då det gäller att tillämpa civillagar av vag utformning.

Vi har i vår motion pekat på detta och sagt att de politiker som stiftat lagarna överlämnar därmed åt de icke politiskt ansvariga domstolarna och myndigheterna att tillämpa lagarna. Då det gäller tolkning och tillämpning av civillagar är detta förhållande accepterat konstitutionellt, och det anses att det råder en maktfördelning mellan den lagstiftande och den dömande makten i samhället. Men det betraktelsesättet kan som vi ser det inte utan vidare överföras då det gäller tolkning och tillämpning av en lag av miljöskyddslagens typ. Här rör det sig i realiteten om fattande av politiska beslut, och sådana beslut bör fattas av politiskt ansvariga, i första hand av lagstiftaren själv dvs. av riksdagen. Skall det kunna ske, måste styrningen läggas in främst i själva lagtexten och i den mån det inte är möjligt i kungörelser och klara motivuttalanden i lagens förarbeten.

På den här grunden, herr talman, kräver vi en ordentlig omarbetning och precisering av den nuvarande miljöskyddslagen. Vi har rest det kravet i flera år, men vi har hittills inte uppnått vårt syfte, och därför har vi återkommit och upprepat våra krav.

Nu har det tillsatts en miljöskyddsutredning, som herr Lundkvist erinrade om i sitt anförande, och vi hoppas naturligtvis att den skall ta hänsyn till våra krav. Men det står inte i motsättning till att riksdagen i dag gör ett sådant uttalande som vi har föreslagit. Tvärtom skulle detta vara av betydelse för det arbete som miljöskyddsutredningen har.

Alla säger sig vara överens om att vår generation inte skall ha någon rätt att försämra livsförutsättningarna för framtida generationer genom vårt sätt att lösa samhällsproblemen. Det betyder att man måste iaktta stor försiktighet vid alla beslut och ställningstaganden på alla samhällsnivåer. Det betyder att om vi vet att en viss miljö eller en viss vara kan åstadkomma skador även för kommande generationer så måste redan risken för att sådana skador kan åstadkommas vara tillräckligt för ett ingripande. Det är även mot den bakgrunden vpk ställer sina förslag i miljöpolitiken. Det är också mot den bakgrunden vpk motsätter sig utbyggnad av kärnkraften och kräver frigörelse från kärnkraftsberoende i framtiden.

Den uttalade målsättningen för miljöpolitiken från både den tidigare och den nuvarande regeringen ger i sig utrymme för en bra miljöpolitik.

Herr Larsson i Borrby sade i sitt inlägg någonting om att oenigheten i den svenska miljödebatten mest gällde ambitionerna, och att en del av de ambitioner som finns i motionskraven troligen ganska snart kommer att bli tillgodosedda.

Ja, jag hoppas att så skall bli fallet och att då de krav som finns i vpk-motionen speciellt kommer att bli tillgodosedda. Jag har dock inte

så stora förväntningar, därför att den rådande kapitalistiska marknads-hushållningen begränsar möjligheterna att förverkliga en miljöpolitik i enlighet med ekologiska krav. Då man diskuterar mål och medel i svensk miljöpolitik kan diskussionen inte föras isolerat från det ekonomiska system inom vilket miljöpolitiken skall bedrivas. Ekonomin domineras av privatkapitalistisk marknadshushållning, och av detta följer att varje företag eller grupp av företag i första hand ser till sitt eget snävt företagsekonomiska intresse.

Därför är det orealistiskt att anta att företagarna själva skall ta långsiktiga miljöhänsyn i enlighet med aldrig så bra målformuleringar om en ekologisk grundsyn, ett ekologiskt betraktelsesätt eller ekologisk planering för att nämna några av de uttryck som förekommer i debatten. Miljöfrågorna kan inte lösas bara genom samarbete mellan statsmakten och de privatägda företagen. En tvingande statlig styrning måste till och den måste grunda sig på en total samhällsekonomisk kalkyl med ett långt framtidsperspektiv.

Folkflertalets intresse av en livsvänlig miljö åt nuvarande och kommande generationer kommer i motsättning till intressen hos dagens kapitalägare att erhålla största möjliga profit. Det ser vi nästan dagligen exempel på. Den ideella miljörörelsen har säkerligen fått hundratals exempel på sådana motsättningar och konflikter i stora och små miljöfrågor i sitt mycket betydelsefulla arbete. I den intresse motsättning som finns måste folkflertalets långsiktiga intressen gå före storfinansens kortsiktiga profitintresse. Inte minst därför måste diskussionerna om miljöfrågorna stimuleras och främst inriktas på diskussioner om teknikens användning för människornas bästa, på diskussioner om hur samhället skall förändras, revolutioneras, så att det ger människorna bästa möjliga levnadsvillkor.

Vi kommunister är medvetna om att kapitalismens samhällssystem är sådant att det lägger hinder i vägen för en progressiv miljöpolitik i folkets långsiktiga intresse och det är bl. a. därför som vi kräver sådana förändringar av den svenska kapitalismen att hindren undanröjs för en övergång till en planhushållning av socialistisk typ. Det är också därför som vi hävdar att en skärpt och preciserad svensk miljöskyddslagstiftning skall ha sin grund i ett ekologiskt betraktelsesätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna 1975/76:1671 och 2144.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! På flera punkter har jordbruksutskottet i sitt betänkande hänvisat till regeringsdeklarationen då det gäller miljökrav som har ställts i folkpartimotioner och som, när de framförts tidigare, inte vunnit särskilt mycket anklag i utskottet. Nu skall inte jag här återigen ta upp diskussionen om det berättigade i att hänvisa till en regeringsdeklaration i stället för till kanske minst lika allmänna yttranden av en regering som suttit länge vid makten, utan jag skulle vilja understryka något av det som ligger bakom regeringsdeklarationens med nödvändighet kort-

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

fattade uttalanden om miljöpolitiken.

I regeringsdeklarationen talas om att återvinning av resurser skall främjas. Bränning och deponering är tyvärr fortfarande de vanligaste sätten att bli av med avfallet här i landet. Det förstör naturen och förstör samtidigt råvaror som i många fall kunde komma till nytta igen. Återvinning av resurser är något annat och mera än att komma till rätta med avfallsproblemen, såsom vi i många år har understrukit i våra motioner. I år har vi illustrerat det – inte mer än illustrerat – med ett exempel från Italien på en anläggning som i stor skala försöker återvinna så mycket som möjligt ur avfallet för försäljning. Motsvarande anläggning saknas såvitt jag vet fortfarande i Sverige. Jag har nu, precis som utskottets ordförande, de bästa förväntningar om att regeringen kommer att ta itu med återvinningsproblematiken i större skala än förut, och jag tror inte alls på någon begravningsmässa – inte ens på en deponeringsmässa.

Utskottet säger vidare med hänvisning till regeringsdeklarationen att det finns särskild anledning att i internationella sammanhang verka för en begränsning av tankfartygens storlek. Vad det handlar om är alltså att fartyg av den storleksordning som förliste vid La Coruña i Spanien även kan gå in i Östersjön och inte är lättare att styra där. Fartyg med 15 meters djupgående kan numera gå in i Östersjön. Då har de 2 meter mellan kölen och havsbotten. Det finns inga uppgifter om hur många stora tankbåtar som trafikerar Östersjön – det finns ingen kontroll av den trafiken. När nu folkpartimotionen 633 besvaras bl. a. med hänvisning till regeringsdeklarationen betyder det – om utskottsmajoritetens skrivning antas – att det är riksdagens uttryckliga avsikt att Sverige måste med särskild tyngd arbeta för att sådana båtar inte får komma in i Östersjön. Man kan alltså inte längre hänvisa till havens frihet, som dåvarande statsrådet Norling gjorde i våras.

Sedan kommer jag till de punkter i utskottets betänkande som handlar om hur man skall få bättre beslutsunderlag för miljövårdsärenden. Det är nämligen detta som det i praktiken handlar om när man förordar ett ekologiskt betraktelsesätt och när man talar om allmänhetens möjligheter att påverka sin egen miljö. Ty den miljödemokrati som vi i folkpartiet länge har förordat och våra krav på bättre metoder för att beakta de biologiska data som måste ligga under all planering går just ut på att besluten i miljövården skall bli bättre grundade än de hittills varit.

Om fler berörda medborgare än de som i nuvarande bestämmelser definieras som sakägare kunde få komma med sina synpunkter och verkligen få dem diskuterade, inte bara få dem lagda till handlingarna, då skulle många miljöbeslut grundas på fler och bättre fakta än i dag. En statligt anställd miljövårdare har sagt mig att ju rikligare och mera faktagrunderat beslutsunderlag man har i ett ärende, desto större är chansen att miljöintressena får mera tyngd. Det är nämligen *de* intressena som har svårast att hävda sig och som kommer sist i kön.

Jag skall ta ett par konkreta fall ur verkligheten för att visa hur det

går när miljödemokratin *inte* finns.

För fem år sedan framlades i Karlskrona ett stadsplane förslag, som innebar att kulturhistorisk bebyggelse skulle ersättas med lamellhus. Invändningar kom från planverket, riksantikvarieämbetet, landsantikvarien och en hyresgäst. De lämnades alla utan avseende, därför att den ende som i lagens mening var klagoberättigad – en fastighetsägare – återkallade sina besvär, sedan han träffat en ekonomisk uppgörelse med kommunen.

Ett annat fall är från i år. Vid Korrö i Tingsryds kommun finns ett naturreservat, där kommunen fann att den behövde en vattentäkt. Länsförbundet av Svenska naturskyddsföreningen i Kronobergs län, som sköter reservatet, överklagade länsstyrelsens beslut att tillåta denna vattentäkt, ett beslut som stred mot reservatets syfte att skydda en rik växtlighet. Regeringen tog inte upp besvären till prövning, eftersom länsförbundet icke ansågs vara behörigt att föra talan mot detta beslut.

Detta är ett par typiska exempel på hur enskilda och föreningar, som har många goda och berättigade synpunkter att framföra när miljövärd- ärenden avgörs, helt enkelt stängs ute på grund av en otidsenlig lag. Det är därför med utomordentligt stor tillfredsställelse som jag ser att utskottet, bl. a. med hänvisning till regeringsdeklarationen, vill överlämna vår motion nr 370 till miljöskyddsutredningen, som ju, som bekant, tillkom efter en rad miljökrav i riksdagen, inte minst från vårt håll. Utredningen får därmed möjlighet att väga in de här kraven på ökad miljödemokrati i sitt ursprungliga uppdrag.

Slutligen kan jag, herr talman, inte låta bli att i detta sammanhang erinra om vad dåvarande ledaren för FN:s miljövärdorgan, Maurice Strong, skrev ett år efter miljövärdskonferensen här i Stockholm 1972. Han påpekade hur väsentligt det var för framgången med denna konferens, och därmed för miljövärdarbetet i hela världen, att så många icke-statliga organisationer varit med och arbetat i förberedelserna. Han drog därav den slutsatsen att institutioner för miljövärd bör kunna ha många olika former och arbeta på varierande sätt för att leda, inte till allt större byråkratiska organisationer eller till allt större centralisering, utan, som han sade, till allt bredare delaktighet för alla att vara med och styra ett komplicerat sammanhang. Utvecklingen borde gå inte mot allt stelare hierarkier utan mot flexibla arrangemang för ett liv i samverkan. Dessa ord beskriver ganska bra den anda i vilken jag i enlighet med regeringsdeklarationen vill se miljövärden utvecklas för att ge, som det heter, allmänheten vidgade möjligheter till inflytande över beslut som berör den egna miljön.

Det är därför med stor tillfredsställelse, herr talman, som jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess betänkande nr 10.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Önskan att medverka till en miljövårdspolitik som innebär goda livsvillkor för människorna i Sverige besjälar ju alla här i riksdagen representerade partier. Om målen för miljövårdspolitiken är man ofta ense, men om takten, metoderna och prioriteringarna tänker man ibland olika.

Jag tycker att vi bör slå fast att det var industrialiseringen som skapade och fördjupade de flesta av miljövårdsproblemen. En ökad användning av kemiska ämnen medförde ofta en smygande försämring av naturmiljön.

Fru Anér sade att hon vill kämpa för ett ökat inflytande åt naturvårdare, konsumenter, miljövänner och andra grupper. Men även om man anser att människorna skall ha goda möjligheter att få ett inflytande över miljön, tycker jag att man bör konstatera att den enskilda människan sällan klarar av denna kamp. Det måste finnas ett starkt samhälle som verkligen tar itu med dessa problem, ty det är ju de ohämmade marknadskrafterna och den ensidiga ekonomiska inställningen från företagens sida som ofta är miljövännernas verkliga motståndare. Det är inte myndigheterna.

Just om detta – vem man verkligen bör ta itu med i miljövården – säger regeringsförklaringen ingenting. Man talar inte om fienden, man endast beskriver vapnen, och därför förlorar man en viktig del av strategin när man skall bedriva miljövård. Man borde verkligen känna sin fiendes syften. När miljövårdsdebattens krutrök har skingrats kan det därför tänkas att den verkliga fienden har intagit nya och fördolda ställningar. En av miljövårdens mest envetna fiender har varit skogsindustrin. Jag tror att det är viktigt att man talar om detta.

Jag tror inte att det inom riksdagen finns några motsättningar när det gäller att låta olika grupper av befolkningen uttala sig om hur miljövården skall skötas – men det bör vara de politiska partierna som för fram dessa människors uppfattningar i de här frågorna. Det finns goda möjligheter till det – alla partier arbetar mycket aktivt inom miljövården.

Man kan också tänka sig att alltför ohämmade möjligheter för mindre grupper att besvära sig över olika miljöpolitiska beslut kan medföra ett hinder för ett konstruktivt arbete inom miljövården. Bl. a. har under det senaste året vissa myndigheter påstått att de har så allvarligt hindrats i sitt arbete av en mängd påstötningar att det varit svårt att få tid att utarbeta föreskrifter, som kunde begränsa den verksamhet som människorna reagerar emot.

Jag tror att miljödemokratin bäst kommer till uttryck om vi får verkligt demokratiska beslut om miljövården – inte beslut i företagens styrelserum – och om vi får domstolsprövningar i bl. a. koncessionsnämnden, där de inblandade kommer till tals.

I ett fall i Skåne helt nyligen mötte koncessionsnämnden upp, och alla inblandade – människorna som bodde omkring det företag det gällde – fick verkligen diskutera sina problem med koncessionsnämnden. Där kom alla grupper till tals.

Jag tror att det är på det sättet vi skall arbeta. Myndigheterna skall lyssna till opinionen både bland forskarna och bland allmänheten, de skall ha en öppen verksamhet utåt genom sina informationsavdelningar. Då tror jag att man får en stark samhällskontroll över de miljöfarliga krafterna i samhället. Därför är det allvarligt att regeringsförklaringen inte framställer några koncisa krav på industrin, på producenterna. Där sägs ingenting om att man vill skärpa produktionskontrollen när det gäller kemiska ämnen – ett område som verkligen har tagits upp av allmänheten och av de anställda i producentföretagen under de senaste åren. I det avseendet har man inte sagt någonting i regeringsdeklarationen, och det tycker jag är mycket allvarligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det finns en djup oro hos svenska folket för den alltmer ökande användningen av olika slags gifter i naturen – gifter vilkas effekter på människor och natur vi fortfarande överlåter åt giftfabrikantsmaffian att uttala sig om.

En sak bör i det här sammanhanget slås fast. Det är det kapitalistiska samhällssystemets tillväxtfilosofi som innebär konstlade behov, rovdrift och miljöförstöring. Det finns risk för att profitintresset, trots att allt fler av medborgarna är medvetna om det ekologiska systemets känslighet, förstör oersättliga naturvärden och hotar människors hälsa.

En god miljö framstår i allt högre grad som en viktig del av vår totala levnadsstandard, och en bred opinion i miljöfrågor har utvecklats i vårt land. Denna opinion kräver ett nytt synsätt som utgångspunkt för samhällets handlande i dessa frågor.

Lagen om hälso- och miljöfarliga varor betecknades av många som början till ett sådant handlande. De löften som gavs före lagens tillkomst om den "omvända bevisföringen" tycktes infriade vid lagens behandling i riksdagen. Riksdagens majoritet uttalade sig då för en tolkning av lagens 1 § så "att en vara kan stoppas eller utsättas för åtgärd redan på grund av en vetenskapligt fastlagd misstanke om dess miljöfarlighet, varvid skall gälla omvänd bevisföring innebärande skyldighet för den som vill hantera varan att bevisa dess ofarlighet för människor och miljö".

Under denna lag faller fenoxisyror, bl. a. 2,4,5-T, som tas upp i motionen 1704 och där ett av yrkandena är ett totalförbud mot användning av denna fenoxisyra.

Det finns vetenskaplig misstanke om att fenoxisyran 2,4,5-T är skadlig för människor och miljö. Denna fenoxisyra innehåller det oerhört dödliga giftet dioxin. Men vid utspridningen i naturen av medlet kan också dioxiner bildas genom t. ex. ofullständig förbränning.

Nu hävdar skogskapitalets och naturvårdsverkets forskare att halten dioxin är så låg att den inte utgör någon större risk. Mängden dioxin skulle vara 10 gram per år. Men dessa 10 gram kan genom sin enorma giftighet döda eller skada 10 000-tals djur.

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

Tydligen anser produktkontrollnämnden, naturvårdsverket och jordbruksutskottets ledamöter detta vara acceptabelt. Viktigare för dessa instanser är tydligen att rovdriften i skogen får fortsätta och att vinsterna för skogsbolagen fortsätter att öka.

Den av produktkontrollnämnden angivna mängden dioxin är enligt vissa forskare, bl. a. professor Rappe i Umeå, alltför liten. Man har förbisett det faktum att dioxin kan bildas ute i naturen efter användandet av 2,4,5-T genom att det sker en ofullständig förbränning av medlet. Därmed finns alltså risken för en mycket större mängd dioxin i naturen än vad som angivits från ansvariga myndigheter. Läger man därtill ett annat faktum, nämligen att dioxinet har en hög anrikningseffekt, så förstår man vilken stor miljöfara som användandet av denna fenoxisyra utgör.

Jag har nämnt vilka effekter som 10 gram dioxin kan få på djur. Jag vill i det här sammanhanget också nämna att Sevesokatastrofen i Italien handlade om giftet dioxin. Dessutom använde USA-imperialismen detta medel i Vietnam, och resultatet känner vi till.

Man måste fråga sig vad innebörden av nuvarande praxis är. Riksdagen har stiftat en lag som skulle göra det möjligt att stoppa just ett sådant medel som 2,4,5-T, om det fanns vetenskaplig misstanke att medlet skulle vara till stor skada för människor och natur. Denna misstanke finns alltså. Men då har ansvariga myndigheter och jordbruksutskottet vägt denna risk mot risken för att skogsbolagen skulle erhålla något mindre vinster. Både i propositionen med förslag till lag om hälso- och miljöfarliga varor och i utskottsbetänkandet i anledning härav talas om att intensiteten i ingripandet mot en vara blir beroende på en avvägning mellan å ena sidan risken med varan och å andra sidan de fördelar för samhället som varan för med sig. I det här aktuella fallet visar det sig att man helt har hamnat på inte "fördelar för samhället" utan fördelar för det privata skogskapitalets fortsatta rovdrift. Man kan i dag använda andra metoder vid bekämpning av lövsly än fenoxisyran 2,4,5-T. Det är skogsbolagens kalkyler som varit vägledande för ansvariga myndigheters beslut att tillåta fortsatt användning av fenoxisyran.

Det är giftfabrikanternas eller skogsbolagens ytliga forskningsresultat som fortfarande är vägledande för myndigheters och politikers handlande. De institutioner och forskare som står fria från tillverkare och förbrukare och som verkligen bemödat sig om att ingående studera hälso- och miljöriskerna med fenoxisyrorna framställs av maktthavarna som mer eller mindre suspekta figurer. Ett förbud mot fenoxisyran 2,4,5-T tills de grundade misstankarna blivit klarlagda är ett nödvändigt och rimligt krav från miljöopinionens sida.

Jag har, herr talman, ytterligare ett yrkande i motionen 1704, och det gäller förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften i skogs- och jordbruksmark. I detta yrkande har insmugit sig ett fel: redan nu är det förbjudet med flygbesprutning på åkermark, vilket också utskottet påpekar.

Jag vill helt kort säga att jag vidhåller yrkandet om förbud mot flygbesprutning över skogsmark. Exempelen är många på hur fenoxisyrans 2,4,5-T har hamnat utanför de avsedda besprutningsytorna. Inom Ljusdals kommun i Hälsingland finns exempel på hur trädgårdar och människor fått giftet över sig. I Marks kommun i Älvsborgs län finns exempel på hur giftet hamnat 200–300 m från angivet besprutningsområde.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till motionen 1704.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att jag får gå in och göra ett litet tillrättaläggande i detta skede av debatten, för att det skall bli litet mer ordning på vår diskussion.

Låt mig först säga till herr Måbrink att den rad av påståenden som herr Måbrink här har gjort inte gärna kan få stå oemotsagda. Herr Måbrink slår in öppna dörrar, och sedan för han en argumentering mot något som egentligen inte är med verkligheten överensstämmande. Jag vill som exempel ta motionsförslaget om spridning av fenoxisyror från luften över jordbruk. Det minsta lilla kunnande i detta ämne skulle ha hindrat herr Måbrink att motionera om förbud. Man sprider inte fenoxisyror från luften över jordbruk. Varje jordbrukare och envar som har någon liten sakkunskap ler milt överseende mot den ambitiöse motionären.

Sedan klämmer herr Måbrink till om dioxinerna, och det vill jag gärna intyga är korrekt. Dioxinerna är mycket farliga och de bör inte få förekomma. Men det vore i hög grad fel om det i debatten fick kvarstå ett intryck av att de här gifterna vräktes ut i naturen i fruktansvärda mängder. Så är inte fallet.

Vi har under en lång följd av år haft totalstopp för spridning av gift från luften. Jag vågar påstå det med bestämdhet eftersom jag var ordförande i den utredning som föreslog stoppet. Vidare har man låtit all tillgänglig expertis sätta sig ned till en granskning. Det är inte, som herr Måbrink antyder, fråga om någon enad expertis, utan efter mycket noggrann genomgång har man kommit fram till att, efter av en rad säkerhetsföreskrifter omgärdade bestämmelser, herr Måbrink, tillåta spridning under mycket stark begränsning. Och det finns en rad skogsbolag som – utan att jag på något sätt behöver uppträda här som försvarsadvokat för dem – ändå inte har brytt sig om att använda det medlet. Det är alltså inte så avgörande för deras ekonomi som herr Måbrink vill göra gällande.

Precis som herr Måbrink tror jag att fenoxisyror med dioxininnehåll bör bort. Det är helt korrekt. Det finns andra medel som kan användas.

Men jag blir väldigt illa berörd när herr Måbrink gör gällande att en rad utanför lagskrivning och statsverk stående faktorer skulle vara avgörande för jordbruksutskottets ställningstagande. Produktkontrollnämnden är vägledande för jordbruksutskottets ställningstagande. Där finns en väl samlad expertis som fått mycket omfattande fullmakter och har mycket omfattande kompetens. I det läget har riksdagen inte haft för

vana att gå in och ta ställning till speciella kemikalier. Det står ju mycket tydligt skrivet i utskottsbetänkandet att vi räknar med att produktkontrollnämnden verkligen tar detta ansvar eftersom nämnden har den kompetensen och den fullmakten.

Jag skall be, herr talman, att få återkomma till övriga talare efter hand.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet förvånad. Jag tycker ändå att jordbruksutskottets värderade ordförande bör sitta och lyssna här i kammaren. Om någon slår in öppna dörrar så är det herr Larsson i Borrby.

Jag sade ju att det hade insmugit sig ett fel i min motion som gällde just flygbesprutning över åkermark, och jag beklagade detta och sade att utskottet mycket riktigt hade påpekat det. Hörde herr Larsson inte det? Jag tycker att om ni skall gå upp och argumentera så bör ni ändå lyssna på vad man säger.

I övrigt slår jag inte alls in några öppna dörrar. Jag citerade – och jag vet inte om ni lyssnade på det – i § lagen om hälso- och miljöfarliga varor vad beträffar den omvända bevisbördan. Om det finns en vetenskaplig misstanke att exempelvis fenoxisyror är skadliga för människor och natur så bör man kunna förbjuda ett sådant medel. Det finns faktiskt, herr Larsson, när det gäller fenoxisyran 2,4,5-T vetenskaplig misstanke att detta medel är farligt bl. a. på grund av dioxin vid framställningen. Det är en väldigt liten mängd – som jag också sade i mitt anförande – nämligen 10 g/år, men dessa 10 g/år är enligt vissa forskare så giftiga att de kan döda exempelvis 10 000-tals djur.

Den andra viktiga punkten som jag pekade på i sammanhanget är att dioxin kan bildas ute i naturen när man har spridit fenoxisyran 2,4,5-T. Ansvariga instanser har hittills inte bemödat sig om att analysera den sidan av problemet. Och det var det jag påpekade.

Jag hävdar fortfarande att produktkontrollnämnden i det här fallet inte följer den lag som riksdagen stiftade 1973, tror jag att det var, beträffande fenoxisyran 2,4,5-T. Och det är ganska betecknande för utskottets ledamöter att ni sysselsätter er nära nog inte alls i utskottsskrivningen med just denna viktiga problematik, som så djupt oroar och engagerar människorna i de områden där besprutning sker. Vad ni sysslar med i utskottsbetänkandet är flygbesprutningsförbudet. Detta tycker jag är ganska avslöjande för det slarviga sätt på vilket utskottets ledamöter handlägger de här oerhört väsentliga frågorna.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Det här genmälet är nästan obchövligt. Herr Måbrinks senaste inlägg exemplifierar ju precis vad jag försökte beskriva i mitt tidigare anförande: en blandning av korrekta påståenden och fullständigt ovederhäftiga beskyllningar. Jag vill inte bemöta honom mer än genom att säga, att jordbruksutskottet har förtroende för produktkontrollnämnden och för den lagstiftning som gäller. I de fall som herr Måbrink åbe-

ropar har man inte följt gällande lagstiftning, och det kan knappast jordbruksutskottet vara ansvarigt för.

Jag vill gärna medge – herr Måbrink får förlåta mig, om jag stannar vid ett mera balanserat ordval – att produktkontrollnämnden har utomordentliga svårigheter i inkörningsskedet när den skall effektuera riksdagens beslut om den omvända bevisbördan, som vi alla välkomnar och som jag inte tyckte att vi behövde kommentera så mycket tidigare.

Jag har förut bemött bara de delar av herr Måbrinks påståenden som jag fann anledning att särskilt gå in på, men det betyder inte att utskottet skulle vara ointresserat av eller okunnigt om hela den viktiga problematik som här föreligger. Det är, tycker jag, litet onödigt att kasta ut sådana påståenden; det finns inte något underlag för dem i handlingarna och inte heller i vad vi tidigare har sagt i de här frågorna.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Borrby får vara vänlig att konkretisera sig när det gäller vad det är för ovederhäftigheter och felaktigheter i vad jag har sagt här tidigare. Det är herr Larssons skyldighet som ordförande i jordbruksutskottet att motbevisa mig på den här punkten, om han kan. Finns det någon vetenskaplig misstanke om att fenoxisyrans 2,4,5-T är skadlig för människor och natur eller finns det inte? Om herr Larsson är överens med mig, då borde i rimlighetens namn 1 § lagen om hälso- och miljöfarliga varor tillämpas av produktkontrollnämnden.

Detta är vad jag har försökt hävda i den här debatten. Den som far omkring med allmänna klyschor om ovederhäftigheter osv. är ju herr Larsson. Jag tycker att man kan begära mera av ordföranden i jordbruksutskottet än dylikt resonemang.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Larsson i Borrby anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag skall i all korthet plädera för motionen 1975/76:430, i vilken yrkas på förbud mot användning av aerosolförpackningar med fluorkarboner som drivgas. Det handlar om s. k. sprej, som används inom de mest skiftande områden.

Nu hänvisar utskottet till tidigare behandling. I följd ansåg riksdagen att man borde avvakta en undersökning från NAS i USA, vilken skulle ge bättre grund för ställningstagande. Den undersökningen är nu klar och bekräftar de allvarliga farhågorna.

Vi har i vår motion utförligt motiverat varför vi anser att ett förbud bör införas. Utskottet har en i och för sig positiv skrivning men anser, trots att den tidigare återopade rapporten nu är färdig, att man skall vänta och göra nya överväganden. Jag tycker att det är tvivelaktigt om det verkligen behövs några sådana; det skall i så fall vara för att fastställa omfattningen av förbudet, om några produkter exempelvis inom medi-

cinen måste undantas osv. Men för det kan man inte behöva uppskjuta det principiella ställningstagandet någon längre tid. Det tycker inte heller Vetenskapsakademien, som säger följande i sin sammanfattning:

”Det har inte funnits någon anledning för Vetenskapsakademien att ifrågasätta de underliggande naturvetenskapliga undersökningresultaten som presenterats i NAS-rapporten. Däremot gör akademien den bedömningen att detta bakgrundsmaterial nu är tillräckligt för att motivera att motåtgärden bör sättas in i Sverige. Ett av huvudskälen till att denna bedömning något avviker från den som presenteras i NAS-rapportens slutsatser är ett tvivel på att de närmaste årens forskning kan förväntas undanröja osäkerheten i uppskattningen av ozonreduktionseffekten. Den svenska vetenskapsakademien anser att NAS-rapportens argument om ytterligare några års fördröjning av motåtgärder kommer att kunna hävdas med lika stort (eller litet) berättigande även i framtiden.

Ett ytterligare starkt skäl för denna bedömning är det allvar med vilket akademien ser på möjligheten av en direkt klimatpåverkan genom klorfluorkolens växthuseffekt. Vid en jämförelse mellan klorfluorkolens och koldioxidens klimatpåverkan – – – bör man hålla i minnet att en reduktion av koldioxidutsläppen, om än aldrig så önskvärd, är oerhört mycket svårare att åstadkomma än en reduktion av klorfluorkolutsläppen. Det hör också till saken att den ovan nämnda jämförelsen mellan klorfluorkolens och koldioxidens klimatpåverkan är baserad på ett *i tiden konstant* utsläpp av klorfluorkol. Om i stället utsläppen av klorfluorkol skulle fortsätta att öka skulle deras klimatpåverkan efter några årtionden bli större än koldioxidens.

Utan att ha kunnat göra en total ekonomisk värdering av kostnader och vinster förknippade med någon form av restriktioner av klorfluorkolanvändningen gör akademien den allmänna bedömningen att åtgärder nu är mycket väl motiverade.

Medvetenheten om detta allvarliga miljöproblem har redan lett till att frågan om förbud mot användandet av klorfluorkol har aktualiserats på flera håll i världen. I några fall (delstaterna Oregon och New York i USA) har ett sådant beslut redan fattats. – – –

Eftersom det här gäller ett globalt miljöproblem krävs en stor internationell uppslutning kring en begränsning av användningen av klorfluorkol. Vetenskapsakademien anser att Sverige bör finnas med i täten för en sådan aktion. Detta synes särskilt naturligt eftersom en avsevärd minskning av användningen av dessa ämnen skulle kunna åstadkommas utan större negativa effekter för sysselsättning och för konsumenter.

Mot denna bakgrund”, säger Vetenskapsakademien, ”föreslår vi

1. att, som ett första steg i begränsningen av klorfluorkolutsläppen, ett förbud införs mot användningen av klorfluorkol i sprayflaskor. Undantag bör dock under en övergångsperiod medges för vissa medicinska och andra viktiga användningsområden,

2. att regeringen måtte ta upp denna fråga i internationella organi-

Torsdagen den
9 december 1976*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

sationer och verka för att restriktioner i klorfluorkolutsläppen införs i andra länder.”

I utskottets skrivning sägs att det inte är tillräckligt att problemet angrips nationellt. Jag är helt överens med utskottet om detta. Så är det ju på de flesta områden – det må gälla vatten eller luft. Men det förhållandet utgör ju aldrig något skäl för att vi i Sverige inte skall vidta åtgärder som vi tycker är riktiga.

Jag förutsätter liksom utskottet att regeringen ”i kontakt med andra länder och internationella organisationer gör betydande ansträngningar i syfte att åstadkomma en internationell samordning av insatserna på förevarande miljövårdsområde”. Men att sådana ansträngningar görs innebär ju inget hinder mot att Sverige vidtar åtgärder i nationell skala; det måste ju tvärtom stärka den svenska positionen. I några delstater i USA har, som tidigare anförts, redan fattats beslut om förbud mot användningen av klorfluorkol. Vi tycker i likhet med Vetenskapsakademien att detsamma bör kunna ske i Sverige utan någon större tidsmarginal. Svenska folket berövas ingenting värdefullt men befrias från en miljöfara.

I utskottets skrivning står:

”Enligt utskottets mening innebär de nya rönen beträffande klorfluorkolens miljöpåverkan en bekräftelse på att utsläppen av klorfluorkolen utgör en betydande källa till oro. Utskottet vill därför allvarligt understryka vikten av att regeringen och berörda kontrollorgan, närmast produktkontrollnämnden, med skärpt uppmärksamhet följer utvecklingen och snarast vidtar åtgärder i syfte att medverka till en minskad användning av berörda ämnen så snabbt som möjligt.”

Jag vill fråga utskottets ordförande, var han nu befinner sig, om denna skrivning skall tolkas så att man under nästa år kan förvänta sig att det läggs fram förslag om att helt eller delvis förbjuda användningen av klorfluorgas som drivgas i s. k. sprayförpackningar. Om svaret på den frågan blir positivt har jag ingen anledning att yrka bifall till motionen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag skall i all korthet kommentera motionerna 238 och 239, vilka berör frågan om ett bättre tillvaratagande av våra naturresurser. Vad jag åsyftar med dessa motioner är att påtala det slöseri som förekommer, och min oro grundar sig i det förhållandet att våra naturresurser inte är outtömliga.

Särskilt med hänsyn till de svältande folken i världen bör det framstå som en plikt och skyldighet att iaktta sparsamhet med de naturresurser som vårt lands befolkning förfogar över. Även om vi därmed inte avskaffar världssvälten, så är det ändå till sist en fråga om solidaritet och om människosläktets förmåga att överleva – globalt sett.

Otvivelaktigt har köp-och-släng-mentaliteten blivit alltför dominerande i vårt levnadsmönster. Stundom kan det visserligen för en enskild medborgare synas föga ekonomiskt att ta till vara förbruknings- och ka-

pitalvaror för eventuell reparation, lagning och därmed återanvändning, men sett från ett vidare samhällsekonomiskt perspektiv är en sådan inställning förkastlig.

Ett positivt inslag i den livliga debatten om våra naturresurser har varit att människor engagerats i dessa problem på ett helt annat sätt än för bara några år sedan. Särskilt gäller det ungdomen. Både i fråga om vår solidaritet med u-länderna och i fråga om vår egen framtid har de unga kanske mer än den äldre generationen aktivt försökt att påverka opinionen för sparsamhet med våra tillgångar. Det är glädjande i och för sig, men vad jag efterlyser i sammanhanget är information på bred front som bekostas av samhället, information som skulle omfatta alla de områden där det enligt min uppfattning verkligen skulle gå att spara naturresurser.

Det torde vara ostridigt att köp-och-släng-mentaliteten måste ersättas med en attitydförändring. Vi måste komma till insikt om att för oss gäller endast rätten att bruka våra resurser, inte förbruka dem. Det gäller att ta vara på våra begränsade resurser och använda dem på ett sådant sätt att de kan återanvändas.

Jag har i motionerna 238 och 239 pekat på resursslöseriet, exempelvis på hur mycket skog som inte tas till vara, s. k. avfallsskog, som skulle kunna användas som bränsle. Jag har pekat på det enorma slöseri som alla engångsförpackningar utgör. Vidare har jag berört frågan om tillvaratagande av matavfall på våra sjukhus och vårdinrättningar, där man tyvärr i stor utsträckning låter prima matavfall, som med fördel kan användas som svinfoder, brännas upp. Även om det sker med iakttagande av gällande hälsovårdsstadga borde det icke få förekomma att huvudparten av matavfallet bränns upp i stället för att det tas till vara till djurföda. Syftet med mina motioner är att markera en viljeyttring: svenska folket måste i större utsträckning än vad som nu sker inse att det gäller att spara på våra resurser.

Jag har väldigt svårt att få något riktigt grepp om utskottets skrivning. Å ena sidan är man positiv, men å andra sidan är man negativ. Utskottet hänvisar när det gäller ett bättre tillvaratagande av skogsavfallet till bl. a. 1973 års skogsutredning, och säger att något särskilt initiativ inte är påkallat från riksdagens sida. Varför kunde inte utskottet, med åtminstone några rader i det annars så digra betänkandet, ha påpekat vikten av ett bättre tillvaratagande av skogsavfallet?

När det gäller matavfallet på våra sjukhus och vårdinrättningar anser utskottet att den frågan faller inom ramen för vad utredningen (Jo 1975:02) om omhändertagande av sjukhusavfall enligt sina direktiv har att pröva. Jag skulle vilja fråga Anna-Greta Skantz eller Arne Magnusson i Nennesholm, som är sakkunniga i denna utredning, om det är så att utredningen också haft att utreda frågan om återvinning av matavfall vid våra sjukhus och vårdinrättningar. Om svaret är ja, så blir jag minst sagt förvånad. Innan jag skrev motionen 239 erhöll jag från vederhäftigt håll besked om att utredningen inte skulle befatta sig med denna fråga.

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

Utskottet har dock en annan mening. Vad säger nu experterna om riktigheten i detta påstående? Jag väntar med intresse på svaret.

Herr talman! Motionerna är avstyrkta. Jag finner det föga meningsfullt att gå emot ett enhälligt utskott, varför jag avstår från att yrka bifall till mina båda motioner. Jag nöjer mig med att markera min inställning till slöseriet med våra naturresurser genom vad jag här anför.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag har i en motion, 1975/76:243, hemställt att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om förslag till ändringar av gällande bestämmelser i naturvårdslagen rörande täktverksamhet, innebärande att sådan verksamhet ej får påbörjas innan myndighets beslut i frågan vunnit laga kraft. Det förhåller sig nämligen så att den som erhållit tillstånd för matjordstäkt inte behöver avvakta tillståndets lagakraftvinnande. Exploatören kan sålunda så fort tillstånd erhållits bortforsla matjorden. Tillståndet kan tillika vara kombinerat med tillstånd för grustäkt.

Det är inte ovanligt att klagan förs över dylik tillståndsgivning. Ofta är det kommunala byggnadsnämnder som överklagar. Under tiden fram till dess att överklagan behandlas kan exploatören ha hunnit med att bortforsla täktområdets massor.

Det står visserligen i bestämmelserna att exploatören kan åläggas att återställa området i tidigare skick, om överklagan skulle vinna gehör hos regeringen. Men vad är att göra när hela området har skövats? Det är en praktisk omöjlighet att återställa det. Jag vet flera platser där så har varit fallet. Både matjorden och gruset hade bortförts. Under tiden har beslutet överklagats, men även om en klagande – i detta fall byggnadsnämnden – har vunnit gehör för sina synpunkter har det varit omöjligt att återställa området i dess ursprungliga skick. Det kan innebära oerhörda problem från natur- och miljösynpunkt.

Utskottet skriver: "Nackdelarna med en omedelbar verkställighet av beslut om tillstånd till täktverksamhet kan motverkas på olika sätt. Så- lunda finns t. ex. möjlighet för besvärmyndigheten --- att förordna om inhibition, dvs. att överklagade beslutet i avvaktan på prövningen av anförda besvär inte skall gälla." Denna möjlighet har också utnyttjats vid något tillfälle av regeringen i samband med att naturvårdsverket har överklagat en liknande tillståndsgivning. Men jag har inte sett att denna inhibition i något fall har använts i samband med att kommuner har överklagat ett täkttillstånd. Och jag menar att samma bestämmelser som gäller för naturvårdsverket borde gälla också för kommunerna.

Om utskottet hade gått så långt i skrivningen att man hade förordat att besvärmyndigheten vid ett överklagande från en kommun borde förordna om inhibition skulle mycket ha vunnits. Om en kommun överklagade ett beslut om tillståndsgivning skulle alltså någon täktverksamhet inte få förekomma förrän beslutet vunnit laga kraft. I dessa tider när det är mycket aktuellt med grustäkt och speciellt matjordstäkt kan ett sådant tillstånd som länsstyrelsen beviljar ställa till stora svårigheter i

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

kommunerna. Därför anser jag att de kommunala byggnadsnämnderna borde få nära nog vetorätt.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande i dag. Jag hoppas att utskottets skrivning ändå i viss mån skall kunna dämpa den allvarliga täktverksamhet som förekommer litet varstans. Jag förbehåller mig emellertid rätten att återkomma i ärendet för att få åtgärder vidtagna i detta hänseende.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det är signifikativt att vi tar nästan lika lång tid på oss för att debattera miljöfrågorna som hela jordbruksfrågan i övrigt. Jag tror att det är rätt att vi gör det mot bakgrund av den betydelse som de frågorna har.

Jag har själv i all anspråklöshet skrivit motionen 1975/76:1699, där jag hemställer att riksdagen föreslår regeringen att bärkraften hos marker och vatten får utgöra ledstjärnan vid all planering och lagstiftning för naturens utnyttjande för fritidsändamål.

Vad är då bärkraften? Det är vad våra biologiska tillgångar tål utan att vi tar ut mer än vad återväxten medger för att balansen skall kunna upprätthållas, att slitaget vid utnyttjandet av markerna för friluftsliv inte heller ändrar själva balansen i markerna.

Jag tror det är riktigt att använda ordet bärkraft, för det är just vad det gäller: Vad bär våra marker? Vi skall inte utnyttja dem mer än de orkar bära för att kunna återställas.

Motionen är välvilligt behandlad av utskottet. Men fina skrivelser är en sak, en annan är om det finns en bevakning så att syftet med denna motion och andra i praktiken kan tillgodoses. Detta sker tyvärr inte. Vi har varken resurser eller förmåga att följa upp alla de fina beslut som fattats i miljöfrågor av Sveriges riksdag.

När vi slår oss för bröstet och säger att vi är bäst i världen – det har nästan sagts här i dag också – får det inte bli så att vi bara är bäst på papperet, och att vi sedan hänvisar ett sådant papper till våra vänner i andra länder när vi skriver konventioner och deltar i miljösammanhang ute i världen.

Låt oss ta ett exempel som herr Lundkvist berörde litet i sitt anförande, nämligen fisket. Om man drar konsekvenserna av bärkraften kan man när det gäller fisket i Kattegatt, i Östersjön och våra vatten över huvud taget säga att vi tar ut mer än återväxten, mer än dessa vatten bär. Havets tillgångar minskar. Vissa arter försvinner helt. Mycket litet blir kvar och återställandet kanske tar en lång tidsperiod. Vi står f. n. *utan möjlighet* att förhindra detta. Vi nästan resignerar inför problemen. Vi faller tillbaka på politiska beslut utan att kunna effektuera dem. All heder åt utskottets välvilja, förståelse och kunnighet, men direkta åtgärder och ett bättre beslutsunderlag, som fru Anér talade om, måste till. De är för dåliga ännu.

Vi lyckas delvis med avloppsfrågor – det är positivt – med landskaps-

vård, som det är lättare att ta på, och med vissa delar av vår arbetsmiljö, fast det är oändligt mycket som kvarstår. Vi börjar fundera på avfallsfrågorna. Men fisket i hav och insjöar försämras på grund av utfiskning. Fisket i Norrland försämras alltmer på grund av utfiskning. De flygplan som går med norrländsk fisk till de södra delarna av Sverige för med sig för mycket fisk för att tillgångarna i de vattnen skall kunna återställas. Vi vågar inte ta itu med det problemet riktigt. Även miljöförstöringen i luften är en bidragande orsak. På teknikens område tar vi fram nya båtar som rusar fram på våra vatten och förstör otaliga biologiska arter, vilka har svårt att åter utveckla sig. Vi har vissa lagar mot detta, men hur används de lagarna av de myndigheter som har att bevaka dessa områden? De används för dåligt.

Delar av fågellivet håller på att försvinna i vårt land och i hela världen. Vi jagar egentligen fel arter i dag. Vi jagar arter som vi tycker det är fint och vällovligt att äta och även angenämt att stoppa i oss. Och då glömmer vi arter som det är för gott om och som utvecklas i för hög grad, vilket förstör balansen i naturen; t. ex. kråkor, skator, etc. Vissa djurarter är på väg att försvinna. Människorna borde vara mer delaktiga och engagera sig mer i arbetet på att hitta vägar för att klara vår miljö. I ett, som vänsterpartiet kommunisterna säger, kapitalistiskt samhälle, dvs. ett samhälle som vårt, kan människorna genom sin frihet opponera och skapa möjligheter att förbättra situationen. I ett slutet samhälle, som herr Claeson och andra har talat om, kan man inte lösa problemen på samma sätt. Där får naturen stå tillbaka för samhällets intressen. Det är alltför väl omvitnat.

Herr talman! Jag är inte bara pessimistisk, men jag vill framhålla att synpunkterna på miljön måste åtföljas av flera praktiska åtgärder än som f. n. sker. Jag har inget yrkande.

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! Frågan om förbud mot freongas såsom drivmedel i sprayer väcktes första gången i min motion 1975:1531. Med viss positiv skrivning framhöll utskottet att regeringen eller produktkontrollnämnden, om det är av särskild betydelse från hälso- och miljöskyddssynpunkt, kan förbjuda hantering med eller import av hälso- eller miljöfarliga varor. Med hänsyn till de möjligheter som fanns föranledde motionen ingen ytterligare åtgärd.

Freongasen är inte oundgängligen nödvändig såsom drivgas. Flera andra tekniska alternativ finns. I många fall går det att använda luft. Därmed är freongas en lyxprodukt med skadeverkningar, ett drivmedel som vi kanske helt kan avvara.

1976 återkom jag med motion, då tillsammans med flera andra ledamöter. Motioner väcktes dessutom av representanter för samtliga partier, vilka på olika sätt tog upp frågan om freonernas användande.

En tid ansågs farhågorna något överdrivna, men nu ser man åter lika allvarligt på saken som en del forskare redan tidigare gjorde. Forskarna

påtar att den ökade ultraviolette strålning som uppkommer om ozonlagret förtunnas påverkar främst ögon och hud, att det rör sig om såväl akuta som kroniska skador och att det redan nu förekommer ganska svåra fall av hudcancer. Enligt forskarna är det högst troligt att den ökade ultraviolette strålningen svarar för största delen av de skadliga förändringarna. En ökad genomsläpplighet för denna strålning skulle skapa än större problem.

Alla risker är inte helt klarlagda, exempelvis inte vilken inverkan en ökad strålning skulle få på organismerna i vår omgivning och hur växterna skulle påverkas.

I två stater i USA har förbud införts. Tio stater med sammanlagt 53 miljoner invånare begär nu i en gemensam aktion att areosolsprayerna skall tas ur marknaden. De vanligaste areosolsprayerna är de som går under namnet freongaser.

Eftersom inget biologiskt liv på jordytan är möjligt utan det skyddande ozonlagret och då freonernas användande närmast kan ses såsom onödigt och även torde utgöra ett allvarligt arbetsmiljöhot, är det glädjande att utskottet helt enigt påtar de allvarliga farhågorna och föreslår att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionerna har anförts. Vi förväntar oss att naturvårdsverket ser lika allvarligt på saken som utskottet har gjort.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Borby (c):

Herr talman! Tillåt mig nu bekräfta vad jag sade i mitt första anförande i den här debatten, nämligen att vad gäller ambition, engagemang, vilja och önsknings fattas det ingenting. Det är glädjande att så är förhållandet. Sedan är det en annan sak hur man genom lagstiftning, genom uppföljning av lagstiftningen och genom säkerhetsföreskrifter skall kunna leva upp till dessa ambitioner.

Under debatten har det ställts några frågor till mig, och jag skall försöka svara på dem. Låt mig då säga att de skrivningar som finns i jordbruksutskottets betänkande nr 10 är mycket väl genomtänkta och avsedda att ha effekt. Svaret till herr Lövenborg är att skrivningen i detta utskottsbetänkande, som jag ser det, utgör grunden för att produktkontrollnämnden under det närmaste året skall kunna utforma ett direkt förbud för freonerna.

Samma svar kunde jag i viss mån lämna till herr Måbrink. I våra skrivningar har vi hela tiden endast kunnat hänvisa till gällande lagstiftning, som innebär att produktkontrollnämnden har fått denna fullmakt och denna kompetens, men jag vill gärna säga att i den skrivningen är innefattad en förväntan om att exempelvis dioxinerna skall försvinna ur vår miljö.

Det betyder inte att jag stillatigande ville låta herr Måbrink säga att skogsbolagens intressen, kapitalets intressen osv. skulle vara avgörande

för utskottets ställningstagande. Det var därför det hettade till ett slag i debatten.

Fru Lundblad gick plötsligt till ett ganska allvarligt angrepp mot skogsindustrin i allmänhet utan att ge några preciserade förslag till hur den skulle hindras från att uppträda så som den enligt fru Lundblad har gjort under de senaste 44 åren. Jag är litet förvånad över detta och vill nog i det sammanhanget säga att även om vår hälsa och vår miljö väger tyngre än allt annat när vi står inför att göra avvägningar, så har skogsindustrin med god anpassning till gällande lagstiftning under senare år utgjort vår viktigaste exportnäring. Jag tycker inte att man utan vidare kan göra ett sådant påhopp som fru Lundblad gjorde, om man inte också kan påvisa brott mot lagstiftningen.

De frågor som herr Börjesson i Falköping ställde beträffande direktiv för omhändertagande av olika slags avfall kommer att besvaras av fru Skantz.

Herr Persson i Heden frågade om länsstyrelsernas möjligheter till inhibition vid grustäkt. Jag kan väl hålla med om att gällande normer har lämnat utrymme för vissa olyckshändelser. Vi har dock påpekat att länsstyrelsen redan har möjlighet att förhindra exploatering innan beslutet vunnit laga kraft. Jag vill tillägga att naturvårdskommittén med all sannolikhet kommer att täppa till de luckor som kanske alltfjämt finns i det här sammanhanget.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Larsson i Borrby för svaret, som jag är nöjd med. Det innebär att förslag till förbud läggs fram under nästkommande år, och jag hoppas att det beskedet också har förankring i naturvårdsverket och i regeringen.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Borrby angrep mig för att jag nämnde skogsindustrin, men jag tror inte att det behövs några stora forskningsrapporter som belägg för att skogsindustrin har svarat för en stor del av de miljöfarliga utsläppen i våra vattendrag.

Jag är mycket medveten om att det har blivit en avsevärd förbättring de senaste åren, efter hand som de samhälleliga åtgärderna satts in för att begränsa de olika utsläppen. Jag ville ta det som exempel på att det är viktigt att man har starka myndigheter som kan kräva tillstånd och begränsningar i de olika miljöfarliga utsläpp och produktionsformer som finns inom industrin, bl. a. skogsindustrin.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har ställt en direkt fråga till herr Magnusson i Nennesholm och mig. Eftersom jag är ordförande i den utredning som herr Börjesson åsyftade vill jag svara på hans fråga.

Den socialdemokratiska regeringen tillkallade i juni månad 1975 en

Torsdagen den
9 december 1976

*Miljövårdspoliti-
ken, m. m.*

utredning om sjukvårdsavfall. Vi har i utredningen tagit upp frågan om hantering av avfall som uppkommer vid sjukhus, öppen vård och veterinärinrättningar. Vi anser att man bör eftersträva att hanteringen i största möjliga utsträckning skall leda till någon form av återanvändning.

Eftersom frågan om matavfall från sjukhusen varit uppe här i riksdagen tidigare och även tagits upp vid de besök som vi har gjort vid olika sjukhus, har utredningen behandlat också den frågan. Vi räknar med att utredningen skall vara klar med sitt betänkande och kunna lämna det i början av nästa år.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Tillåt mig att framföra ett tack till fru Anna-Greta Skantz för det svar hon lämnat på min fråga. Jag är tillfredsställd med svaret.

Däremot må jag säga att det inte klart framgår av de direktiv som jag har haft att ta ställning till att utredningen skall ta upp frågan om matavfallet. Fru Anna-Greta Skantz har dock här meddelat att utredningen jämväl tagit upp den frågan.

Denna fråga är naturligtvis inte så lätt att lösa. Jag menar att då matavfall skall användas till svinföda, måste vissa hygieniska krav tillgodoses. Bl. a. bör matavfallet kokas.

Vad jag reagerar mot – och det har jag tidigare vid ett flertal tillfällen tagit upp här i kammaren – är att prima matavfall bränns upp. Detta kan inte vara riktigt handlat i en värld där människor svälter.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 1 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lundkvist begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 129
Avstår - 15

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

Miljövärdspoliti-
ken, m. m.

Mom. 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Herr TREDJE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

H e m s t ä l l a n

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i motionen nr 1671 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit hemställan i motionen nr 1671.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 12
Avstår - 4

M o t i v e r i n g e n

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner jordbruksutskottets motivering i betänkandet nr 10 beträffande mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lundkvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 129
Avstår - 14

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2144 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2144.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 287
Nej - 13
Avstår - 1

Mom. 6-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 10 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 129
Avstår - 14

Mom. 11-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1704 av herr Måbrink m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 15 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1704.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 14
Avstår - 4

Mom. 16-21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 22-25

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 22-25 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring

i motiveringen som föreslagits i reservationen av herr Lundkvist m. fl. i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 129
Avstår - 14

§ 15 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:11 med anledning av propositionen 1976/77:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Näringsutskottets betänkanden

1976/77:7 med anledning av propositionen 1975/76:200 om Norrlandsfondens fortsatta verksamhet jämte motioner

1976/77:8 med anledning av motion om torghandeln

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 16 Framställning av identitetskort

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1976/77:9 med anledning av motioner om framställning av identitetskort, m. m.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 9 har bl. a. behandlats motionen 832, där jag försökt aktualisera frågan om ett samarbete mellan AB ID-kort och AB Rollfilm. Mot bakgrunden av den eniga utskottsskrivningen föresvävar det mig inte att jag skulle kunna påverka behandlingen i kammaren, men jag vill ändå kort framföra några synpunkter i anslutning till detta ärende.

Skälet till att jag aktualiserat frågan om ett samarbete är enbart att vi som konsumerar den typ av produkter som legitimationshandlingarna utgör är beroende av att dessa har en utmärkt kvalitet och att de från utvecklingssynpunkt håller en hög standard.

Det är tydligt att en synpunkt gått utskottet förbi då utskottet, enligt mitt förmenande något onyanserat, inledningsvis konstaterar att motionerna, såväl min egen som några andra av herr Gernandt, präglas av en positiv inställning till ett av företagen och av en negativ inställning till ett annat företag, som framställer sådana här produkter.

Min motion har enligt min mening inte ägnats någon egentlig sakbehandling. Utskottet har således nöjt sig med att konstatera att diskussion om samarbete förekommit mellan de företag det gäller men att diskussionerna inte har lett till något resultat.

Därefter konstaterar utskottet att förekomsten av konkurrens på identitetskortsmarknaden kan tillmätas ett positivt värde.

Det är naturligtvis en hedervärd princip som utskottet ger uttryck för, men den är just i det här sammanhanget inte särskilt värdefull, av det skälet att vi inte har fri konkurrens på denna marknad. AB ID-kort har som bekant monopolställning, och följaktligen är konkurrensen satt ur spel. Den situationen kan möjligen vara en av anledningarna till att utvecklingsarbetet, i varje fall enligt min mening, inte har gått särskilt bra. Produktutvecklingsarbetet har vid AB ID-kort inte varit ett livsvillkor, och det borde det kanske vara om man skall kunna tillmäta konkurrensen någon vidare betydelse i sammanhanget.

I det andra företaget däremot har utvecklingsarbetet faktiskt varit ett livsvillkor, och det har där fått hög prioritet. Detta har också gett goda resultat beträffande den produkt som man där framställer.

Problemet för det företaget har varit att, med den monopolsituation som råder i branschen, finna en tillräckligt stor marknad i Sverige. Det är faktiskt på det sättet att en försäljning utomlands inte är oberoende av om man är accepterad med sin vara på hemmamarknaden eller inte.

Dessa bakomliggande orsaker är anledningen till att jag funnit ett samarbete mest främjande för den produkt som vi får att tillgå här hemma.

Nu är det naturligtvis så att ett utvecklingsarbete på detta område går vidare oavsett vad som skrivs i våra utskottsbetänkanden och oavsett vad som anförs i denna kammare. Enligt min mening kommer en snar framtid att ge besked om huruvida motionärernas framförda tankar haft fog för sig eller inte.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att vid denna timme ta upp någon direkt debatt med min partivän herr Andersson i Ljung, som ju är en av motionärerna och som f. ö. är väl insatt i denna fråga. Han har motionerat i detta ärende både i år och tidigare.

Motionerna har alla det gemensamt att de innehåller en synnerligen kritisk syn på AB ID-kort, vars teknik man betraktar såsom varande underlägsen den som konkurrenten AB Rollfilm offererar på marknaden.

Motionärerna förordar bl. a. ett samarbete mellan de båda företagen, och de föreslår också att man skall tillsätta någon form av expertgrupp.

Ett enligt utskott har anfört att det kanske inte främst är riksdagen som skall ta ställning till vilket system som är att föredra. Det är nog

*Framställning av
identitetskort*

så i detta fallet som i så många andra där det offereras olika system från olika företag, att *båda* systemen har både för- och nackdelar. Det är väl inget som är fulländat, och dessutom skall vi nogsnamt komma ihåg att utvecklingen just på detta område går oerhört snabbt.

Båda företagen bedriver vart och ett på sitt sätt ett fortlöpande utvecklingsarbete. Jag vill f. ö. här erinra om att statens trafiksäkerhetsverk på regeringens uppdrag följer det arbetet. Detta är ju en garanti för att det hela sker med en viss insyn.

Jag anser också att det i sista hand är *köparna* som skall avgöra *vilket* system som är att föredra. Där kan det handla om vilket system man tycker är mest effektivt, vilket system som från prissynpunkt är gynnsammast och många andra ting.

Det har förekommit överläggningar under senare tid mellan de båda företagen, men de har hittills – i varje fall såvitt jag vet – inte resulterat i några direkta konkreta ställningstaganden.

Herr talman! Det väsentligaste i frågan är kanske i dag att situationen har förbättrats för båda företagen. Man kan t. o. m. tala om en viss stabilisering inom den här mycket speciella branschen. AB Rollfilm har bl. a. fått stor framgång på exportmarknaden. Dessutom har företaget brutit in i en viss del av banksektorn i Sverige och gör stora satsningar på olika håll. Båda företagen tycks i dagens läge ha en mycket positiv syn på framtiden.

Det är väl också detta kanske delvis nya förhållande som har gjort att utskottet här inte velat gå in på något närmare ställningstagande i frågan. Utskottet tycker att man skall se tiden an och att de båda systemen skall få arbeta vidare sida vid sida. Jag har därför inget annat yrkande än om bifall till vad utskottet hemställt.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag fäste mig vid ett par yttranden som herr Hovhammar fällde. Han sade att det egentligen inte var riksdagen som skulle bestämma vilket system som skulle väljas. Vidare sade han att det är köparna som skall bestämma. Det är ju en marknadsekonomiskt förträfflig synpunkt att köparna skall få bestämma vilken typ av identitetshandling man skall köpa, men, herr Hovhammar, har köparna den möjligheten i Sverige? Det är ju just det som jag har påtalat.

Utskottet tycks helt ha bortsett från att vi på denna speciella marknad inte har någon konkurrenssituation. Den omständigheten att konkurrens saknas är olycklig av det skälet att detta inte, som jag sade i mitt förra anförande, främjar ett utvecklingsarbete på rätt sätt.

Jag kan inte se annat än att jag, när jag påtalar de här sakerna, företräder just konsumenterna i denna speciella fråga. Vad har de för annan möjlighet än att vända sig till politiker? Och det är ju vi som är beställare av den här handlingen hos AB ID-kort.

Jag tror mig fortfarande ha visst fog för att säga – och jag upprepar det – att vi konsumenter hade varit mest gynnade av ett samarbete där

bästa möjliga teknik i två företag här i Sverige hade gett oss den bästa identitetshandlingen. Dessutom hade å ena sidan de resurser som finns och å andra sidan den tekniska kunskap som enligt mitt förmenande är bättre också öppnat möjligheten för oss att konkurrera på en stor internationell marknad. Jag tar mig nämligen friheten att påstå att det fria företaget här i Sverige, Rollfilm, har en avancerad teknik som är intressant på den internationella marknaden. Den skulle ha kunnat nyttiggöras till glädje för båda företagen.

Nu får följaktligen inte ens de svenska konsumenterna nytta av den bästa teknik som finns inom vårt land på grund av detta speciella förhållande. Och det är det som jag har önskat aktualisera med min motion. Jag är ledsen att utskottet inte förstod finessen med det.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Något statligt företag är inte AB ID-kort; både Svenska sparbanksföreningen genom Sparbankernas datacentraler AB och andra är delägare.

Man kan alltid diskutera vilket fabrikat och vilket system som är bäst. Om vi går ut i marknaden och frågar olika fabrikanter vilken produkt som är bäst, så säger den som tillverkar vara A: "Min vara är bäst", och den som tillverkar vara B säger: "Min vara har också vissa fördelar framför vara A." Til syvende og sidst är det trots allt de som köper varan som får bestämma vilken de föredrar i varje förekommande fall. Så fungerar marknadsekonomin.

I detta fall föreligger inget monopol. Jag nämnde i mitt tidigare anförande att bl. a. en viss del av banksektorn köper AB Rollfilms kort. Där har man gått in för det systemet, medan andra kreditinstitut föredrar det andra. Det finns alltså olika uppfattningar om vilket som är att föredra.

Körkortet är ju en statlig beställning, och jag tror knappast att någon här i landet vill göra gällande att det vore lämpligt för allmänheten att inneha två typer av körkort. Faktum är att man här har valt det system som AB ID-kort har offererat. Jag vill inte yttra mig om huruvida det kortet är bättre eller sämre; jag bara konstaterar att man har gjort det valet. Därvid får vi låta oss nöja.

Alltså: Något monopol föreligger inte, men riktigt är att många instanser, bl. a. statliga myndigheter, av olika anledningar har föredragit AB ID-korts system.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att föra någon lång debatt med herr Hovhammar, men jag vill ändå tala om, att det utvecklingsarbete som har bedrivits av AB ID-kort under året, som kammaren säkert känner till, bl. a. har lett till att man har infört en ny typ av kvalitetsbehandling av körkortet. Det är samma teknik som konkurrentföretaget – som inte får finnas på körkortsmarknaden – har använt sedan mycket lång tid tillbaka, just därför att den ger en större hållbarhet.

Torsdagen den
9 december 1976

*Om tillämpningen
av rekommendationer
om platsantal på
daghem och fritidshem*

Här kan man inte tala om att utvecklingsarbetet har gått vidare. Snarare är det så, att AB ID-kort har tittat på vad som finns på marknaden i fråga om andra identitetshandlingar och då kommit fram till det plastinbakade kortet. Det körkort som distribueras till oss nu liknar beträffande inbakningen de kort som tillverkas av ett annat företag, med den väsentliga skillnaden att man fortfarande jobbar med svart-vitt på AB ID-kort medan AB Rollfilm sedan sex å åtta år också har färg. Med andra ord återstår det oerhört mycket att inhämta, om vi skall hålla oss till körkortet.

Vi behöver nog inte, herr Hovhammar, ha en diskussion om var utvecklingsarbetet bedrivits framgångsrikt, utan vi skulle kunna vara överens om att samarbete hade varit lyckosamt. Resonemanget om valfrihet för konsumenten gäller inte. Det är bara att konstatera faktum.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Man kan ju inte tvinga företag, som delvis är konkurrerande, att gå in i ett samarbete, om de anser att förutsättningar för ett sådant inte föreligger.

Allra sist vill jag upprepa vad jag tidigare sade, nämligen att det förhållandet att statens trafiksäkerhetsverk fått regeringens uppdrag att följa detta utvecklingsarbete väl är en borgen för att här inte sker några övertramp på vare sig den ena eller den andra sidan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Föredrogs

Näringsutskottets betänkanden

1976/77:10 med anledning av propositionen 1976/77:13 om ändring i lagen (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.

1976/77:11 med anledning av propositionen 1976/77:21 om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse, m. m.

1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:26 om ökning av garantin för exportkredit

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Om tillämpningen av rekommendationer om platsantal på daghem och fritidshem

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att besvara fröken *Hjelmströms* (vpk) den 30 november anmälda fråga, 1976/77:118, och anförde:

Herr talman! Fröken Hjelmström har frågat mig om det står i överensstämmelse med regeringens målsättningar att kommunerna sänker kvaliteten på daghemmen på för barnen oacceptabelt sätt med hänvisning till förrådsutrymmen o. d.

Statsmakterna har fastställt driftbidrag till kommunerna för bl. a. daghemsverksamheten. De nya bidragen, som utgår fr. o. m. den 1 januari 1977, innebär en betydande uppräknin jämfört med tidigare bidrag.

Socialstyrelsen har i meddelandebland till kommunerna rekommenderat en inventering av befintliga daghemslokalers utrymmen och ändamålsenlighet. Avsikten är att på grundval härav fastställa det antal platser för vilka statsbidrag kan utgå. Det är regeringens uppfattning att de nya bidragen skall göra det möjligt för kommunerna att genomföra daghemsverksamheten på en kvalitativt hög nivå med hänsynstagande till de skilda lokala förutsättningarna.

Frågan om bl. a. gruppstorlekar i förskolan kommer vidare att bli föremål för en närmare prövning av regeringen i samarbete med kommuner och personalorganisationer.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret men beklagar att det är så totalt intetsägande, för att inte säga negativt.

Det är nämligen inte bara så, som sägs i svaret, att socialstyrelsen "rekommenderat en inventering av befintliga daghemslokalers utrymmen och ändamålsenlighet". Man har också ändrat beräkningsgrunderna, och det har kommunerna tagit till intäkt för att skriva in fler barn på befintliga daghem. Det var detta jag frågade om.

Nu är det tyvärr så att det står kommunerna fritt att överinskriva hur många barn som helst på daghemmen och förvandla dem till förvaringsboxar. Man gör det under hänvisning till att barnen ofta är sjuka eller frånvarande av andra orsaker. Man bortser från det faktum att just det stora antalet barn på vissa avdelningar är en av huvudorsakerna till frånvaron. Man bortser från att överinskrivningen innebär ökade påfrestningar på både personal och barn och därmed större risk för infektionssjukdomar.

Överinskrivning av personal har det aldrig varit tal om – tvärtom. Personalen får en arbetsbörda som helt kan omintetgöra en pedagogiskt meningsfull verksamhet. Överinskrivning är helt enkelt en kapitulation för daghemsbristen.

I vissa kommuner förekommer en överinskrivning på mer än 25 %, trots att socialstyrelsen sagt att 20 % kan accepteras vid katastroffall. Överinskrivning kan aldrig accepteras. Kvaliteten på våra daghem måste i stället förbättras genom minskade gruppstorlekar och ökad personaltäthet.

Nu har centern och folkpartiet uttalat sig för bindande normer för personaltätheten på barnstugorna. Något konkret förslag i den riktningen har vi inte sett, och det lär vara svårt att genomföra med den nuvarande

*Om tillämpningen
av rekommendationer
om platsantal på
daghem och fritidshem*

Torsdagen den
9 december 1976

*Om tillämpningen
av rekommendationer
om platsantal på
daghem och fritidshem*

njugga inställningen till en utökning av personalutbildningen, som socialministern tidigare här har redogjort för.

Men det räcker uppenbarligen inte med bindande normer beträffande personaltätheten. Vi måste också få bindande normer för platsantalet. Den sardinburkspolitik som kommunerna, exempelvis Växjö kommun, för i dag är helt oacceptabel. Barn kan inte placeras på kapphyllor eller i garderober. Särskilt allvarlig är denna politik för barn med extra behov av stöd och stimulans.

Eftersom svaret var så totalt intetsägande vill jag upprepa frågan: Står verkligen Växjö kommuns – och andra kommuners – beslut om inskrivning av ytterligare barn på daghem i överensstämmelse med regeringens politik i barnomsorgsfrågan? Om inte – vill socialministern medverka till att bindande normer också för ett högsta platsantal, utan öppen eller dold överinskrivning, fastställs? De skall då inte grundas på något slags kapphülleberäkningar.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Det är fröken Hjelmströms värdering av svaret, att det var innehållslöst osv. – men jag redovisade fakta.

När man vid en avdelning övergår från åldersgrupper till syskongrupper uppstår frågan om hur många platser som skall bli statsbidragsberättigade vid denna avdelning. Tidigare har, som ett exempel, antalet platser varit fastställt till 15. Därutöver har man rätt att genom en överinskrivning med 20 % ta emot ytterligare tre barn, alltså summa 18 barn. Men i syskongrupperna får finnas högst 20 barn inskrivna, och därmed försvinner ju överinskrivningen.

Vilket platsantal skall fastställas för den nya avdelningen? frågade fröken Hjelmström. Det beror bl. a. på lokalernas beskaffenhet. Det är därför som socialstyrelsen har bett kommunerna göra en inventering av localsituationen. Att man i samband därmed gått över till att tala om avdelningsyta i stället för lektyta innebär i och för sig inte någon ändring av det krav som sedan tidigare gäller beträffande lektytan eller någon minskning av den.

Beträffande Växjö kommun, som jag känner till, tror jag att om fröken Hjelmström går till grunden och tittar litet närmare på situationen där, skall hon finna att förhållandena inte är sådana som hon vill göra gällande. Som jag nämnde i mitt svar kan den inventering som nu görs medföra såväl minskningar som ökningsar av det platsantal som tidigare fastställdes i samband med statsbidragsgivningen. I Växjö visade det sig att det förelåg stora skillnader i yta mellan de olika institutionerna.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Fakta är att man har ändrat begreppet lektyta till avdelningsyta. Fakta är också att i socialstyrelsens meddelande nr 2275 förklarar man vad som skall räknas till avdelningsyta. Dit skall räknas groventré, kapprum, tvättrum, vilorum, bibliotek, allrum, verkstad m. m.

Detta har av kommunerna tagits till intäkt för att skriva in fler barn på befintliga daghem, bl. a. i Växjö kommun.

Av Växjö kommuns budget framgår att man ökat platsantalet med 45 utan att öka ytan. Man har inte byggt några nya daghem, utan ökningen sker i befintliga daghem. Jag fick inte något svar på min fråga om socialministern anser att detta står i överensstämmelse med regeringens politik. Inte heller fick jag svar på frågan om socialministern är beredd att medverka till att man också här fastställer bindande normer för kommunerna, så att de inte kan tillämpa denna sardinburkspolitik.

Det är ju onckligen på det sättet att så länge som kommunerna tjänar på att skriva in barn på daghemmen, oavsett om de får bristbidrag för dem eller inte, kommer de att fortsätta med den politiken i stället för att utöka antalet daghemsplatser genom nybyggnation.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Om fröken Hjelmström hade fördjupat sig litet mer i Växjö kommuns budget och tagit litet bättre reda på hurudan situationen är, kanske det hade stått klart för fröken Hjelmström att Växjö kommun avvaktar socialstyrelsens besked om platsantal osv.

Om jag skall fortsätta att tala om förhållandena i Växjö så har resultatet av undersökningarna där blivit att vid 15 avdelningar föreslås att antalet platser blir oförändrat i förhållande till det antal barn som nu får skrivas in, vid 14 avdelningar föreslås ett platsantal som understiger det antal barn som f. n. får skrivas in och vid fyra avdelningar föreslås oförändrat platsantal.

Vad gäller bindande normer har jag gett fröken Hjelmström svar på hennes fråga i mitt första inlägg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Om personnummer på utländska adoptivbarn

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att besvara fru Sundbergs (m) den 2 december anmälda fråga, 1976/77:132, och anförde:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig om jag vill medverka till att frågan om ändring av personnummer på utländska adoptivbarn löses, så att inga barn skall behöva skrivas in i skola eller förskola hösten 1977 om läkarutlåtande föreligger om uppenbart felaktigt personnummer.

Frågan rör åldersbestämning för sådana barn. Under perioden april 1975 – mars 1976 adopterades ca 1 500 barn. När det gäller en liten del av barnen har adoptivföräldrarna funnit skäl ifrågasätta om födelsedatum som har angetts för barnet i dess hemland är riktigt. Barnen föds vanligen i hemmen, och de biologiska föräldrarnas uppgifter kan av olika skäl vara felaktiga. Är det fråga om övergivna barn har myndigheterna i län-

Torsdagen den
9 december 1976

*Om personnummer
på utländska
adoptivbarn*

derna gjort en uppskattning av barnets ålder. Underlaget kan då vara osäkert.

Det är ur flera synpunkter av stor vikt att man så långt möjligt får en riktig åldersbestämning för barnen. Fru Sundberg har särskilt nämnt ålderns betydelse för skolstart och inskrivning i förskola.

Enligt folkbokföringskungörelsen beslutar riksskatteverket om ändring av personnummer. Verket har under senare år remitterat ett antal sådana ärenden till socialstyrelsen för yttrande.

Att finna en metod för en tillförlitlig åldersbestämning har visat sig svårt. Tidigare användes endast en röntgenologisk metod vid åldersbestämning, varför socialstyrelsen anlidade expertis inom detta område. Gjorda erfarenheter har emellertid visat att metoden inte är helt tillförlitlig. Mot metoden har också inväntats att man inte kunde bortse från röntgendosen.

Socialstyrelsen tog därför initiativ för att få fram bl. a. riktlinjer för lämpliga metoder för åldersbestämning. Utredningsarbetet är slutfört men vissa kompletterande undersökningar skall utföras. I detta arbete deltar bl. a. experter inom pediatrik, barnpsykologi och odontologi.

I avvaktan på de nya riktlinjerna har styrelsen meddelat riksskatteverket att styrelsen inte är beredd att ta ställning till ytterligare ärenden rörande åldersbestämning.

Socialstyrelsen bedriver det fortsatta arbetet med största möjliga skyndsamt men styrelsen kan för dagen inte ange med bestämdhet när de nya riktlinjerna för åldersbestämning kan föreligga. Det bör nämnas att också socialstyrelsens nämnd för internationella adoptionsfrågor, NIA, ägnar denna fråga uppmärksamhet och verkar för att problem som sammanhänger med felaktiga åldersuppgifter så långt möjligt minskar.

Jag vill i detta sammanhang erinra om skollagens och skolförordningens bestämmelser om barns skolstart. Bl. a. gäller att om skolpliktigt barn inte nått den mognad som krävs för att barnet skall kunna delta i undervisningen i grundskolan kan barnets skolgång med föräldrarnas medgivande skjutas upp ett år. Läkarundersökning och annan undersökning av barnet som behövs skall äga rum innan frågan avgörs.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret, som var ytterst negativt men som också – tyckte jag – visade att socialministern beklagar att förhållandena är som de är.

Detta har naturligtvis den största betydelsen för de föräldrar som nu är i den situationen att deras barn skall skrivas in i skolan eller förskolan. Före 1974 var det inget större problem om barnet tilldelats ett felaktigt personnummer vid ankomsten till Sverige. Barnet fick efter anhållan från föräldrarna och efter läkarutlåtande, baserat, som socialministern sade, bl. a. på röntgenundersökning, ett nytt födelsenummer, vars första två siffror stod i överensstämmelse med sakkunskapens uppfattning om barnets ålder. Sedan ville man låta socialstyrelsen utarbeta en bättre me-

Torsdagen den
9 december 1976*Om personnummer
på utländska
adoptivbarn*

tod, och man räknade med att detta skulle vara gjort vid det här laget. Socialministerns svar visade att så inte är fallet.

Socialministern sade att barnet kan få uppskov med skolan ett år. Men vi har fall – och de är antagligen inte få bland de barn som fått felaktigt personnummer – där en identitetsförväxling har skett. Jag känner själv till ett fall där barnet ett år efter ankomsten ännu inte hade uppnått vare sig den längd eller den vikt som fanns angiven vid barnets ankomst till Sverige. Här rör det sig om minst två års felaktighet. Barnet har fått uppskov med skolstarten ett år, men nu är det det andra året det gäller.

Dessutom – och det tycker jag att socialministern skulle veta – låter de föräldrar som har skäl att misstänka att ett felaktigt personnummer har angivits själva läkarundersöka barnet och använder då bl. a. den tidigare sanktionerade typen av undersökning med röntgen. Det stopp som socialstyrelsen införde den 1 juli 1974 har inte medfört att barnen inte blir undersökta, det har bara medfört att föräldrarna står i en situation när det gäller skolstart och förskola som de upplever som ytterligt besvärande. Man har, som jag nämnde, fall av identitetsförväxling som kompletterar de fall som socialministern redogjorde för.

Man bör också ställa sig frågan om inte riksskatteverket borde kontrollera de uppgifter om adoptivbarn som lämnas av utländska myndigheter innan man ger barnen personnummer. Uppgifternas rimlighet skulle lätt kunna kontrolleras med hjälp av t. ex. den sakkunskap som vi har på våra barnavårdscentraler. Det är inte så få fall det rör sig om – enligt riksskatteverket lär adoptivföräldrarna till 75 barn ha begärt ändring av personnumren.

Det är beklagligt att socialstyrelsen inte har kunnat meddela socialministern att man inte bara skall arbeta så fort som möjligt utan också att de svårigheter som förelåg föregående år i fråga om barns skolstart och inträde i förskola inte skall behöva upprepas under den skolstart som sker hösten 1977.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Jag delar fru Sundbergs uppfattning att det är värdefullt att utredningen arbetar snabbt. Men det är alltid svårt vid ett utredningsarbete att förutsäga en bestämd tidpunkt då arbetet kan vara klart, och så har det väl varit i detta fall också. Det är viktigt att man får fram verkligt hållbara grunder för att kunna fastställa åldern.

Barnomsorgslagen, som träder i kraft vid årsskiftet 1976-1977, ålägger kommunerna att bereda plats i förskola från det år då barnet fyller sex år. Lagen innebär ingen skyldighet för barnet att delta i förskoleverksamhet, men i lagen sägs att barn som av fysiska, psykiska, sociala, språkliga eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall anvisas plats i förskola tidigare. Jag anser det naturligt att de barn som det här är fråga om anvisas plats i förskola.

Torsdagen den
9 december 1976

*Om åtgärder mot
byråkratin i
samhället*

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig först säga några ord om det fall som jag tidigare berörde. Detta barn har fått uppskov med skolgången ett år och har gått i förskola. Det gäller alltså nu att få uppskov med skolgången ytterligare ett år. Socialministern vet att där finns det en svårighet. I detta fall är det antagligen nödvändigt att så sker.

Skulle man inte kunna tänka sig att socialstyrelsen medverkar till att dessa barn får någon form av intyg om att det föreligger tveksamhet om huruvida barnets personnummer är riktigt fastställt, att ärendet ligger i riksskatteverket, att metoder för fastställande av barns ålder ännu inte är sanktionerade av socialstyrelsen? Föräldrarna borde på något sätt kunna få ett intyg som tog hänsyn till sakkunskapen hos de läkare som har undersökt barnen och det i alla händelser preliminära fastställandet av barnens biologiska ålder. I stället har man till dessa föräldrar skickat stencilerade lappar som bara meddelar att ingenting klart kan fastställas – jag har själv sett en sådan lapp. Man kan alltså inte göra någonting för att hjälpa föräldrarna.

Vad menar socialministern att man skall göra med ett barn som har fått uppskov ett år med skolgången och där en identitetsförväxling med all säkerhet har skett? Möjligheten att övertala skolmyndigheterna har man förstås alltid, men kan inte socialstyrelsen sanktionera vad en eller två läkare har sagt om dessa barn, så att de kan få en mer lämplig ålder för förskola och skolstart?

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Jag känner inte till det exempel fru Sundberg åberopar, men jag lovar fru Sundberg att jag skall undersöka detta och se hur det ligger till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Om åtgärder mot byråkratin i samhället

Herr kommunministern ANTONSSON erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 23 november anmälda fråga, 1976/77:101, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat om jag vill redogöra för om arbetsgruppen för översyn av kontakterna mellan medborgare och samhällsorgan, som tillsattes enligt direktiv den 9 augusti 1976, har satt i gång sitt arbete samt om jag är villig att vidga direktiven så att arbetsgruppen får klart angivet att arbetet gäller att i sin helhet komma till rätta med byråkratin i samhällslivet.

Herr Börjesson tar upp ett ämne som är i hög grad angeläget. Jag

ser det som en av mina viktiga uppgifter att få till stånd åtgärder för att underlätta de enskilda medborgarnas kontakter med myndigheterna och över huvud taget ta bort byråkratiskt krångel i samhället. Emellertid är det mycket angeläget att man finner praktiska arbetsformer för detta, så att man når konkreta resultat av verklig betydelse för människorna. Vi har övervägt dessa frågor noga i kommundepartementet och även haft samråd med andra departement. Jag hoppas att beslut skall kunna tas av regeringen inom kort. Jag vill för dagen inte säga mer än att arbetet måste få en parlamentarisk förankring och därutöver bedrivas i nära samarbete med de större organisationerna.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först tacka kommunministern för svaret, ett svar som jag tycker är mycket positivt.

Enligt vår nya grundlag skall all makt utgå från folket. Men vi vanliga medborgare är rätt maktlösa när det gäller att komma till rätta med byråkratin i samhällslivet. Jag skulle kunna anföra många exempel på hur medborgare kommit i kläm i byråkratin grottekyrkor. Därmed har jag inte kritiserat vederbörande tjänstemän som sådana. Dessa har sina givna direktiv att följa. I så fall måste kritiken riktas mot oss som beslutsfattare.

Ibland har man en känsla av att den ena myndigheten inte riktigt vet vad den andra gör. En statlig styrelse meddelade tillstånd i ett ärende, en annan statlig myndighet avslog samma ärende – bara för att ta ett enda exempel.

Märk väl att byråkratin inte bara utvecklas inom den statliga sektorn utan den förgrenar sig ner i hela samhällsapparaten. Byråkratin utvecklas även på landstings- och kommunplanet. Det skall vi hålla i minnet. Byråkratin utveckling som sådan i vårt land medverkar visserligen, herr talman, till en ökad sysselsättning, men den medför oerhörda kostnader för samhället och inte minst för de enskilda. Den är med andra ord en tärande faktor i samhällslivet och utgör en hämmande faktor i välförståndsutvecklingen. Det finns därför all anledning att vara observant på vad som händer och sker i samhällslivet för att därmed undvika att de enskilda medborgarna kommer i kläm i byråkratin grottekyrkor.

Det kanske inte är kommunministern obekant att man 1947 tillsatte en utredning. Och vad skulle denna utredning arbeta med? Jo, att komma till rätta med Krångelsverige. Utredningen avgav ett betänkande, som ledde till en proposition. Men tyvärr har det visat sig att krånglet bara ökat och ökat. Låt oss hoppas och tro att den utredning kommunministern nu signalerat skall leda till att man verkligen kan komma till rätta med byråkratin. Ingen skulle bli gladare än jag om så skedde.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Jag förstår att herr Börjesson i Falköping, när han apostroferade ett beslut av år 1947, hade i åtanke den Danielsonska ut-

Torsdagen den
9 december 1976

*Om samverkan
mellan förskolan
och grundskolans
lågstadium*

redningen, som visserligen ledde fram till en del beslut men som inte gav vad många människor hade hoppats.

Jag kan gärna tillstå att jag i mitt politiska arbete – och det har vi väl alla – särskilt under det senaste decenniet hos de enskilda människorna har upplevt en tilltagande känsla av hjälplöshet och maktlöshet inför en tung och byråkratisk samhällsapparat. Det gäller inte bara den statliga nivån. Jag håller med herr Börjesson om att det gäller även den kommunala och landstingskommunala nivån. Jag hoppas att våra tjänstemän inser att de bör vara serviceinriktade mot allmänheten.

Låt mig slutligen tillägga att regeringsdeklarationen läster stor vikt vid de problem som vi här diskuterar. Jag kan försäkra herr Börjesson och kammarens ledamöter att vi med största allvar skall se på dessa problem, även om jag är medveten om att det är ett ytterligt stort och svårt område att komma till rätta med.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig uttala min tillfredsställelse över det kompletterande svar som kommunministern har lämnat på denna fråga.

Jag medger gärna att det gäller ett mycket stort problem, som inte är så lätt att lösa. Men om alla vore besjälade av ambitionen – även vi såsom lagstiftare och beslutsfattare – att försöka skapa sådana lagar och författningar som inte medför en ökad byråkratisering, tror jag att samhället i dag skulle se litet annorlunda ut. Det skulle förekomma mindre byråkrati.

Människorna brottas nu med att fylla i blanketter, som för dem verkar totalt meningslösa. I sådana sammanhang måste allmänheten informeras om ändamålet med dessa blanketter. Man måste göra en avvägning och inte förfara som i ett fall, när man utfärdade direktiv. Man sade att ett visst ämbetsverk skulle göra en utvärdering och ange en målinriktning för sitt arbete, men 14 dagar senare kom ett meddelande om att arbetet skulle avbrytas.

Det är angeläget, herr talman, att vi verkligen kommer till rätta med byråkratin. Det svar som kommunministern har lämnat andas en positiv vilja i detta avseende. Låt oss alla hjälpas åt i det arbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Om samverkan mellan förskolan och grundskolans lågstadium

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara herr *Lundgrens* (m) den 30 november anmälda fråga, 1976/77:121, och anförde:

Herr talman! Herr Lundgren har frågat mig hur jag bedömer möjligheten att påbörja ytterligare försöksverksamhet i lärarutbildningen beträffande samverkan mellan förskola och lågstadium.

*Om samverkan
mellan förskolan
och grundskolans
lågstadium*

Samverkan mellan förskolläraryt utbildning och lågstadieläraryt utbildning bör enligt min mening ske på alla de utbildningsorter där detta är praktiskt möjligt. Genom en sådan samverkan kan bättre förutsättningar skapas för barnens övergång från förskolan till lågstadiet.

I våras beslutade riksdagen att försöksverksamhet i Härnösand med samverkan mellan förskolläraryt utbildning och lågstadieläraryt utbildning skulle intensifieras. Om försöksverksamheten var framgångsrik borde det enligt riksdagen vara möjligt att bedriva motsvarande försöksverksamhet i Kristianstad.

Ännu har den intensifierade försöksverksamheten i Härnösand bara påbörjats. Det är alltså för tidigt att uttala sig om en eventuell utvidgning av densamma.

Herr LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Fram till läsåret 1970/71 hade man en skild undervisning för förskollärare och lågstadielärare. 1971 beslöt riksdagen att samlokalisera dessa utbildningslinjer, vilket till en början skedde på två orter – en av dessa var Kristianstad.

För eleverna är självfallet förskola och lågstadium i dag i alltför stor utsträckning två skilda världar med olika arbetsmaterial och olika arbetsstoff. Miljöerna och lärarrollerna upplevs och är helt olika. Målsättningen måste självfallet vara, anser jag, att underlätta övergången, och det är också statsrådets mening. För eleverna måste det bli en mjukare övergång från förskola till lågstadium, och då är det också viktigt att de lärare som utbildas för att arbeta på resp. stadier kan delta i en försöksverksamhet, så att de på ett bättre sätt kan bidra till denna mjukare övergång. Därför har det också redan tidigare gjorts samverkansförsök. I Kristianstad, som alltså var en av de två tidigare försöksorterna, har verksamheten pågått sedan 1972, till en del i samverkan med pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Malmö.

Riksdagen fattade i våras ett beslut som för Kristianstads del innebär att man slopade antagningen till klassläraryt utbildningen. Utbildningsutskottet uttalade emellertid att man borde kunna överväga att förlägga försöksverksamhet till Kristianstad och hänvisade till den försöksverksamhet som i intensifierad form skulle bedrivas i Härnösand.

Det verkliga läget, och det är detta som är det intressanta i den här frågan, är att eftersom intagningen ju slopats i Kristianstad så håller utbildningen på att tonas ner. De nuvarande årsklasserna har bara ett par år kvar, och vidtas det inga andra åtgärder så innebär det att hösten 1978 försvinner en hel del av den personal som har erfarenhet av de försök som f. n. bedrivs i Kristianstad. En naturlig fråga är självfallet, herr talman, om det är rimligt att bryta ner en existerande organisation för de här försöken, för att sedan eventuellt bygga upp den med ny personal som inte har samma bakgrund.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
9 december 1976

*Om de politiska
ungdomsförbun-
dens medverkan i
skolans samhällsin-
formation*

§ 22 Om de politiska ungdomsförbundens medverkan i skolans samhällsinformation

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara herr *Berndtsons* (vpk) den 2 december anmälda fråga, 1976/77:128, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Berndtson har frågat chefen för utbildningsdepartementet om regeringen förbereder några särskilda åtgärder för att lösa de ekonomiska frågorna i samband med de politiska ungdomsförbundens medverkan i skolans samhällsinformation. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Som herr Berndtson framhåller anges det i skolöverstyrelsens anvisningar om medverkan av de politiska ungdomsförbunden i skolans samhällsinformation att kostnader för sådan medverkan kan täckas med medel ur statsbidrag till timmar till förfogande, fritt valt arbete och resurstimmar på grundskolans högstadium. Tillsammans uppgår dessa statliga bidrag till betydande belopp.

Som svar på samma fråga av herr Berndtson framhöll statsrådet Hjelm-Wallén i våras att det vid utformningen av nuvarande bidragsregler förutsattes att medverkan skulle komma till stånd med personer hämtade utanför skolan och bekostas genom de resurser som här har nämnts. Några särskilda statliga bidrag eller någon speciell reglering av vilken ersättning som skall utgå finns därför inte. Genom riksdagens beslut på grundval av propositionen om skolans inre arbete m. m. har flera särskilda statliga bidrag sammanförts till en samlad resurs, den s. k. förstärkningsresursen. Ur denna skall täckas bl. a. kostnader för de aktiviteter som herr Berndtson nämner.

Någon detaljreglering av användningen av förstärkningsresursen kommer jag inte att föreslå. Ute i kommunerna skall man ha möjlighet att disponera denna i enlighet med de överväganden som görs lokalt. Alla är ense om vikten av att de politiska ungdomsförbunden får möjlighet att medverka i skolans samhällsinformation. Vilket utrymme de politiska ungdomsförbunden bör få och ersättningen för sådana uppgifter bör dock avgöras lokalt.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! De politiska ungdomsförbundens möjligheter att medverka i skolans samhällsinformation kan bidra till att minska skolans isolering från samhällslivet i övrigt.

Ungdomsförbunden bör ju ha särskild möjlighet att väcka politiskt intresse hos eleverna, och deras representanter har särskilda förutsättningar att presentera politiska frågeställningar för unga människor och förstå skolelevernas synsätt.

Nu har det dock visat sig att anvisningarna för denna verksamhet har varit ofullständiga. Skolöverstyrelsen har i fråga om ekonomisk ersättning till medverkande från ungdomsförbunden endast angett att sådan

kan utgå ur medlen för timmar till förfogande, fritt valt arbete och resurstimmar för grundskolans högstadium.

Kommuner har anfört att man saknar ekonomiska medel för en sådan verksamhet, enär de resurser SÖ åberopat ofta redan är in-tecknade.

Det finns inte heller någon anvisning om ersättningens storlek. Detta har skapat viss oklarhet om hur stor ersättning som bör utgå.

Verksamheten har fått sådan omfattning att det i vissa län ställer krav på ungdomsförbunden att hålla heltidsanställda funktionärer för att klara uppgiften.

Det vore illa om en riktig tanke inte kunde fullföljas därför att kommunerna saknar resurser och ungdomsförbunden helt självklart inte har resurser att på egen bekostnad svara för informationsverksamheten.

Detta är bakgrunden till min fråga. Jag tackar statsrådet Mogård för svaret.

Tyvärr måste jag säga att statsrådet bortser från problem som uppstått i verksamheten och som jag här har hänvisat till. Jag tycker inte det räcker med att säga att man lokalt bör avgöra vilket utrymme de politiska ungdomsförbunden bör få och vilken ersättning som bör utgå. Det borde väl finnas skäl för att söka uppnå lika villkor i olika kommuner, så att verksamheten når alla.

Hänvisning till skolans inre arbete tycker jag inte heller är helt tillfredsställande. Det kommer att ställa ännu större krav på medverkan från organisationer utanför skolan.

Men här pågår sedan en tid en verksamhet som förutsätter de politiska ungdomsförbundens medverkan, och då räcker det inte att hänvisa till SIA. Jag menar att det behövs åtgärder redan nu för att klara denna verksamhet.

Jag vill fråga statsrådet Mogård om det inte finns skäl att inhämta erfarenheter från den tid denna informationsverksamhet pågått och se efter om särskilda åtgärder behövs för att det hela skall fungera som avsett.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag tycker det är angeläget att slå fast ännu en gång att enigheten är total om vikten av att de politiska ungdomsförbunden får möjlighet att medverka i skolan. En avvägning måste naturligtvis ske mellan den verksamheten och annan medverkan utifrån det omgivande samhället, dvs. från arbetslivet och kulturlivet. Jag anser att den avvägningen måste ske lokalt, och jag har som sagt icke för avsikt att föreslå någon centralt utformad detaljreglering.

Något utrymme för avvägning mellan olika politiska ungdomsförbund finns däremot inte. Skolan har skyldighet att se till att eleverna får allsidig information, annars åsidosätts kravet på objektivitet.

Det är riktigt som herr Berndtson påpekade i våras liksom i dag att de ekonomiska förhållandena är olika i olika politiska ungdomsförbund och även inom olika distrikt i landet. Men detta är enligt min mening

Torsdagen den
9 december 1976

*Om de politiska
ungdomsförbun-
dens medverkan i
skolans samhällsin-
formation*

en omständighet som skolan måste beakta vid sin bedömning om och i vilken utsträckning ersättning för medverkan skall utgå för att kravet på allsidighet skall uppfyllas. Men också den bedömningen anser jag skall ske lokalt.

Herr Berndtson skall inte glömma bort att medverkan kan ske i många olika former. Därför är det rimligt att en lokal bedömning sker.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag vill erinra om att vid remissbehandlingen av förslaget om de politiska ungdomsförbundens medverkan i skolan pekade flera remissinstanser på att ingen klar anvisning om de ekonomiska frågorna fanns. LO gjorde det i sitt remissvar, TCO gjorde det och även Elevförbundet. Man menade att det var nödvändigt att det fastslogs efter vilka regler ersättning skulle utgå.

Jag finner det vara en stor brist att inga sådana här regler har utarbetats. Erfarenheten visar att man är osäker i kommunerna om hur det hela skall gå till. Och för de politiska ungdomsförbunden borde det ju vara en fördel om bestämda regler fanns. Jag tror också att kommunerna skulle anse det vara bra om det var utsagt efter vilka regler man skall lämna ersättning för denna verksamhet.

När det gäller frågan om objektiviteten tycker jag det är bra att statsrådet Mogård pekade på den sidan. Jag vill ge statsrådet tipset att man nog bör se på hur SÖ:s rekommendationer följs. Enligt SÖ skall ju informationsverksamheten bedrivs av politiska ungdomsförbund vilkas moderpartier är representerade i riksdagen, det egna landstinget eller den egna kommunen. Det måste anses stå i strid med dessa regler om en kommun av politiska skäl utesluter ett ungdomsförbund.

En sak är att SÖ säger att hinder för ett eller flera ungdomsförbund inte utgör hinder för övriga ungdomsförbund att medverka, men en annan sak är om man i en kommun direkt utestänger en politisk riktning från att medverka. Så har tyvärr skett i enstaka fall, och jag tror det är skäl i att se på hela denna fråga om hur informationsverksamheten har fungerat.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag förutsätter verkligen att fackmyndigheten följer de regler som gäller och till regeringen redovisar de erfarenheter som kan göras.

Det är många som ropar på centrala regler, herr Berndtson. Men jag kanske får erinra herr Berndtson om att riksdagen våren 1976 har fattat beslut om principerna för ett nytt statsbidragssystem för grundskolan. Därvid uttalade riksdagen bl. a. följande:

”Av propositionen framgår att det i samband med att den nya organisationen införs den 1 juli 1978 skall utfärdas kompletterande bestämmelser och anvisningar för arbetet i skolan samt organisationsmodeller m. m. Utskottet utgår från att dessa inte skall ges formen av

styrande riktlinjer. Det är angeläget att de regionala och lokala skolmyndigheterna, skollidarna, lärarna och andra med arbetsuppgifter på skolans område tilläggs både *friheten och ansvaret* att i den praktiska tillämpningen ute på fältet utan bundenhet vid anvisningar i alla detaljer handla med utrymme för sunt förnuft och fritt val.”

Vänsterpartiet kommunisterna redovisade i den här frågan icke någon avvikande uppfattning.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det finns ju mer eller mindre rika kommuner och mer eller mindre fattiga kommuner, och man kanske kan dra slutsatsen att inte alla kommuner följer den här rekommendationen, av ekonomiska eller andra skäl. Om vissa kommuner säger sig sakna resurser får eleverna i dessa kommuners skolor inte den politiska information, den kontakt med de politiska ungdomsförbunden som eleverna i andra kommuners skolor får.

Jag tycker fortfarande att det är ett alltför negativt svar som statsrådet givit. Jag tror det finns skäl att studera hur denna verksamhet har fungerat och vidta åtgärder för att förbättra situationen.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag föreslår att herr Berndtson i anslutning till den proposition, som kommer att framläggas om statsbidragssystemet, i en motion redovisar och belägger de negativa erfarenheter som han påstår redan nu har gjorts samt anger vilka åtgärder han anser bör vidtas. Då får vi kanske höra från herr Berndtson att det behövs centrala anvisningar, och det vore ju roligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Om skydd mot övergrepp av utskrivna från sluten psykiatrisk vård

Fru statsrådet TROEDSSON erhöll ordet för att besvara herr *Wachtmeisters* i Staffanstorp (m) den 3 december anmälda fråga, 1976/77:136, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Wachtmeister* i Staffanstorp har mot bakgrund av ett par nyligen inträffade fall, där försöksutskrivna från sluten psykiatrisk vård gjort sig skyldiga till allvarliga övergrepp, frågat justitieministern om han anser att nuvarande bestämmelser erbjuder allmänheten tillfredsställande skydd.

Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Bestämmelserna i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård innebär att den som tagits in för vård skall skrivas ut när förutsättningarna

Torsdagen den
9 december 1976

*Om skydd mot
övergrepp av
utskrivna från
sluten psykiatrisk
vård*

för att bereda honom vården inte längre föreligger.

Under tid då patienten är inskriven kan han få tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet under del av dygnet eller tillfälligt under ett antal dygn, bl. a. om det inte medför fara för annans personliga säkerhet eller för eget liv. Om dessa förutsättningar föreligger och det finns särskilda skäl, kan patienten också skrivas ut på försök. I bägge fallen kan patienten åläggas att följa vissa föreskrifter. I samband med försöksutskrivning kan patienten också ställas under tillsyn av lämplig person. Beslut om tillstånd att vistas utom sjukhusområdet eller om försökspermission kan återkallas om förhållandena påkallar det.

Beslut om utskrivning meddelas i allmänhet av överläkaren. I fråga om patient som har tagits in för vård på grund av domstols förordnande beslutar dock en särskild utskrivningsnämnd. Nämnden beslutar för dessa fall också om tillstånd att vistas utom sjukhusområdet och om försökspermission. Nämnden består av lagfaren ordförande som är eller har varit innehavare av ordinarie domartjänst, en läkare som bör vara särskilt kunnig i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv.

Att pröva frågor om tillstånd att vistas utom sjukhusområdet, försökspermission och utskrivning av patient som gjort sig skyldig till allvarligt våldsbrott är en mycket svår uppgift. Samtidigt som det gäller att underlätta patienternas rehabilitering är det givetvis viktigt att inte utsätta allmänheten för oacceptabla risker. Genom inrättandet av särskilda utskrivningsnämnder med kvalificerad sammansättning har garantier skapats för en noggrann prövning av sådana ärenden.

Frågan om påföljder för psykiskt avvikande lagöverträdare är föremål för översyn av 1971 års utredning om behandling av psykiskt avvikande. Utredningen beräknas redovisa sitt uppdrag inom kort. Den fråga som herr Wachtmeister har ställt bör beaktas i samband med övervägande av utredningens förslag.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorps (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Troedsson för svaret på min fråga.

Under loppet av tio dagar har i pressen relaterats tre så allvarliga övergrepp, där de inblandade varit försöksutskrivna från sluten psykiatrisk vård, att man måste fråga sig, om det inte finns behov av åtgärder för att i görligaste mån minska riskerna för framtida händelser av liknande slag.

Jag skall mycket kort beskriva fallen.

Efter ett mord på en kvinna 1971 bedömdes vederbörande lida av psykisk abnormitet av så allvarlig natur att den kunde jämföras med sinnessjukdom, och han togs in för sluten psykiatrisk vård, där behovet av en kraftfull eftervård med stödjande åtgärder särskilt underströks. Efter två år fick han sina första permissioner och skadade då allvarligt en annan kvinna. Efter försöksutskrivning har han nu på nytt mördat en kvinna. Mannen har bedömts farlig endast i onyktert tillstånd.

En annan ung man överföll förra sommaren ett äldre par i en park och misshandlade dem så svårt att mannen avled, medan kvinnan överlevde men fick allvarliga skador. Efter ett halvår blev den unge mannen försöksutskrivnen från psykiatriskt sjukhus. Häromdagen överföll han en person och hotade honom till livet. Till följd av lyckliga omständigheter klarade sig dock den överfallne. Denna försöksutskrivning har föranlett en JO-anmälan.

Det tredje fallet gäller en patient från ett mentalsjukhus i södra Sverige. Den mannen överföll i förra veckan en polis, och för att klara sitt eget liv tvingades polisen skjuta mannen som avled.

Som fru Troedsson nämnde finns det vissa regler för försöksutskrivning, vilka är ämnade att hindra olyckor av det här beskrivna slaget. Den försöksutskrivne kan åläggas förbud att dricka alkohol, kan förbjudas att resa från vistelseorten och har dessutom en övervakare samt anmälningsplikt. Dessa regler är dock ofta verkningslösa, lätta att bryta mot.

Enligt min uppfattning är det nödvändigt att förbättra tryggheten för de anhöriga till mentalpatienter, för den stora allmänheten, för polis, taxiförare m. fl. som oftare än andra kommer i kontakt med försöksutskrivna, samt inte minst för patienterna själva.

Efter ett liknande fall för nio år sedan tillsatte dåvarande medicinalstyrelsen en expertgrupp för utredning av förhållandena i samband med utskrivning och övervakning. Jag skulle nu vilja veta om denna utredning ledde till några konkreta förbättringar och, i så fall, vad dessa förbättringar bestod i.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Det är riktigt att en utredning år 1968 lade fram förslag om åtgärder för att förbättra övervakning av försöksutskrivna patienter. Man föreslog bl. a. en registrering av antalet övervakare. man hade synpunkter på utbildning och föreslog bl. a. att övervakare för försöksutskrivna, som efter lagakraftvunnen dom intagits på sjukhus för vård, skulle erhålla utbildning inom kriminalvårdens organisation och också anslutas till den. Man hade vidare förslag om en intensifierad kontakt mellan övervakarna och personalen på sjukhusen. Men såvitt mig är bekant ledde den här utredningen inte till några konkreta åtgärder.

Naturligtvis är frågan om övervakning, eller tillsyn, som det heter i fall som dessa, av mycket stor betydelse. I sinnessjuklagstiftningskommitténs betänkande sade man också att den som förordnats till tillsynsman i allmänhet uppmanas att genom regelbundna rapporter hålla sjukhuset underrättat om patientens tillstånd och att omedelbart anmäla inträffade försämringar. Kommittén ansåg det också uppenbart att den försöksutskrivne bör vara skyldig att hålla tillsynsmannen underrättad om bostad och arbetsanställning och hålla kontakt i den utsträckning som begärdes.

Dåvarande departementschefen ansåg att uttalandena av kommittén

Torsdagen den
9 december 1976

*Meddelande om
interpellationssvar
1976/77:39 om kust-
bevakningen i Gryt
och Arkösund*

borde kunna tjäna som vägledning för anordnandet av tillsyn, och jag delar den uppfattningen.

Enligt vad jag har inhämtat varierar praxis mellan olika sjukhus för hur tillsynen ordnas. Självfallet måste tillsynen anpassas till behoven i det enskilda fallet. Över huvud taget, herr talman, när det gäller fall som dessa kan man ställas inför de kanske svåraste avgöranden vi har att fatta inom sjukvården. Det är ju två delvis motstridiga intressen som gör sig gällande. Patientens rehabilitering kräver att han ges viss frihet, men mot detta talar allmänhetens berättigade krav på skydd mot övergrepp.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Eftersom fru Troedsson i sitt svar var vänlig att säga att den fråga jag ställt bör beaktas i samband med övervägandena i 1971 års utredning om behandling av psykiskt avvikande, tillåter jag mig att lämna några ytterligare ord på vägen till den utredningen.

För det första anser jag att mer restriktiva bestämmelser bör ges vid försöksutskrivning och de bör närmare regleras i lag.

För det andra bör utskrivningsnämnd ha möjlighet att i tveksamma fall konsultera rättspsykiater med kriminologisk erfarenhet. Detta skall naturligtvis inte bara gälla utskrivningsnämnd utan också läkare, länsstyrelse eller domstol som har att handha liknande ärenden.

För det tredje vill jag gärna understryka vad fru Troedsson sade, nämligen att patienter som kan tänkas ha en viss latent farlighet i fall av försöksutskrivning bör anförtros åt särskilt kvalificerade övervakare. Jag anser också att det är av mycket stor betydelse att dessa övervakare får speciell utbildning. Det vill jag gärna understryka.

För det fjärde skulle, genom en vetenskaplig sammanställning av redan befintligt material, våra kunskaper kunna ökas inom ett område där bedömningar uppenbarligen ofta sker på otillräckligt underlag.

Jag är alltså tacksam för de svar i positiv anda som statsrådet lämnat mig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 24 Meddelande om interpellationssvar 1976/77:39 om kustbevakningen i Gryt och Arkösund

Herr budgetministern MUNDEBO:

Herr talman! Jag vill meddela att interpellationen 1976/77:39 av herr Glimnér om kustbevakningen i Gryt och Arkösund inte kommer att besvaras inom den föreskrivna tiden. Enligt vad jag kommit överens om med herr Glimnér kommer interpellationen att besvaras efter juluppehållet.

Torsdagen den
9 december 1976

*Om befrielse från
kilometerskatt vid
viss färjtrafik*

Herr budgetministern MUNDEBO erhöll ordet för att besvara fru Sundbergs (m) den 2 december anmälda fråga, 1976/77:130, och anförde:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig om jag är villig att medverka till sådana bestämmelser att kilometerskattepliktigt fordon på resa till land som tar ut fordonsskatt befrias från svensk fordonsskatt för den tid fordonet vistas på färja.

Rätten till återbetalning av fordonsskatt infördes den 1 juli 1971 i syfte att undanröja den dubbelbeskattning som uppkom när svenska fordon beskattades både i Sverige och i annat land. Eftersom återbetalningsbestämmelserna gavs generell utformning, befrias svenska fordon helt från fordonsskatt när de används i länder med vilka Sverige har vägtrafikskatteavtal. Mot bakgrund bl. a. härav beslöt riksdagen i våras (prop. 1975/76:181, SkU 61, rskr 346, SFS 1976:337) att begränsa rätten till återbetalning till sådana fall då svenska fordon i utlandet har belagts med en påлага som motsvarar den svenska fordonsskatten. De nya reglerna träder i kraft den 1 januari 1977.

Syftet med återbetalningsreglerna är som har nämnts att undvika dubbelbeskattning av svenska fordon. Det av fru Sundberg påtalade fallet utgör inte någon dubbelbeskattningssituation. Jag finner därför inte anledning att nu ta upp återbetalningsreglerna till förnyad prövning.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka budgetministern Mundebo för svaret på min fråga. Jag hade väl ärligt sagt inte väntat mig ett mera positivt svar, och jag är tacksam för det som det är.

Det råder nämligen bland åkare en ganska stor ovisshet om hur de nya bestämmelserna kommer att verka bl. a. i internationell trafik, i huvudsak trafik genom Västtyskland. Det framgår av propositionen 1975/76:181 att enligt 41 § i vägtrafikskattelagen fordonsskatt skall återbetalas för varje dygn för vilket skatt eller avgift har erlagts i utlandet. För sådana fordon som här åsyftas gäller att de vanligtvis forslas med färja till Västtyskland och att utstämpling sker genom svensk tullmyndighet. Enligt nu gällande regler beviljas restitution för den tid som fordon är utanför Sverige, men enligt de nya regler som avses träda i kraft den 1 januari 1977 skall restitution beviljas för varje dygn för vilket skatt erlagts i utlandet. Det innebär i förhållande till nuläget en klar försämring. Åkarna uppskattar försämringen för en åkare med tio bilar till ungefär 25 000 kr. om året i förhållande till nuläget. Jag är medveten om att rätten till återbetalning av fordonsskatt infördes i syfte att undanröja en dubbelbeskattning som uppkom då svenska fordon beskattades både i Sverige och i utlandet. Jag tar självfallet statsrådets svar som ytterligare bevis för att någon dubbelbeskattning inte skall förekomma.

Vi har enligt uppgift som jag fått ca 500 västtyska tillstånd för lastbilstrafik inkl. transitbilarna. Det är åtskilliga svenska åkare som nu måste

*Om tillträde till
mark som exproprierats för militära
ändamål*

konstatera att de nya reglerna innebär en kraftig försämring vad gäller deras möjligheter att konkurrera på den internationella transportmarknaden. Kanske kommer flera av dem att hyra trailers från länder med en mera förmånlig skattebelastning, när de svenska reglerna fördyrar transporterna med svenskt fordon.

Jag hade emellertid inte räknat med att budgetministern skulle vara villig se över reglerna igen. Jag vill bara uttrycka en förhoppning om att man kommer att följa konsekvenserna av de ändrade reglerna för fordonsbeskattnings när det gäller det svenska lastbilsbeståndet och svenska fordons möjligheter att konkurrera på den internationella marknaden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 26 Om tillträde till mark som exproprierats för militära ändamål

Herr försvarsministern KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara herr *Raneskogs* (c) den 1 december anmälda fråga, 1976/77:126, och anförde:

Herr talman! Herr *Raneskog* har frågat mig om vilka regler som gäller för rätt till enkelt tillträde till mark som exproprieras för militärt ändamål.

Reglerna om s. k. enkelt förhandstillträde till egendom som skall avstås genom expropriation finns i 5 kap. expropriationslagen. De innebär att vederbörande domstol kan medge att den exproprierande får tillträda den egendom som expropriationsmedgivandet avser utan att expropriationen är fullbordad. För sådant beslut krävs att det är av väsentlig betydelse för den exproprierande att överta besittningen av egendomen innan ersättningsfrågorna har avgjorts definitivt. Tidpunkten för tillträdet skall bestämmas så att fastighetsägaren eller annan vars rätt berörs får skäligt rådrum. Den exproprierande har vidare att fullgöra de villkor som domstolen uppställer för förhandstillträdet. När dessa villkor har uppfyllts och den exproprierande med stöd av domstolens beslut kommit i besittning av egendomen får han i stor utsträckning förlösa över egendomen på samma sätt som om han var ägare till den. Detta innebär t. ex. att den exproprierande, om domstolen inte föreskrivit annat, har befogenhet att riva eller bränna hus, företa grävningsarbeten, fälla skog eller företa vägbyggnader och andra byggnadsarbeten. Äganderättsförhållandet rubbas inte formellt vid enkelt förhandstillträde, men den vars egendom exproprieras är skyldig att flytta från egendomen i den mån detta krävs för att den exproprierande skall kunna utöva de befogenheter som har tillerkänts honom genom beslutet om förhandstillträde. Även innehavare av särskild rätt, t. ex. arrendator eller hyresgäst, är skyldig att avstå från utövandet av rättigheten i den mån den avser egendom som omfattas av medgivandet till förhandstillträde. Om den exproprierande påfordrar det måste sålunda även en arrendator eller hyresgäst

*Om tillträde till
mark som exproprierats för militära
ändamål*

flytta från egendomen i samband med att medgivandet till förhandstillträde utnyttjas.

De regler om enkelt förhandstillträde för vilka jag nu har redogjort gäller för all expropriation, inte bara vid expropriation av mark för militära ändamål.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret.

Med anledning av delade uppfattningar om vad utslaget innebar måste jag be att få anföra några saker. Det var nämligen så att människorna i bygden hade uppfattat att tillträdet gällde en anhållan om planering och förberedelse för skjutfältets framtida användning – därav den friktion som uppstått.

Jag måste säga att det känns förödmjukande och genant att behöva återvända till frågan om Remmene skjutfält i denna kammare. Serien av oförklarliga och kränkande ingripanden från militärens sida mot markägare och deras egendom har blivit lång och plågsam.

Alltfort inträffar händelser som väcker både förbittring och förvåning. Nu senast gäller det ett fritidshus som flyttats hundratals meter utan att ha blivit värderat på befintlig plats. Fastigheten Katebo 1:6 brändes ned för en månad sedan med inventarier och allt. Fastigheten var värderad av endast ena parten. Ägaren har blivit helt ställd åt sidan. Under åberopande av den rätt "enkelt tillträde" ger har allt detta företagits från militärens sida.

Vidare nödgas jag anföra att vad gäller fastigheten Hjälmyrd så har värderingarna gjorts endast av ena parten beträffande ekonomibyggnaderna. Bostäderna är ännu inte värderade av någondera parten. Dock har omfattande skogsavverkningar skett på enskilt område, och virket har försålts av militären. Husen har skadats vid skjutningar, jordvallar har uppschaktats vid Hjälmyrd och vallar byggts invid registrerade fornlämningar.

Kan enkelt förhandstillträde betyda att militären får gå fram på detta sätt? Att det, som herr Bengt Kihlström vid fortifikationsförvaltningen menar, skulle betyda, att "vi kan tillgripa samma faktiska åtgärder som vilken fastighetsägare som helst", förefaller för vanligt folk rätt obegripligt – särskilt då militären praktiskt tolkar detta så, att man har rätt att gå fram med brand och skövling, vilket är helt förbluffande. Beteendet är anmält och måste få en saklig bedömning.

Svenska medborgare har i allmänhet uppfattat militären som skydd och hjälp mot våld och inkräktare. Men att svensk militär i fredstid visar fasoner som nazisterna tillämpade i krigstid är verkligen oroande från både rättssynpunkt och demokratisk synpunkt. Hur länge kan detta beteende få fortsätta?

Bygdens människor sätter nu sitt hopp till riksdagens ombudsmans sakliga bedömning. Följetongen Remmene skjutfält fortsätter alltså. Känslan för militärens rättsvårdande och skyddande uppgift har i fallet

*Om tillträde till
mark som exproprierats för militära
ändamål*

Remmene fått en allvarlig knäck. Att sedan riksdagen på grund av ensidig bristfällig information medverkat till militärens brutala handlingar gör ingalunda saken bättre.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Som herr Raneskog anförde är detta ärende f. n. föremål för JO:s prövning, varför jag inte har anledning att uttala mig om vad som har skett. Jag vill dock för kammaren referera några av de fakta jag har inhämtat i fallet.

Vad beträffar fastigheten Hjälmeryd 1:5 – alltså den fastighet där en byggnad har flyttats till en annan plats – medgav domstolen den 5 juni 1975 förhandstillträde till byggnaderna på fastigheten fr. o. m. den 15 mars 1976. Fastighetsägaren medgavs av regementschefen att bo kvar till utgången av juli 1976, och han avflyttade i augusti. Han hade alltså haft möjlighet att göra en värdering.

Jag vill som sagt icke uttala mig vidare i detta fall, men jag måste påpeka att man har lämnat den tidigare fastighetsägaren skäligt rådrum för värdering. Vilka omständigheter som har gjort att en sådan icke skett känner jag inte till.

Byggnaden på den andra fastigheten, Katebo 1:6, är betecknad som uthus. Också här beslöt domstolen om förhandstillträde i juni 1975, och det skulle få äga rum redan samma månad. De militära myndigheterna medgav emellertid uppskov med dispositionen av huset till den 15 mars 1976.

Så småningom har den person som bebodde byggnaden fått annan bostad efter kontakt mellan Herrljunga kommun och den s. k. Remmendelegationen. Inventarierna lär, enligt de uppgifter jag fått, ha varit en järnspis, en sängbotten och en pinnstol. Man kan naturligtvis diskutera huruvida det var lämpligt att de brändes upp, men med tanke på hur fallet har framställts i pressen vill jag anförda fakta till protokollet för att saken skall få något rimligare proportioner.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Jag har en del andra uppgifter om inventarierna i det här huset som betraktas som uthus. Det är märkligt att en person har kunnat bo i ett "uthus" från 1948 tills han efter domstolens utslag avflyttade till annan bostad. Huset var väl inte så utomordentligt, men det är ändå underligt att det plötsligt blir uthus så fort någon har flyttat ur det. Det låter i högsta grad betänkligt.

Jag vill inte föra någon mera ingående debatt med försvarsministern, eftersom frågan ligger hos JO. Kvar står ändå några oklara punkter, där bygdens folk – över lag fredliga, goda, präktiga människor – väntar på ett besked. Jag hoppas att det beskedet kommer så småningom, och därför nöjer jag mig med detta i dag.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det senaste som herr Raneskog sade. Saken är ju inte bara polisanmäld, den är också föremål för polisutredning, och då blir den alltså klarlagd. På grund av de skrivelser som förekommit ville jag för balansens skull här återge vad som har anförts från militära myndigheter, för även de militärers mening som handhar detta ärende skall ges visst vitsord.

När det gäller försvarets behov av mark i sådana fall som vid Remmene skjutfält vet vi att det alltid uppstår konflikter. Det är angeläget att man från militär sida handhar dessa känsliga frågor på ett så smidigt sätt som möjligt. Jag är medveten om att det här kan bli problem, eftersom man även på den civila sidan ibland kan vara mindre samarbetsvillig. Men principen skall här vara att man skall försöka nå rimliga frivilliga överenskommelser. Man skall icke bruka onödiga maktmedel när det gäller sådana här frågor.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Särskilt det som försvarsministern senast sade är jag tacksam för. Om detta bara sker genom personliga kontakter och meddelanden och det visas litet personlig hänsyn, så tror jag att mycket av denna irritation inte behöver flamma upp som den har gjort – i pressen eller på annat sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 27 Om ändrade regler för hemreseersättning åt inackorderad gymnasieelev

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Lycksele (s) den 3 december anmälda fråga, 1976/77:135, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Lycksele har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ i syfte att undanröja den orättvisa som nuvarande bestämmelser för beräkning av hemreseersättning innebär för vissa gymnasieelever med stora avstånd till skolorten.

Till yngre gymnasieelever som behöver inackordering under skolterminerna utgår inackorderingstillägg. Utöver inackorderingstilläggets grundbelopp kan inackorderad elev få ett visst antal fria hemresor under läsåret. Sådant tillägg utgår om färdvägen är minst 6 km.

Resetillägget kan utgå som hemresekort, vilket gäller för resa med allmänt samfärdsmedel, eller som kontant, schabloniserad hemreseersättning.

Det normala är att resetillägget utgår i form av hemresekort. Kontant schabloniserad ersättning utgår om allmänna samfärdsmedel helt eller

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Om ändrade regler
för hemreseersätt-
ning åt inackorde-
rad gymnasieelev*

Torsdagen den
9 december 1976

*Om ändrade regler
för hemreseersätt-
ning åt inackorde-
rad gymnasieelev*

delvis saknas mellan skolorten och hemorten. Den utgår också när allmänna samfärdsmedel finns men ifrågakvarande trafikföretag inte omfattas av avtal om fria hemresor. Centrala studiestödsnämnden införde den 1 juli 1976 bestämmelse om att vid avstånd som är 90 km eller mer ersättningen skall beräknas på fågelvägen mellan skolorten och hemorten. Bakgrunden till bestämmelsen är de administrativa problem som det innebar för skolkontoren att beräkna färdvägsavstånd till orter som ligger långt från skolorten.

Stödet till fria hemresor är en försöksverksamhet som kontinuerligt följs upp av centrala studiestödsnämnden. Studiestödsnämnden är uppmärksam på de problem som kan uppstå i samband med tillämpningen av olika bestämmelser. Avsikten är att under försöksperioden få fram ett system som ger rimlig rättvisa utan att medföra alltför stora administrativa problem.

Jag vill också tillägga att det är av vikt att erfarenheterna av den nu pågående försöksverksamheten redovisas till centrala studiestödsnämnden från kommunernas sida.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga om gymnasieelevers hemreseersättning.

De ökade möjligheter till fria hemresor som har skapats under de senaste åren är av stor betydelse för de elever som bor på långt avstånd från skolorten. Jag noterade med stor tillfredsställelse att riksdagen biföll min motion om möjlighet för elever med längre hemreseväg än 25 mil att få fyra fria hemresor per månad.

Nu har tyvärr de anvisningar som centrala studiestödsnämnder utfärdat kommit att innehålla regeln om att ersättningen vid avstånd på 90 km eller mer skall beräknas efter fågelvägen. Om avståndet är mindre än 90 km, gäller den faktiska färdvägen. Jag har haft svårt att förstå motivet för den här bestämmelsen. Av svaret framgår att bakgrunden till bestämmelsen är de administrativa problem som det innebar för skolkontoren att beräkna färdvägsavstånd till orter som ligger långt från skolorten.

För vissa elever får den här bestämmelsen mycket negativa verkningar. Jag har här i min hand en sammanställning över utfallet av den nya 90 km-regeln för elever i Lycksele gymnasium. Den visar att för vissa elever får bestämmelsen till resultat att de får ett upp till 100 kr. lägre hemresebidrag per månad än vad de skulle fått, om den faktiska färdvägens längd hade legat till grund för beräkningen. Jag menar att det kan inte vara rimligt att de elever som har de längsta hemresorna skall drabbas av en reduktion av hemresebidraget, även om systemet i och för sig kan underlätta den administrativa hanteringen.

Jag hoppas att 90 km-regeln så snart som möjligt utmönstras ur anvisningarna för centrala studiestödsnämnden.

Utbildningsministern säger avslutningsvis att "det är av vikt att er-

farenheterna av den nu pågående försöksverksamheten redovisas till centrala studiestödsnämnden från kommunernas sida". Med den här debatten har jag redan nu velat redovisa erfarenheter från min kommun. Jag tror att detsamma gäller för flera andra kommuner med stora reseavstånd. Jag hoppas, som sagt, att 90 km-regeln snarast utmönstras ur anvisningarna och att hemresebidraget beräknas efter den faktiska färdvägen.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Om det förhåller sig så som herr Andersson i Lycksele säger, och det gör det naturligtvis, så tycker också jag att det har blivit ett orimligt utfall av den här principen. Jag är därför beredd att närmare undersöka dessa problem och med centrala studiestödsnämnden diskutera möjligheterna att få till stånd ett mera rättvist system.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag vill särskilt tacka för det sista tillägget. Det är ju ett direkt svar på min fråga om utbildningsministern är beredd att ta initiativ. Jag noterar nu att utbildningsministern är beredd att göra det, och jag kan bara ytterligare bekräfta vad jag sade om utfallet med ett exempel.

En elev som faktiskt har ett hemreseavstånd på 250 km får ersättning beräknad till fågelvägen, som råkar vara 140 km. Det får den konsekvensen att ersättningen blir 100 kr. lägre än om färdvägen hade fått räknas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 28 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 8 december

1976/77:60 av herr *Granstedt* (c) till herr justitieministern om bättre efterlevnad av förbud mot uppställning av föremål på trottoarer och gångbanor:

Handikappade och särskilt synskadades möjligheter att på ett tryggt sätt ta sig fram utomhus begränsas i hög grad av att trottoarerna i ökande utsträckning belamras med föremål som är obehöriga där eller som inte försetts med tillfredsställande skyddsanordningar. Som exempel kan nämnas containrar, byggnadsställningar, arbetsplatsavstängningar, upplag av byggnadsmaterial, reklamskyltar och skyltvaror, parkerade cyklar, mopeder, motorcyklar och bilar. Förekomsten av sådana föremål och

Torsdagen den
9 december 1976

*Anmälan av
interpellationer*

bristande skyddsanordningar leder ofta till allvarliga olyckstillbud och upplevs av många handikappade som ett hinder för att över huvud taget promenera utomhus.

En lång rad föreskrifter och förordningar reglerar rätten att utnyttja allmän plats, och klara säkerhetsbestämmelser finns för uppställning av byggnadsställningar och annat. Skulle gällande föreskrifter följas så skulle de handikappades problem vara väsentligt mindre. Det är således här främst frågan om ett laglydnadsproblem. Vad som erfordras är bättre upplysning om gällande bestämmelser, skärpt övervakning av deras efterlevnad och allvarigare påföljd i de fall bestämmelserna ändå överträds.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till herr justitieministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder är justitieministern beredd att vidta för att nå en bättre efterlevnad av gällande bestämmelser beträffande uppställning av olika föremål på trottoarer och gångbanor?

1976/77:61 av fru *Håkansson* (fp) till fru statsrådet Mogård om bättre samordning av resurserna för utbildning och praktiktarbete för ungdom:

Den alltmer växande ungdomsarbetslösheten ger anledning till farhågor inför framtiden, och samhällets resurser måste i allt större utsträckning få en rationellare användning för att man skall kunna skapa en tryggare framtid för dem som drabbats av sysselsättningskrisen. I flera utredningar har konstaterats att ungdomar som saknar yrkesutbildning har svårt att få meningsfullt arbete.

F. n. är t. ex. 620 ungdomar i Blekinge län sysselsatta i beredskapsarbete. Länet har dessutom en betydande utflyttning av ungdom, vilken sammanhänger med bristen på eftergymnasial utbildning och svårigheter för personer med en mera specialiserad utbildning att få arbete i länet.

Under perioden 30 december 1970–30 juni 1976 har 1 295 ungdomar i åldern 20–24 år flyttat ifrån Blekinge län.

Ansvaret för dessa ungdomsgrupper åvilar främst arbetsmarknads- och undervisningssektorerna, och flera utredningar samt skrivelser har betonat samarbetet arbetsliv-skola.

Några större resultat har däremot ännu ej kunnat påvisas.

Det kan därför finnas anledning ställa frågan vad de olika länen genast kan göra för att samordna inte bara informationen utan även resurserna. Målet måste vara att inte enbart ha en stor grupp ungdomar tillfälligt sysselsatt, utan även med hänsyn till den praktik de förvärvat ge dem insikt om yrkesutbildningens betydelse.

De nuvarande förhållandena synes inte motivera ungdomarna att skaffa utbildning, med hänsyn till den självförsörjningsgrad de får genom sin beredskapssysselsättning.

Läget blir för många att de under sex månader har en inkomst av 2 000–3 000 kr. per månad för att efter denna tid övergå till ny arbetslöshet.

Flertalet beredskapsarbetande ungdomar har sin sysselsättning förlagd inom den offentliga sektorn.

Enligt en statistik från länsarbetsnämnden i Blekinge län uppgår kostnaderna 1976–1977 för ungdom i kommunal och statlig praktik i länet till något under 6 milj. kr.

Med tanke på den ekonomiskt stora satsning som sker av stat och kommun bör dessa känna ett särskilt stort ansvar för att slussa ungdomen mot en ökad utbildning, vare sig denna ingår som ett led i praktik-tjänstgöringen som s. k. varvad utbildning under kortare perioder eller sker mer koncentrerat.

Dessa frågor har i dagsläget inte blivit tillräckligt belysta, och det kursutbud i form av kortare yrkeskurser som erbjudits genom skolöverstyrelsen är ej tillräckligt. I många fall finns ej heller lokaler, utrustning och tjänster inom kommunerna i tillräcklig utsträckning för att öka utbildningen. De för ungdomarnas utbildning och beredskapsarbete sammanlagda resurserna bör härvid utnyttjas.

Har fru statsrådet Mogård för avsikt att ge skolöverstyrelsen i uppdrag att tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen skyndsamt utreda och verkställa en bättre samordning av resurserna för utbildning och praktik för ungdom samt att därvid också ta initiativ till försöksverksamhet i hithörande frågor för län med särskilt hög ungdomsarbetslöshet, exempelvis Blekinge län?

den 9 december

1976/77:62 av herr *Hugosson* (s) till herr kommunikationsministern om ett planeringssystem för det svenska hamnväsendet, m. m.:

Under hela efterkrigstiden har en kraftig utbyggnad av de svenska hamnarna ägt rum. Denna hamnexpansion har tyvärr i stor utsträckning skett oplanerat. Under de senaste åren har därför från många håll krävts en statlig planering av hamnväsendet för att få en rationell och samhällsekonomiskt försvarbar utbyggnad av hamnarna. En sådan planeringsmodell har föreslagits i Ds K 1975:9 "Planering av de svenska hamnarna".

Svenska hamnförbundet har i sitt remissyttrande över denna departementsutredning ställt sig positivt till styrande hamnplanering mot nationella mål. Utebliven statlig hamnplanering innebär att kommunernas konkurrens och redarintressen får styra hamnväsendets utveckling i stället för beslut av regering och riksdag.

Den förutvarande socialdemokratiska regeringen hade för avsikt att med utgångspunkt i det förslag som presenterats i utredningen "Planeringen av de svenska hamnarna" med beaktande av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen från framför allt Svenska hamnförbundet förelägga riksdagen ett förslag till planeringssystem för det svenska hamnväsendet.

Torsdagen den
9 december 1976

*Anmälan av
interpellationer*

I en intervju i Dagens Industri har kommunikationsministern nyligen hävdad att hamnkommunerna själva bör besluta om framtida hamnutbyggnader och att tvångsåtgärder ej skall förekomma. De statliga insatserna får enligt tidningsintervjun inte leda till att den kommunala självbestämmanderätten sätts i fråga. Dessa uttalanden av kommunikationsministern har uppfattats som om den nya regeringen icke har för avsikt att förelägga riksdagen något förslag om ett statligt planeringssystem för det svenska hamnväsendet.

Den ovan påtalade oplanerade hamnutbyggnaden har i allra högsta grad påverkat hamnsituationen på västkusten och utgör en allvarlig fara för Göteborgs hamns framtida ställning som Nordens centralhamn för transocean trafik. Genom privat redarkapital har Wallhamn på Tjörn under senare år byggts ut och blivit en allvarlig konkurrent till de etablerade kommunala hamnarna.

Wallhamn förbereder nu en väsentlig expansion och planerar därför en utbyggnad av ro-ro-kajer för enhetsgoods samt en omfattande muddring för fördjupning av farleden, vilket medför en allvarlig miljöpåverkan i den del av den Bohuslänska skärgården där 100 000-tals människor uppehåller sig på sommaren. Den rättsliga grunden för hamnens utbyggnad är en stadsplan från 1960-talet som utarbetades före nuvarande miljö- och trafikplanering samt en nyligen avkunnad vattendom, som alltså icke grundas på trafikpolitiska bedömningar. Utan ytterligare myndighetsprövning kan det privatägda Wallhamn således bygga ut hamnen för enhetsgoods och biltransporter. De allmänna hamnarna däremot måste ha regeringens tillstånd för en motsvarande utbyggnad.

Wallhamn har till regeringen ingivit ansökan om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen för lagring av olja, kol och stålämnen. Hamnens aktuella planer innebär en utbyggnad för oljehantering och skogsprodukter. Enligt länsstyrelsens trafikplanering bör Wallhamn inte utvecklas till en regional massgodshamn. Länsstyrelsen har därför avstyrkt bolagets ansökan. Wallhamn syftar uppenbarligen till att på sikt bli en storhamn för massgoods, olja och container. Den fördjupade farleden är ett första steg i den riktningen. En expansion på Wallhamn innebär också att kostnader övervältras på samhället genom att vägnätet till Tjörn måste byggas ut, och redan diskuteras en framtida järnvägstunnel till Wallhamn från fastlandet. Det förhållandet att Volvo, som är beläget ca 2 km från Sveriges största hamn, i Göteborg, i dag på lastbil transporterar personbilar 7 mil från Göteborg till Wallhamn för utskeppning via den privata hamnen där, framstår från trafikpolitisk synpunkt som minst sagt uppseendeväckande.

Som Göteborgs fackliga centralorganisation nyligen framhållit i en skrivelse till kommunikationsministern föreligger inte en samlad bedömning av Wallhamns utveckling. Regeringen bör därför ta initiativ till att lokaliseringspröva hela Wallhamns utveckling, så att en övergripande hamn-, sysselsättnings- och miljöplanering inte åsidosättes.

Göteborgs hamn är en transocean containerhamn med funktion som

nordisk centralhamn. Hamnen är Sveriges största med en godsomsättning på ca 24 miljoner ton 1975, eller en fjärdedel av landets sjöburna utrikestrafik, järnmalmen oräknad. Den har stor betydelse för Sveriges ekonomi. Enligt beräkningar av Sveriges redareförening skulle det svenska näringslivet få ökade kostnader på 350 milj. kr., om det inte fanns direkta transoceaniska linjer över en svensk hamn. Nordiska rådets trafikutskott har i utredningen "Nordtrans" uttalat att det bara bör finnas en hamn i Norden för containeriserat gods i transocean trafik.

Göteborgs hamns betydelse för det svenska näringslivet innebär att dess utveckling har ett nationellt intresse. Hamnen fungerar som motor för delar av näringslivet i Göteborgsregionen, som partihandel och för transportverksamhet. Det är också en viktig lokaliseringsfaktor för tillverkningsindustrin. Ca 30 000 löntagare i Göteborg är direkt eller indirekt beroende av hamnen för sin sysselsättning. Varvens reparationsverksamhet är beroende av hamnverksamheten.

Den oplanerade utvecklingen i Wallhamn är allvarlig, då den minskar Göteborgs möjligheter att fylla funktionen som nordisk centralhamn. Här fordras en trafikintensitet som dels ger ökad effektivitet, dels gör det möjligt att klara de stora hamninvesteringar som är nödvändiga för att konkurrera med de stora hamnarna på kontinenten. En minskad konkurrenskraft för Göteborgs hamn innebär att den reduceras till feederhamn utan oceangående direktlinjer.

Med stöd av vad jag anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

1. Avser regeringen att för riksdagen framlägga förslag till planeringssystem för det svenska hamnväsendet, så att en rationell och samhälls-ekonomiskt försvarbar utveckling av de svenska hamnarna kommer till stånd i framtiden?
2. Är kommunikationsministern beredd medverka till att den planerade utbyggnaden av Wallhamn icke kommer till stånd?
3. Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att stärka Göteborgs hamns ställning som nordisk centralhamn?

1976/77:63 av fru *Håkansson* (fp) till herr socialministern om åtgärder för att förebygga självmord:

Varje år räknar vi i vårt land med att omkring 2 000 människor begår självmord.

I trafiken omkommer ca 1 300 människor årligen.

Alltså är det ett påtagligt större antal som tar sitt liv, men från samhällets sida har man inte ägnat självmordsproblematiken så särskilt stort intresse.

Forskningen på detta område är i Sverige mycket blygsam för att inte säga obefintlig.

Kommunerna har enligt de lagar som finns inom social-, barnavårds- och nykterhetsvård skyldighet att hjälpa alla som är i behov av hjälp.

*Meddelande om
frågor*

Men samordningen av verksamheten, av den sociala och medicinska servicen är inte särskilt imponerande.

De tillgängliga resurser som finns inom hälso-, sjuk- och socialvård är av ganska betydande storleksordning, men är inte organiserade på ett sådant sätt att de motsvarar människornas behov.

Många ideella organisationer kan säkert också biträda vid utformningen av akuta insatser för att hjälpa människor i krissituationer. Några speciella mottagningar för människor i akuta kriser och med självmordstankar är inte önskvärda. De kan och bör inrymmas inom den hälso-, sjuk- och socialvård vi har genom samordnade jourmottagningar. Det finns inga väsentliga skott mellan människors fysiska och psykiska hälsa. Trots det är det fortfarande i vårt samhälle stor skillnad på hur olika sjukdomar accepteras. Att opereras för gallsten eller bryta ett ben är en odiskutabel och legal sjukdom.

Att vara ledsen, deprimerad och umgås med tankar på självmord är mer eller mindre oaccepterat. Människor med dessa problem blir ofta utstötta och ändå mer isolerade.

Vad avser socialministern att vidtaga för åtgärder med anledning av den ökade självmordsproblematiken, inte minst ibland unga människor?

Tänker socialministern vidtaga åtgärder för en ökad forskning inom detta område?

Avser socialministern skyndsamt samordna de resurser samhället har för att söka förebygga självmorden i vårt land?

§ 29 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 december

1976/77:147 av herr *Carlsson* i Vikmanshyttan (c) till herr kommunikationsministern om lämpligheten av frimärke med dryckesmotiv:

Anser statsrådet det vara förenligt med det svenska anseendet i internationella sammanhang och med ambitionerna inom alkoholpolitiken att ge ut ett frimärke med dryckesmotiv?

den 9 december

1976/77:148 av herr *Carlsson* i Tyresö (s) till herr statsministern om användningen av kärnkraft efter år 1985:

På radions presskonferens den 25 augusti 1976 uttalade centerledaren Thorbjörn Fälldin: "Det är helt klart att vi vid utgången av den period för energipolitiken, som vi har diskuterat, alltså 1985, att det då inte

skall användas någon kärnkraft i Sverige med vår modell. Och det kan ske tidigare också.”

Med anledning av regeringens förslag till s. k. villkorsproposition vill jag ställa följande fråga:

Står statsministern fast vid sitt besked att Sverige inte skall använda någon kärnkraft efter 1985?

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Meddelande om
frågor*

1976/77:149 av herr *Lövenborg* (vpk) till herr försvarsministern om användningen av värnpliktiga för vissa serviceuppgifter:

Blanda groggar, ställa upp för servering vid befälens nattvickning och hämta öl för nästa morgons eftersläckning. Enligt tidningen Värnplikts-Nytt är detta uppgifter som de värnpliktiga inom flottan beordras till. Landets mest meningslösa värnplikt är tidningens omdöme.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga herr försvarsministern:

Tänker försvarsministern undersöka saken och vilka åtgärder ämnar försvarsministern vidta om uppgifterna visar sig vara riktiga?

1976/77:150 av fröken *Hjelmström* (vpk) till herr justitieministern om en ny sexualbrottsutredning:

Sexualbrottsutredningens betänkande har i några viktiga avseenden mötts av en enhällig och stark kritik från en samlad kvinnorörelse och en rad andra organisationer. Vad man särskilt reagerat emot är utredningens uppfattning att en kvinna som blir offer för våldtäkt genom sitt beteende skall kunna betraktas som medskyldig. Kvinnorna frånhänds därigenom rätten att själva bestämma över sina kroppar. Männen reduceras till slavar under sina drifter. Kvinnorna skulle härigenom inte få någon rättssäkerhet på detta område.

I utredningen har suttit åtta män och en kvinna.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr justitieministern:

Avser regeringen att efterkomma den samlade kvinnorörelsens och många andra organisationers krav på en ny sexualbrottsutredning i de stycken som opinionen brännmärkt utredningsbetänkandet?

1976/77:151 av fru *Tillander* (c) till herr socialministern om information rörande alternativa förskolor:

I början av april 1976 fattades beslut här i riksdagen med anledning av en motion som gällde förskolan. Närmare bestämt gällde beslutet hur kommunerna förfar med alternativa förskolor som finns i många kommuner. Riksdagsbeslutet innebar ju att något hinder för alternativa förskolors verksamhet och inordnande i kommunens förskoleplan inte förelåg. Det har också bekräftats av förre socialministern som svar på frågor här i riksdagen. Dessa skolor skulle kunna inräknas i förskoleplanen, ha kommunen som huvudman men för den skull inte förlora

sin karaktär. Motionen pekade på att informationen till kommunerna om denna möjlighet helt uteblivit. Det har vållat onödiga problem för både anställda och föräldrar hur denna information skall nå ut till berörda parter. Man kan nämligen bara konstatera att socialstyrelsen, som det åligger att informera om förskolereformen, försummat att ge information på denna enligt min mening viktiga punkt.

Är statsrådet beredd att uppdra åt socialstyrelsen att informera om kommunernas möjligheter att inordna alternativa förskolor i förskoleplanen enligt riksdagsbeslutet och alltså låta dessa skolor få kommunen som huvudman och ändå bibehålla den speciella inriktningen?

1976/77:152 av herr *Silfverstrand* (s) till herr jordbruksministern om Bolmenprojektet:

En i dagarna presenterad rapport från SGU (Sveriges geologiska undersökning) angående de skånska grundvattentillgångarna har på sina håll tagits till intäkt för förnyad kritik mot byggnationen av den tunnel från sjön Bolmen vilken nu påbörjats i syfte att trygga den långsiktiga vattenförsörjningen i Skåne.

I debatten kring projektet har med utgångspunkt i teoretiska beräkningar hävdats att Skånes egna grundvattentillgångar skulle räcka för överskådlig tid. Vid en totalbedömning av den framtida vattenförsörjningen är det angeläget att större uppmärksamhet fästes vid de konsekvenser för grundvattnet som blir följderna av ökad konstbevattning och den försämrade vattenkvaliteten till följd av bl. a. ökande nitrathalter. Mot bakgrund av den osäkerhet som bl. a. på grund av uttalanden från regeringshåll uppstått kring Bolmenprojektet vill jag fråga herr jordbruksministern:

Vilka åtgärder ämnar jordbruksministern vidta med anledning av rapporten från SGU och aviserade framställningar från länsstyrelserna i Malmöhus och Kristianstads län i frågan?

1976/77:153 av herr *Ringaby* (m) till herr socialministern om taxesättningen för tandtekniska laboratorier:

Av socialstyrelsens rapport nr 3 av den 27 september 1976, grundad på en expertutredning om de tandtekniska laboratoriernas ekonomiska situation, framgår att betydande ekonomiska problem föreligger och att den taxenivå utredningen finner erforderlig för 1977 ligger betydligt över den som riksförsäkringsverket nu föreslagit.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta med hänsyn till den stora nivåskillnad som föreligger i den taxesättning för de tandtekniska laboratorier för 1977 som riksförsäkringsverket nu föreslagit, jämförd med den taxesättning som redovisas som erforderlig i socialstyrelsens rapport nr 3?

1976/77:154 av herr *Konradsson* (s) till herr kommunikationsministern om införande av periodkort i kollektivtrafiken:

Med anledning av det eniga betänkande Länskort i kollektivtrafiken (SOU 1976:43) som framlagts vill jag fråga herr kommunikationsministern, om han redan nu är beredd ge direktiv till statliga trafikutövare om underlättande för kommuner och landsting att träffa uppgörelser om införande av periodkort i enlighet med intentionerna i utredningen.

1976/77:155 av herr *Schött* (m) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Kalmarregionen:

I propositionen 1975:75 angående bl. a. nedläggning av Kalmar flygflottilj uttalade dåvarande försvarsministern att det kunde visa sig nödvändigt att skapa kompenserande sysselsättningsmöjligheter i Kalmarregionen.

Efter det att riksdagen bifallit propositionen tillsatte dåvarande arbetsmarknadsministern som uppföljning av detta uttalande den 10 juni 1975 en arbetsgrupp med uppgift att tillföra Kalmar kommun och Kalmar län kompensation för de arbetstillfällena – ca 500 – som skulle gå förlorade genom flottiljens avveckling. Sedan nuvarande försvarsministern i interpellationssvar meddelat att den nya regeringen inte kan ändra beslutet om nedläggning av Kalmar flygflottilj är det utomordentligt angeläget att den tidigare regeringens löfte om kompensation för flottiljens avveckling uppfylls.

1. Vilka resultat har den tillsatta arbetsgruppen hittills kommit fram till?

2. Vill statsrådet verka för samtliga departements medverkan i strävandena att finna statsinstitutioner som lämpligen kan förläggas till Kalmarregionen som kompensation för bortfallet av sysselsättningstillfällena till följd av flottiljens nedläggning?

§ 30 Kammaren åtskildes kl. 17.33.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 42

Torsdagen den
9 december 1976

*Meddelande om
frågor*